

TRIBUNA

257

Consiliul Județean Cluj

4 lei

Director fondator: Ioan Slavici
Revistă de cultură • serie nouă • anul XII • 16-31 mai 2013

inedit Anton Dumitriu - Jurnal de idei (II)

patrimoniu

Marius Porumb

proză

Paul Goma (IV)

interviu

Gheorghe Grigurcu

Ilustrația numărului: Mariana Bojan

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură
Tribuna:

Constantin Barbu
Alexandru Boboc
Gheorghe Boboș
Nicolae Breban
Nicolae Iliescu
Andrei Marga
Eugen Mihăescu
Vasile Muscă
Mircea Muthu
Petru Poantă
D.R. Popescu
Irinel Popescu
Marius Porumb
Petru Romoșan
Florin Rotaru
Gh. Vlăduțescu
Grigore Zanc

Redacția:
Mircea Arman
(manager)

Ioan-Pavel Azap
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:
DTP: Virgil Mleşniță
Ovidiu Petca

Colaționare și supervizare:
L.G. Ilea

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor

(detaliu)

din lirica universală

John Keats

ENDYMION

Aceste versuri, reprezentând prologul la o tălmăcire a poveștii lui Endymion din mitologia greacă, sunt un prim manifest al „artei pentru artă” în literatura engleză. John Keats, teoretic aparținând ultimului val de poeți romantici englezi, deschide, prin acest prolog, mișcarea prerafaelită în poezia engleză (mai apoi reprezentată de poeți ca Dante Gabriel Rossetti, Algernon Charles Swinburne, Robert Browning, etc.), care este un echivalent insular al simbolismului. Probabil că tot acest manifest este, *mutatis mutandis*, și crezul literar al lui Oscar Wilde, reformulat în faimosul preambul la *Portretul lui Dorian Gray*. Iată-le, acum, fără mai multe comentarii asupra indiscutabilei lor actualități, într-o posibilă variantă română:

Ceea ce poartă frumusețe ne-aduce veșnic bucurie
Și haru-i crește; niciodată nu va cădea-n nimicnicie,

Ci va păstra tihnit iatacul de liniști pentru-al nostru suflet

Și somnul cel cu blânde vise, odihnitor, cu lin răsuflet.

De-aceea, zorii noii zile îi salutăm îngemănând
Flori minunate-ntr-o fâșie ce să ne lege de pământ,

În ciuda-a tot ce e durere, a zilelor nefericite
Și a neomenoasei lipse, de sufletele mari trăite,
A căilor bolnăvicioase, în bezna-adâncă-ntor-tocheate,

Menite căutării noastre; da, în pofida astor toate,
E giulgiul destrămat de-o umbră de frumusețe-ntotdeauna,

În sufletele noastre. Astfel e soarele, așa e luna,
Copacii-mbătrâniți sau tineri, ce nasc al umbrei dar, răcoare

Dând turmelor nevinovate; așa e a narcisei floare,
Trăind în lumea ei cea verde; și străveziile pâraie
Ce-și cresc o boltă de răcoare pe mal, de-a soare-lui văpaie

Să se-ocrotească-n timp de vară; și-așa e luminișu-n taină

Ascuns în mijlocul pădurii, cu ruje-mprăștiate-n haină.

Și-așa e însăși măreția acelei fericite sorți
Pe care am închipuit-o puternicilor noștri morți.
Poveștile ce auzit-am sau le-am citit, așa sunt toate;

Sunt, de licori nemuritoare fântâni eterne, nescuate,

Ce picură asupra noastră din buza cerului, de sus.
Dat toate-aceste elixiruri Simțirii noastre date nu-s
Doar preț de-un ceas. Nu, căci întocmai cum arborii cu murmur lin

Ce cresc în jurul unui templu, ținta iubirii ne devin

Și-i adorăm ca templul însuși, așa și chipul albei luni

Și a iubirii poezie și nesfârșitele minuni
Ne băntuie în simțuri, până devin o limpede lumină,

Ce inima ne-o fericește; și-atât de strâns cu noi se-mbină,

Încât, de soare-ori întuneric ne-or hărăzi ai noștri sorți,

Vor fi cu noi întotdeauna; altminteri suntem goi și morți.

Femeia și câinele

A thing of beauty is a joy for ever:

Its loveliness increases; it will never
Pass into nothingness; but still will keep
A bower quiet for us, and a sleep
Full of sweet dreams, and health, and quiet
breathing.

Therefore, on every morrow, are we wreathing
A flowery band to bind us to the earth,
Spite of despondence, of thee inhuman dearth
Of noble nature, of the gloomy days,
Of all the unhealthy and o'er-darkened ways
Made for our searching: yes, in spite of all,
Some shape of beauty moves away the pall
From our dark spirits. Such the sun, the
moon,

Trees old and young, sprouting a shady boon
For simple sheep; and such are daffodils
With the velar world they live in; and clear
rills

That for themselves a cooling covert make
'Gainst the hot season; the mid-forest brake,
Rich with a sprinkling of fair musk-rose
blooms:

And such too is the grandeur of the dooms
We have imagined for our mighty dead;
All lovely tales that we have heard or read:
An endless fountain of immortal drink,
Pouring unto us from the heaven's brink.

Nor do we merely feel these essences
For one short hour; no, even as the trees
That whisper round a temple become soon
Dear as the temple's self, so does the moon,
The passion poesy, glories infinite,
Haunt us till they become a cheering light
Unto our souls, and bound to us so fast,
That, whether there be shine, or gloom o'er-
cast,

They always must be with us, or we die.

prezentare și traducere în limba română de
Cristina Tătaru

Responsabil B.T.:

Anton Dumitriu - Jurnal de idei

Wu-wei

În filosofia chineză găsim un concept cu totul bizar, greu de explicat în contextul de idei al filosofiei occidentale. El a fost tradus de specialiști printr-un „*activité non-agissante*”, activitatea nelucrătoare. Și totuși se găsesc și la unii filosofi europeni unele idei de felul acesta, care pot fi apropiate ca sens de conceptul chinezesc *wu-wei*. Primul motor al lui Aristotel, care trebuie să miște totul, care el însuși trebuie să fie mișcat, poate fi dat ca exemplu. Într-adevăr dacă orice lucru este pus în mișcare de altul, atunci seria arcură de motoare care mișcă și sunt mișcate, trebuie să aibă un început, care trebuie să aibă o situație specială: el mișcă dar nu e mișcat.

Și Hegel a văzut că undeva activitatea trebuie să aibă un început care are o natură cu totul specială. El a numit această primă activitate *die ruhende Tätigkeit* - „activitatea repauzândă”. Este evidentă legătura esențială între *wu-wei* - *protos kinton* și *die ruhende Tätigkeit*.

Poenitentia virtus non est

O teoremă din *Ethica* lui Spinoza (IV, 54) sună astfel: „Căința nu este o virtute, adică nu se naște din Rațiune; dimpotrivă acela care se căiește de ce a făcut este de două ori nefericit sau neputincios”.

Încă de la prima întâlnire cu această teoremă, în fragedă tinerețe mi s-a părut un paradox, lipsit de o bază reală. Problema nu este să fii fericit sau puternic, cum pretinde Spinoza, cu orice preț, adică cu orice greșeli ai fi făcut, fără niciun regret. Mi se pare că luciditatea rațională pretinde să-ți recunoști cu toată exactitatea greșelile făcute și regretul că le-ai comis, este toana, ceea ce ghidează activitatea ta precum a nu le mai repeta.

Desigur, sub un anumit aspect, Spinoza poate avea dreptate. Sunt unii oameni care nu mai pot ieși din starea psihologică de regret, de pocăință continuă și rămân încremeniți în această stare. O asemenea atitudine nu este o virtute în mod cert - dar este de asemenea sigur că a nu te căi nu este niciun fel de virtute.

Cea mai mare eroare este să crezi că eroarea este ireparabilă

Am citit odată într-o carte cuvântul acesta, care era o parafrază a unui aforism indian. Ideea se leagă de teorema lui Spinoza, dar pe care o lămurește, în sensul comentat de mine. A te opri la greșeala pe care ai comis-o și a-ți spune: „nimic nu mai îmi rămâne de făcut”, înseamnă a te înmormânta de viu; a nu lua în considerare însă ce ai făcut este cinism și lipsă de responsabilitate și față de tine și față de ceilalți pe care i-ai nedreptățit. Ceea ce îl caracterizează pe omul just - situat în poziția sufletească corectă - este direcția lui pe linie dreaptă, fără nici un exces, nici de partea căinței, nici de partea cinismului.

Protocronism, Sincronism

Se vorbește în timpul din urmă de rolul nostru, al românilor, în contextul culturii universale, arătându-se între altele că suntem *protoi* în multe din problemele ce au fost puse cu strălucire și rezolvate tot cu strălucire de scriitori sau gânditori din alte țări. Cu mențiunea că noi am gândit uneori înaintea lor, pentru care s-a și

format vocabula „protocronism”, datorită, după câte știu, profesorului Edgar Papu. Sunt de acord cu acest lucru, dar nu cu exclusivitatea ce i se acordă în discuțiile destul de vii și de ample la care a dat loc conceptul acesta. În timp, am făcut, în unele domenii, unele lucruri înaintea altora, le-am gândit sau chiar le-am și realizat mai înainte ca alții să le gândească sau să le realizeze.

Numeroase sunt exemplele ce pot fi date. Dar ce rezultă din acestea? Fiindcă aceste realizări protocronice nu au avut în fapt niciun acces la universalitate, nici un contact cu cultura mondială și au rămas închise în granițele limbii noastre. Constatăm cu regret lucrul acesta. Mai mult nu putem face, decât să regretăm.

Totuși fenomenul are o semnificație, care nu se mărginește la închiderea lui într-un simplu regret. Fenomenul dovedește posibilitatea spiritului românesc de a fi universal, dar care, din vitregia unor vremuri trecute și dintr-o neînțelegere mai recentă, nu a putut fi fructificată în toată amplitudinea.

Nu trebuie totuși să ne exaltăm, așa cum se exaltă Unamuno, când în prezența unor realizări spaniole de la începutul acestui secol, visa la „iberizarea” culturală a Europei.

Nu acesta este orizontul pe care trebuie să-l creze constatarea protocronismului nostru. Ci dorința îndârjită de a avea opere care să fie înainte mergătoare „protoi” în lume, fiindcă avem această posibilitate incontestabilă. Din nefericire, scriitorii și filosofii noștri se mărginesc la a fi sincronici cu propria noastră cultură și nimic mai mult.

Despre traduceri

În privința traducerilor, lipsa de scrupule a traducătorilor, la noi, depășește limitele tolerabile. E adevărat că acest lucru se întâmplă și în alte părți, ca dovadă zicala veche italiană - *Traduttore - traditore*. Traducătorul își trădează autorul pe care îl traduce. Din ce cauză? Din cauză că traducătorul face în general, o ofertă comercială. Adevăratul traducător nici nu se îngrijește de publicarea muncii lui; *c'est la moindre des choses*. Adevăratul traducător este cu adevărat un

Măinile

literat, el este cel care din dragoste profundă - și înțelegere autentică - pentru autorul tradus îi urmărește sufletul și cuvântul pe firul cuvintelor, până reușește să descopere adevăratul fond al textului tradus. Alminteri traducerea devine o simplă transpunere păsărească a operei traduse. Ceea ce este mai grav este însă că neglijența (sau neputința?) traducătorului de a pătrunde textul în inima lui, care este inima poetului sau a romancierului, duce de cele mai multe ori la falsificări care apar ininteligibile pentru cetitorul avizat, dar peste care cel obișnuit trece fără să observe.

Să dau un singur exemplu, în *Hamlet*, eroul care se adresează lui Horatio cu celebrele cuvinte:

There are more things in Heaven and Earth, Horatio,

That are dreamt of in your philosophy...

Toate traducerile de la noi - și din nefericire și din alte părți - au redat versurilor de mai sus astfel:

„Sunt mai multe lucruri în cer și pe pământ, Horatio,

Decât visezi în filosofia ta ...”

În realitate, tot timpul, Hamlet se adresează lui Horatio cu „tu” - *thou*; Hamlet nu putea să întrebuițeze *your* - al d-tale, din cauză că acesta era tonul poeziei și al timpului, care întrebuița forma arhaică a lui „tu” - *thou*; deci ar fi trebuit să zică, dacă era vorba de „filosofia ta” - *în thy philosophy*. Doar Shakespeare utilizează forme ca *your*; așadar nu se referă la filosofia personală a lui Horatio, ci la filosofia în general, ceea ce schimbă complet aspectul problemei. Nu Horatio este neputincios, prin concepția lui personală, ci însăși filosofia universală, în afară de care există lucruri în cer și pe pământ despre care nici măcar nu visează. Este cu totul altceva. Și exemple foarte grave s-ar putea da în mod indefinit.

De altfel, trebuie să mărturisesc că în viața mea nu am dat decât peste puține traduceri la înălțimea originalului. În primul rând prin traduceri ale lui Baudelaire făcute din Edgar Poe. În al doilea rând, *Thais* romanul lui Anatol France tradus de N.D. Cocea în limba română.

Traducerile examinate de mine prin comparație, frază cu frază cu originalul, sunt la înălțimea textului tradus. Dar câtă prelucrare, câtă înțelegere până și a rolului sonor al cuvintelor, al cadenței lor în frază! Un ignorant, cu toate că Poe a explicat cu toată „preciziunea” în „geneza unui poem”, cum a conceput și cum a realizat „*Corbul*”, nu se va uita la numărul de consoane dintr-un vers, sau la numărul de vocale. Și știți ce? Într-o anumită scenă, într-o anumită descriere sau chiar într-un dialog, chiar și un prozator, utilizează poate instinctul lui poetic, ce ghidează o anumită întorsătură a frazei, un cuvânt particular, care dă o pregnanță în context, pe care nu ar fi avut-o altfel.

Traducerile din Dante ale lui Coșbuc și unele traduceri ale poetului Al. Philippide au voit de asemenea a se bucura de reușitele subliniate mai sus.

*

În fond, pentru a traduce bine un text, trebuie să prelucrezi mai curând ideile decât cuvintele autorului.

Dictatura și aparenta elită. Corifeii din GDS

Nicolae Breban

Pe gânduri

Elita, dacă vrea să devină din nou activă și eficientă, va trebui să se regăsească. Și nu e ușor, deoarece nu e suficient ca ea să lupte încă o dată pentru a deveni vizibilă și prezentă în noianul zgomotos al vieții publice de azi, dar și să se delimiteze de o aparentă elită ce-și are centrul și corifeii mai ales în jurul cunoscutului GDS, al revistei 22 și Editurii Humanitas, grup puternic de influență de vreo două decenii, care, sub falzurile culturii, ale ideilor sociologice și politice, au intrat în aventura puterii.

Orice forță creatoare disturbă regulile acceptate

Care sunt și unde au dispărut adevăratele, realele elite românești? Cum de ele au fost mai vizibile sub comuniști, cu precădere după acel an fast '64 când au fost eliberați toți deținuții politici și când, în jurul generației '60 s-au adunat într-o splendidă și unică complicitate - de parcă ar fi sunat, undeva în munții României un gong al Timpului creației și regăsirii de Sine! - nu numai câteva promoții biologice, unii dintre ei de curând sloboziți din beciurile staliniste, dar aproape întreaga suflare intelectuală, creând acea

scurtă epocă de liberalizare sau semi-liberalizare în care s-au afirmat, mereu în luptă cu aparatul de partid și cu cenzura, zeci și zeci de scriitori, muzicieni, pictori, oameni de teatru, dar și autori din științele umaniste, sociologi, psihologi, filosofi. Ultimii, e drept, ținuti mai strâns de cenzura ceaușistă, dar și de invazia unor impostori oportuniști în domeniu care au ocupat nu puține funcții în Academie, ministerele de resort și în institutele de cercetări.

Dictatura, cum o vedem din experiența noastră națională și din altele asemănătoare petrecute în jurul nostru, ca și din istorie, are darul de a reliefa, de a pune într-o evidență incontestabilă, anumite curente sau tendințe de grup, personalități reale, mari, dar și o anumită morală specifică, o deontologie, care, sub ultima dictatură la noi s-a practicat fără o literă scrisă, ci așa cum se folosește un jargon sau altul de limbă încifrată în categoriile sociale persecutate sau minore, soldații, elevii sau hoții: printr-o acceptare și un tip de disciplină mutuală. Era o luptă pentru supraviețuire și nu numai a noastră, a creatorilor din diverse arte și

științe, dar, ne-am dat curând seama, un început real de speranță de care s-au apropiat, s-au lipit și cu care au complicat chiar și zone largi sociale; cozile la piesele de teatru, la cărțile bune, la Ateneu sau în alte săli de concert și spre uimirea occidentalilor care ne vizitau, tirajele nemaipomenite la volume de Faulkner sau Hegel, G. Călinescu sau Marin Preda, volumele de poezie ale unui Nichita Stănescu, Sorescu, Blandiana și alți câțiva, de zeci de mii ce se epuizau iute, tot atâtea semne nu numai ale rezistenței prin cultură, ironizată de mulți, dar un început larg de speranță a multora! A unor generații întregi!

Când unii domni, chiar și din rândul nostru, uită de acei ani glorioși, fără exagerare, uitând de propriile lor lupte, suferințe, renunțări, succese, se aliniază azi în corul celor care strigă că tot ce s-a făcut bine a fost cu voie de la poliție!, jena mea față de aceștia, chiar dacă îmi sunt buni prieteni de-o viață, nu are margini! E un fel diletant, nociv și părtinitor de a interpreta o epocă de strălucire a spiritului românesc, de a calomnia și înjosi viața multor rare personalități care au crezut și au produs la un nivel înalt creator, luptând cu adevărat, dur, renunțând la multe și înghițind multe, pentru a face ca, în sfârșit, peste arcul a două decenii de stalinism dușmănos și extrem obscurantist să putem din nou vorbi despre și publica operele și numele fondatorilor artei, științei și literelor românești, clasice și moderne, cei care au creat statul și cultura noastră, interzise și murdărite de stalinisti. Apoi, publicând literatură bună, cu ajutorul unei splendide falange de critici și istorici literari, pentru a evidenția impostura și falsitatea atâtor și atâtor texte din așa-zisa literatură nouă ce inundau spiritele și manualele școlare, dar și pentru a arăta că geniul acestui popor nu s-a stins și nu poate fi înăbușit de niciun fel de ocupație străină sau ideologică. Și, poate în primul rând (deși nu am avut cu toții, creatorii acelor ani, luciditatea acestui ideal sau a acestei reale și profunde, esențiale necesități) pentru re-deșteptarea speranței, a vieții în rândul a sute și sute de mii de cetățeni, de diferite vârste și profesioni; care au curs spre noi, atunci și spre cărțile, piesele de teatru, spre muzica unor compozitori ca Niculescu, Olah, sau Aurel Stroe, pictori precum Baba, Ciucurencu, Ion Gheorghiu, Henri Mavrodin, Vladimir Zamfirescu, sculptori precum Gh. Anghel, George Apostu, Vasile Gorduz, Paul Vasilescu și alții, nemaivorbind de marii noștri actori care umpleau până la refuz sălile friguroase ale teatrelor, unde, printre replici și gesturi în aparență nevinovate, se strecurau tot atâtea aluzii și îndemnuri la a ridiculiza și neutraliza efectiv toate îndemnurile și indicațiile care răsunau zgomotos, asurzitor, afară, în aerul social ocupat de spirite joase, dușmane istoriei și valorilor noastre.

Da, pe atunci exista elita românească și, se pare, spre ironia infinită a timpului și a istoriei, ea și-a regăsit suflul și forța de a lupta, de a-și afirma creațiile tocmai într-o vreme a pierderii, destrămării și confuziei ideatice și sociale. A statului polițist de tipul ruso-bolșevic, așa-zis marxist-leninist. Aceași elită s-a afirmat încă cu mult înainte, în noile Țări Românești, pe cale de a se uni și chiar înainte de prima unire, acei boieri luminați și scriitorii de vârf ai Moldovei, Kogălniceanu, Negruzzi, Carp, Alecsandri și Titu Maiorescu care au pregăit, împreună cu vârfurile sudice, cu I.C. Brătianu și cu pașoptiștii luminați, tot în vremuri grele de criză, cu ajutorul Franței de atunci, regăsirea Românilor din cele două provincii într-un singur stat ce-și revendica aceeași origine, limbă și cultură.

Dacă, într-unul din uzitatele interviuri de trotoar, l-ai întreba pe un conațional de-al nostru, tânăr sau bătrân, care este elita de azi a României, ce credeți că ni se va răspunde? Termenul de elită a fost decenii la rând, sub dictatură, ocolit, interzis și defăimat. Azi, mișcările universitare americane, dar și unele cercuri europene, de amprentă post-troțkistă, post-maoistă, post-marxistă, chiar și post-modernă, ocolesc dacă nu afurisesc de-a dreptul acest termen, evident, în lumina corectitudinii politicii și a noului marxism egalitarist, progresist și rațional care nu admite faptul că valorile, cele de sorginte individuală, din zonele majore ale artei, științei și literaturii, sunt produse de acei indivizi care nu numai că au o pregătire specială și trăiesc în grupuri care, uneori, pot fi ușor identificate și descrise, dar își creează și un fel de reguli de comportament și reacție, dacă nu chiar și un anumit tip de morală. Uneori, membrii acestei elite, mai ales când propun idei, programe sau texte ce contravin normelor acceptate, sunt respinși sau uitați, marginalizați și mor într-un anonim perfect, fiind re-descoperiți și puși în valoare de alte generații. Sunt creatorii unor valori de care societatea are nevoie și e adevărat că geniul individual, oricât de original sau de mare, are nevoie de consens social, în anumitate sau postumitate pentru a fi recunoscut, acceptat și propus ca normă a gândirii. Și poate nu e lipsită de interes remarcă noastră de mai sus că, mai ales, regimurile autoritare sau dictatoriale le pun în valoare, aceste nume și energii excepționale, aceste elite și asta, poate, pentru că se tem, într-un fel, în primul rând de ele; le înțeleg valoarea și necesitatea, dar mai înțeleg și faptul că orice personalitate vie, umană, este una de tipul anarhist, dacă lărgim nepermis de mult această noțiune: în sensul că orice forță creatoare disturbă regulile acceptate – ale unei profesii, clan, sau sistem. Și până când conștiințele, chiar și cele mai deschise, dar și opinia publică, se vor fi acomodat cu aceasta și vor fi acceptați și recunoscuți, desigur în alt context și cu alți lideri de opinie, ei, valoarea și necesitatea ideilor și concepțiilor lor, autorii și creatorii noștri, unii dintre ei, vor suferi rigurile societății, uneori chiar și ale puterii politice.

Elitele au dispărut din conștiința publică?

Enumerăm aceste banalități deoarece, deși se scrie și se vorbește mult despre soarta geniilor sau creatorilor din orice domeniu, destinul lor rămâne adesea misterios, ca și reacția contemporanilor. Pe unii ea îi ridică în slăvi, pe alții îi exclude și îi marginalizează, și nu e vorba aici de o diferență de valoare, ci doar de una de mentalitate; care se strecoară uneori chiar și în rândul elitei înseși.

Nu e ciudat că azi, la două decenii și mai bine de la revoluție, elitele au dispărut din conștiința publică? Sau, mă rog, au fost înlocuite cu altele, evident și grosolan false, din punctul de vedere al creației culturale și științifice, cum sunt talenții fotbaliști români care joacă în mari cluburi străine sau vedetele de televiziune. Sau politicienii, care apar mai des pe sticlă decât în sălile parlamentului și se îngrijesc mai abtîr de clientela lor politică decât de binele obștei. Odată cu autocrația banului care domină cu o duritate rar văzută orice alt tip de criteriu, orice morală sau cutumă, oricât de prestigioase altădată, sunt date la o parte, dacă nu defăimate cu celebrul nostru humor sarcastic. Totul pare și trebuie re-inventat încă o dată de cei prezenți și vii, trăim o epocă românească cu clare accente primitive, unde câștigă cel mai iute, mai lipsit de scrupule, asociat unui grup de inși pe care îi desparte de sistemul mafiot ca atare doar lipsa de experiență și de anvergură. Nu există aproape la

niciun politician din cei care au colindat pe la putere acel interes față de obște, care le pare multora probabil ca o prejudecată ce ține de istorie; sau ca un fel de slăbiciune de caracter a celor care nu se descurcă; el a dispărut total, deși e mimat și vociferat amplu în adunări publice sau televizate, așa cum s-a evaporat și ideea de națiune sau respectul față de istoria românească și față de cei care au creat-o. Unii universitari prestigioși sau intelectuali de diverse formate profesionale încurajează, de altfel, în mod iresponsabil această cădere în golul prezentului social. Părerea noastră este că numai elita, adevărata elită a acestei țări va salva încă o dată prezentul – confuz și împovărat de rele și păcate vechi și noi. Elită înseamnă pe scurt creatori de valori de vârf în domeniile majore ale suprastructurii comunității de limbă, teritoriu, origini etc. De altfel, după Ceaușescu și politica sa intensă de răsturnare și destabilizare a tuturor straturilor sociale, ațâțând mereu un strat social contra altuia, cu precădere de jos în sus, atacarea și destabilizarea fostelor sau acelor elite care tindeau să se structureze (cum fac și unii gazetari de azi, care au în spate televiziunea și ziare de tiraj!) marile și clasicele pături sau clase sociale și-au pierdut în întregime echilibrul, profilul și conștiința de sine. Centrele urbane mari și medii au fost înconjurare de centuri apăsătoare de blocuri, populate cu nou-veniți de oriunde – perechea Ceaușescu a clădit iute, prost și enorm! – repede absorbiți nu numai de noile și multiplele obiective industriale, dar și de aparatul de stat, politic, coercitiv și comercial. Toate centrele urbane ale României, unde clasa meseriașilor, cea medie, și elitele locale erau identificate și care se recunoșteau, acceptându-și prestigiul și necesitatea, cu numele și profesiunile lor, mai mult sau mai puțin liberale și vechi, au fost sugrumate literalmente și vânturate în cele două decenii de ceaușism. Noi, azi, după revoluție continuăm să ne mișcăm în acest vacarm și confuzie clară a prestigiilor și autorității profesionale, suntem ca și înecați și cvasi-pierduți în mijlocul sutelor și sutelor de mii de inși evacuați de pe la sate și de pe coclaurile națiunii, răspunzând politicii de industrializare intensă a ultimului dictator, care se

prefăcea că are obiecții la politica sovietică, dar urma ca un maniac, la decenii de la moartea lui Stalin, politica acestuia de industrializare forțată. Acest val sau aceste valuri ale populației oploșite pe lângă marile obiective industriale și petroliere, în jurul centrelor urbane, au fost ultimul sprijin al dictatorului și al politicii sale autarhiste severe și sălbatice, nu numai economice, dar și politice, cu sloganurile pe care aparatul său le arunca în publicul înfometat și înfrigorat: Ura contra străinilor, pentru un patriotism cu orice preț! și, mai ales, ură și dispreț față de intelectuali, față de elite!

Acesta e valul, domnii mei, care a pătruns (ei înșiși sau odraselele și clientela lor, azi), după '89, în structurile puterii – în parlamentul cu cele două camere ale sale, în guvernele care au fost tot atâtea trambuline de îmbogățire lacomă și nerușinată, deoarece, aproape în majoritatea cazurilor membrilor acestora, lipsea, o vedem azi cu claritate și cu o indicibilă stupefacție, vechea morală burgheză și creștină, ca și acel organ al binelui obștesc necesar esențialmente puterii; precum și vechea educație a familiilor așezate, prestigioase și mândre, de la orașe, dar și de la sate! De cultură ce să mai vorbim?!

Elita, dacă vrea să devină din nou activă și eficientă, va trebui să se regăsească. Și nu e ușor, deoarece nu e suficient ca ea să lupte încă o dată pentru a deveni vizibilă și prezentă în noianul zgomotos al vieții publice de azi, dar și să se delimiteze de o aparentă elită ce-și are centrul și corifeii mai ales în jurul cunoscutului GDS, al revistei 22 și Editurii Humanitas, grup puternic de influență de vreo două decenii, care, sub faldurile culturii, ale ideilor sociologice și politice, au intrat în aventura puterii.

(fragment din vol. *Aventurierii politicii românești. O istorie dramatică a prezentului*, în curs de apariție la Editura Muzeului Literaturii Române)

Fecioara cu minotaur

commemorare

Elocința lui Octavian Goga și ideea națională

Vistian Goia

În cazul lui Octavian Goga, cu multă greutate și cu mari riscuri oratorul poate fi disociat de publicist. Politicianul s-a slujit de fiecare dată de talentatul vorbitor, el fiind un orator înnașcut, precum poetul. În timp ce omul politic a cunoscut, după 1918, prea puține satisfacții și numeroase dezamăgiri, oratorul este ascultat cu aceeași venerație și în perioada interbelică, chiar dacă mai puțin în parlament și mai mult în alte instituții.

În general, oratoria lui Octavian Goga se caracterizează prin substanța cuvântărilor sale: totdeauna spunea ceva esențial ascultătorilor. Deși trata idei de care se ocupaseră și alții înaintea sa, argumentația era logică și dublată de acumularea de cunoștințe de istorie, religie și mitologie, iar invenția verbală amplifică spusele oratorului, trezind astfel admirația auditorilor.

Pentru exemplificare ne vom ocupa de una din conferințele lui, cea intitulată *Ideea națională*, ținută în fața studenților clujeni, la 1923. Ce mai putea spune atunci despre o idee mult vehiculată în anii care au precedat Marea Unire? Inspirat, conferențiarul îi captează pe tineri printr-un scurt exordiu (ex abruptă) cu propoziția aforistică: "Și eu am fost în Arcadia, d-lor studenți!" Rememorând anii studenției petrecute la Budapesta, el evocă mai întâi atmosfera apăsătoare, de închisoare intelectuală, în care se zbăteau adolescenții români, siliți să pună de acord "sufletul moștenit" cu "preceptele civilizației" care veneau să-i înstrăineze. Pedagogia opresorului se sprijinea pe ideea transformării celor trei sute de studenți români, din satele Transilvaniei, în "ienicerii culturii maghiare". Însă aceștia nu s-au demobilizat, ci, precum miticul Ianus, aveau o față care privea înainte și alta care se uita înapoi: înainte se afla "civilizația" înstrăinării, înapoi - căsuța natală care-i îndemna să nu-și uite neamul.

După această frumoasă simetrie, oratorul se lasă furat de melancolia clipelor de regăsire a identității în

metropola dușmană, evocate cu talentul poetului liric. "În odăița unde beam vin acru, cobora Ardealul cu patimile lui aspre, era toată protestarea țarinii de-acasă, erau doruri câmpenești prinse în recitativul plângător al doinelor de la plug, printre ele zâmbea cicălitor o poezie de Coșbuc sau fulgera o strofă din Eminescu, erau snoave de șezători și tropare bisericești, era ritmul secular al istoriei noastre pe care-o duceam mai departe. O solidaritate de sectă ne strângea într-un mănunchi, aveam conștiința limpede a unei tovărășii militante".¹

În astfel de momente, spune oratorul, studenții români s-au strâns, ca formă a rezistenței, în cenaclu și au redactat revista *Lucașfăru*. Rezistența în fața politicii de izolare și absorbire a elementului românesc de către guvernarea vremii, Goga o explică prin "instinctul sigur care ne-a smuls totdeauna din ghearele valului", instinct care a generat "ideea națională, credința fanatică în patrimoniul specific al neamului".²

Mai departe, oratorul aduce argumente felurite (logice, de drept istoric și natural) pentru susținerea acestei idei. Ea a înlesnit românilor să vadă "că, în oceanul zbuciumat al omenirii, noi suntem o insulă cu flora ei deosebită și că a îngădui să se distrugă această insulă înseamnă a tolera un furt în atelierul de evoluție universală". După el, literatura, politica, elocința, pictura, gazetăria ș.a. au căpătat pecetea ideii naționale, care răscolea sufletul poporului ca un fluid magnetic și care exprima conștiința unirii dincolo de granițele vremelnice ale statului. În sprijinul ei, conferențiarul apelează la nume de scriitori precum M. Sadoveanu și G. Coșbuc, la oratori precum Barbu Delavrancea și Nicolae Filipescu, la pictori ca Nicolae Grigorescu și Luchian. Aceasta și cu scopul de a păstra puritatea ideii naționale, văzută metaforic, în încheierea conferinței, ca o "luntre" plutitoare spre "curențele mari de simțire universală". În această aspirație spre universalitate și parafranzând imperativul

lui Heliade, Goga rostește un îndemn patetic care a tulburat conștiințele studenților: " - Simțiți, băieți, simțiți ideea națională, îndrăznesc să vă zic eu, dacă vreți să faceți din tinerețea voastră un titlu de mândrie pentru tâmpelile cărunte care v-așteaptă și dacă mai târziu, domesticiți de viață, privind înapoi, vreți să puteți repeta cu poetul, în toată seninătatea lui reconfortantă, duiosul refren: <Și eu am fost în Arcadia!>"³

Ideea națională apare și în alte conferințe și discursuri, unde oratorul Goga evocă mari personalități din istoria și cultura noastră sau contemporane lui, cărora le găsește, în portretele creionate, acea "facultă" maitresse", care le definește destinul și le motivează acțiunea. În această galerie intră Horia și Avram Iancu, Alecsandri și Eminescu, G. Coșbuc și Vasile Lucaciu. Aceste perle ale elocinței românești sunt conferințe comemorative sau ocazionale, discursuri academice sau funebre, însă toate strălucesc prin formulările metaforice ale poetului, rămase ca puncte de reper pentru situarea celor evocați în conștiința unității neamului. Astfel, Horia evidențiază eroismul faptei sale, care l-a propulsat în legendă, în contrast cu înfățișarea aspră a țăranelui "cu fața arsă de soare, brăzdată de crețuri cu tăieturile de cuțit". Horia e "clocotul Ardealului <întra muros>, cea dintâi erupțiune vulcanică a unui popor schingiuit o mie de ani".⁴ Avram Iancu e văzut în postura omului de acțiune, care părăsește o ședință memorabilă a Dietei din Sibiu, tăind discuțiile "savante" cu replica: "Domnilor, vorbiți înainte, eu plec în munți și fac revoluție!" Iar Iosif Vulcan este considerat un "paznic de poartă al românismului" la granița noastră etnică.

Cu același patos sunt evocați scriitorii - conștiințe ale neamului. Pentru orator, Eminescu este "cea mai strălucită incarnație a geniului românesc", iar *Doina* este o "evanghelie politică" a românismului. În discursul academic consacrat lui G. Coșbuc (1920), poezia confratelui e considerată "o harpă eoliană, pe care natura cântă în dragă voie".⁵ Iar Vasile Lucaciu este văzut drept "cel din urmă romantic, reprezentantul perioadei eroice din politica Ardealului".⁶

Așadar oratorul Octavian Goga trăiește cu sinceritate și patos ideile susținute iar evocarea marilor înaintași este exprimată în formulări inconfundabile, create de gândirea asociativă a poetului.

Note:

1. Octavian Goga, *Precursori*, București, Editura Minerva, 1989, p. 49.
2. *Ibidem*, p. 49-50.
3. *Ibidem*, p. 62.
4. Vezi antologia *Oratori și elocință românească*, Ed. Dacia, 1985, p. 270-271.
5. Vezi *Precursori*, op. cit., p. 103-104.
6. *Ibidem*, p. 147-151.

Omul cu pâinea

Popularitatea Papei Francisc

Victor Gaetan
*Noul pontif este un unificator, nu un adept al
dezbinării*
Victor Gaetan

Alegerea lui Jorge Mario Bergoglio, un cardinal argentinian de 76 de ani, ca al 766-lea pontif al Bisericii Catolice arată un dinamism și o flexibilitate pe care criticii nu o asociază de obicei Bisericii. Acest fapt a demonstrat, de asemenea, că Biserica ar putea fi mai unificată decât credeau mulți despre o instituție presupusă a fi sfâșiată între Curia Romană conservatoare, care conduce Vaticanul, și reformatorii din toate celelalte segmente ale Bisericii. Colegiul Cardinalilor s-a regrupat în jurul noului său conducător relativ repede. Dacă și comportamentul său va putea fi pe măsura vitezei cu care a avut loc ascensiunea sa pe tronul pontifical, Bergoglio va deschide o nouă eră reformatoare, cu accentul pe fundamentele religiei creștine, cum ar fi caritatea, cuvântul Domnului și reconcilierea cu alte credințe.

Papa Francisc, cum se va numi de-acum înainte Bergoglio, nu este ușor de încadrat în tipare. Desigur, s-a bătut multă monedă asupra statutului său ca primul papă din America de Sud (mai mult, primul ne-european în 1200 de ani). De asemenea, el este primul iezuit din istoria papalității, devenind astfel, în multe privințe, un jalon care provoacă și mai multe discuții. Fondată în secolul al șaisprezecelea, Societatea lui Isus, iezuiții de astăzi, formează cel mai mare ordin religios al Bisericii, cu o reputație de elită intelectuală a acesteia. Iezuiții conduc instituții de educație pe tot cuprinsul mapamondului și tind să evite pozițiile de putere în favoarea muncii misionare. Grupul a dat chiar oarecare motive de controversă în anii '70 și '80. Papa Ioan Paul al II-lea, de exemplu, i-a criticat aspru pe unii iezuiți pentru a fi prea liberali și angajați politic.

Astfel că, atât în privința identității sale spirituale, cât și a celei geografice, Francisc este un outsider. El este un om al Lumii Noi, cu legături în Lumea Veche (părinții săi fiind imigranți italieni). Este fiul unui lucrător feroviar care s-a ridicat la statutul de Prinț al Bisericii, cum sunt cunoscuți cardinalii. Este un liberal care pledează cu ardoare pentru cauza săracilor și condamnă inegalitatea socială, dar în același timp și un conservator care menține o linie dură împotriva avorturilor și căsătoriilor între persoane de același sex. A enumera chiar și numai atât despre calitățile sale este destul să ne dăm seama că el va fi în stare să medieze între puncte de vedere până acum ireconciliabile.

Există, de asemenea, o rațiune practică pentru care această alegere va aduce Biserica la mai multă unitate. Din toate punctele de vedere Curia Romană ducea lipsă de o clarificare a pozițiilor. Observatorii au arătat că luptele interne dintre oficialii Curiei, precum și corupția dată la iveală de scandalul VatiLeaks, care s-a desfășurat în tribunalele italiene tot anul trecut, au contribuit la retragerea Papei

Benedict al XVI-lea. Prin demisie, Benedict a provocat și demisia obligatorie a tuturor directorilor oficiilor Curiei. Francisc poate acum să reclădească de la zero. Probabil că nu se va mai baza pe vechii intriganți, ci va popula Curia cu mai mulți ne-italieni, outsideri ca și el însuși

În scurta sa apariție la balconul Binocuvântării Bazilicii Sfântul Petru, de miercuri, Francisc a exemplificat și alte calități care vor ajuta la un nou avânt al Bisericii. Spre deosebire de ceilalți doi predecesori ai săi, care au apărut îmbrăcați cu *mozzetta* (capa scurtă de ceremonie din catifea roșie), Francisc purta doar o cămașă albă de mătase. Astfel da de înțeles umilința și simplitatea păstorului. A salutat oamenii din piață cu „bună seară”. Îndată, apoi, a pronunțat numele predecesorului său și a spus, împreună cu mulțimea, două rugăciuni pentru acesta. O premieră. Apoi și-a plecat capul și a rugat oamenii să rostească o rugăciune și pentru el. Încă o premieră. Cei 150 000 de oameni adunați în piața de sub balcon au tăcut – și s-au rugat. La urmă, papa le-a dorit noapte bună. Imaginea a fost una de incredibilă relaxare, venind din partea unei biserici adesea caricaturizate ca fiind rigid ierarhică.

Modul cum și-a ales Francisc numele spune, de asemenea, mult despre viziunea sa asupra Bisericii Catolice. În primul rând, dacă iezuiții ar fi să aibă rivali, aceștia ar fi franciscanii, celălalt ordin major în Biserica Catolică. Cele două grupuri au tipuri diferite de carismă și misiune; istoric vorbind, iezuiții tind să fie educatori, oameni de lume, pe când franciscanii suferă laolaltă cu oamenii obișnuiți, respingând tentațiile lumești. Ca un nou papă iezuit să își ia numele de la cel al Sfântului Francisc, fondatorul ordinului franciscanilor în anul 1210, este un gest simbolic de reconciliere. Acesta exemplifică faptul că diferențele dintre grupările creștine sunt de mai mică importanță decât credința împărtășită în Cristos, și, de asemenea, că însușirile diferite pe care le au acestea contribuie la măreția Bisericii Catolice.

În al doilea rând, Sfântul Francisc este cunoscut în primul rând pentru că a renunțat la toate averile pământești ca să predice mesajul Scripturii. El considera sărăcia ca fiind principala virtute a vieții creștine și era, de asemenea, renumit pentru iubirea sa față de animale și natură. Astfel că, în alegerea numelui, noul papă a făcut și aluzie la intenția sa de a imita simplitatea lui Cristos (și s-o prezinte ca pe o alternativă la stilurile moderne, materialiste de viață), să reconstruiască credința de bază a Scripturii și, posibil, să promoveze protejarea mediului – subiect prea puțin asociat cu Biserica în zilele noastre.

Un al treilea aspect al vieții și moștenirii spirituale a Sfântului Francisc, care trebuie să fi fost luat în considerare în alegerea numelui de către noul papă, este relația sa specială cu lumea musulmană. În 1219, Sfântul Francisc a călătorit în Egipt, unde creștinii atacau cetatea egipteană Damietta¹, în timpul celei de-a cincea

cruciade. Acolo, Sfântul Francisc s-a întâlnit cu sultanul, într-o încercare de a pune capăt conflictului. Întâlnirea l-a convins pe Francisc că trebuie să-i trateze pe musulmani ca frați, nu ca dușmani. Apoi a mers mai departe, la Acra, în Palestina, și a înființat comunități care să îngrijească locurile sfinte creștine. Din 1342, franciscanii sunt recunoscuți de Biserica Catolică în calitate de păzitori ai Țării Sfinte. Această jurisdicție acoperă Israelul, teritoriile palestiniene, Iordania, Siria, Libanul, Egiptul și insulele Cipru și Rodos. Serviciul implică îngrijirea bisericilor și mănăstirilor, ajutorarea pelerinilor și propovăduirea păcii. Astăzi, franciscanii mai sunt încă activi în eforturile de a soluționa conflictul din Orientul Mijlociu, de exemplu, în încercarea de a apăra mica comunitate creștină care continuă să trăiască în Israel, Gaza și pe Coasta de vest, de a crea locuri de muncă, de a reabilita locuințe, a asigura îngrijirea copiilor și programe de dialog local.

Pe lângă de efortul de a stabili legături cu lumea musulmană, noul papă va încerca, probabil, să continue îmbunătățirea legăturilor dintre evrei și catolici, o prioritate majoră atât pentru papa Ioan Paul al II-lea cât și pentru Benedict al XVI-lea. În Argentina, Bergoglio avea o relație solidă cu comunitatea evreiască. El sărbătorea diverse sărbători iudaice, aprinzând chiar câte o lumânare pe menora, de Hanuka. De asemenea, a schițat o lucrare despre dialogul inter-religios, *Despre cer și pământ*, împreună cu rabinul argentinian Abraham Skorka. Protestanții anglicani și evanghelici din Argentina l-au laudat, de asemenea, pe Francisc, ca fiind un excelent creator de punți de comunicare.

Deci, după cum Francisc pune în valoare umilința și justiția socială, el va fi și un promotor al comuniunii, al respectului cultural, al experienței comune și al reconcilierii cu alte credințe și alte confesiuni creștine. Acest fapt ar trebui să dea un nou suflu Bisericii Catolice și să aducă noi aderenți. Acest lucru se și vede deja: miercuri, piața Sfântul Petru a fost umplută până la refuz cu valuri de tineri entuziaști, fluturând steaguri din toată lumea. Au explodat lozinci în versuri pe Twitterverse, toate avându-l în centru pe papă – în jur de patru milioane, în cele două ore care au urmat fumului alb. Iar papa s-a plecat înaintea celor ce îl urmează, ca să le capete binecuvântarea. A fost o înnoire. Luând în considerare ce alegere strălucită a fost Jorge Bergoglio, este ciudat că el a figurat pe listele scurte ale atât de puținor observatori ai Vaticanului. A fost un candidat sub acoperire – ori, cum spun mulți catolici, o alegere divină.

¹ În textul original, apare ca Danietta (n.tr.)

(Corespondent internațional al Registrului Național Catolic)

comentarii

Wikipedia.ro citită printre rânduri

Isabela Vasiliu-Scraba

Fecioara cu minotaur II

Motto: „Manipularea prin uniformizarea gândirii și tendința de reprimare a libertății de expresie au rămas sechele greu de înlăturat după abolirea comunismului” (Filozofi români, SUA, 2011, p. 60)*

Lucian Blaga nutrea convingerea că după individualismul secolelor XIX și XX ar urma convergența a eforturilor cunoașterii omenеști, ceva de tipul sinergiei „transumanismului” (apud. Titus Filipaș, *Transhumanismul ca o nouă sinergie?*, 29 april. 2013, vezi blogideologic.wordpress.com/tag/ideologia-scolilor-centrale/), dar fără acea latură ultra-utilitară tipică vremurilor noastre. Multă vreme nu i-am înțeles această idee a cărei necesitate el o deduse din presupuziții de filozofia culturii. Doar după ce am colaborat la Wikipedia.ro mi-am dat seama că un asemenea proiect, în latura sa cea mai generoasă, ar putea fi privit ca sinergie, ca o îngemănare de eforturi anonime spre binele public. Poate chiar așa o fi fost pornit proiectul inițial al Wikipediei, dacă ne gândim că firma Google vroia să transforme însuși motorul ei de căutare într-un soi de „inteligentă artificială” (Titus Filipaș, 30 aprilie 2013). Apoi am citit cu surprindere că „Wikipedia is not an objective resource [...] in large part is controlled”. Adică acest website al Wikipediei nu este o sursă obiectivă de informare pentru că este în mare parte controlată de așa-ziii „intelectuali” cu intenții ascunse.

Dar cum poate fi controlată o enciclopedie la care zice-se că orice utilizator poate scrie? Desigur prin administratorii săi, informați instantaneu de modificările anumitor articole pe care le

urmăresc. Ascunși după pseudonime, pe care le mai schimbă din timp în timp spre a nu fi recunoscuți, ei sunt atenți ca în Wikipedia.ro să nu dispară atitudinea partizană (și nu neutră cum ar trebui) perpetuată odată cu păstrarea surselor de inoculare a rușinii de a fi român. Ei veghează (de pildă) păstrarea variantei post-comuniste a rasismului anti-românesc datând de la 1848, din vremea lui Lajos Kossuth pentru care românii ar fi fost „o hoardă mai josnică decât vita”.

Administratorii Wikipediei.ro au grijă să nu dispară insultele lui H.-R. Patapievici (perpetuând rasismul lui Kossuth) prin formulări de genul „românii nu pot alcătui un popor pentru că valorează cât o turmă” (*Politice*). Or, tocmai această frază au găsit cu cale s-o traducă și niște nostalgici ai rasismului german („Die Rumaenen koennen kein Volk sein, weil sie nicht mehr wert sind als eine Herde”) într-un articol închinat Hertei Müller.

Or, pentru asemenea cugetări descalificante pentru autorul lor și pentru altele de același soi preluate de Wikipedia.ro din volumul lui Patapievici scos prima dată în 1996 de Editura Humanitas, și reeditat din belșug ulterior, niște universitari clujeni făcuseră petiție la Ministerul de Interne cerând să i se retragă lui H.R. Patapievici cetățenia (v. interviul lui H.-R. P. din „Gazeta de Maramureș”, 27 dec. 2004 -9 ian. 2005, p. 10). Rezultatul cererii clujenilor a fost, cum bine se știe, promovarea fiului de securist - care se dăduse la începutul anilor nouăzeci drept fiu al unui fost deținut politic² - în postul de director al Institutului Cultural Român.

Reproducerea mizeriilor antiromânești

scornite de fostul fizician este motivată în Wikipedia.ro printr-un penibil cerc vicios: fragmentele citate în scop de atac spre a produce iritare, irită ducând la atac. La fișa „Horia Roman Patapievici” se spune ca frazele cu pricina „au produs iritare” și că scoase din context (aici înțelegându-se probabil că n-a fost citat întregul volum) au fost „folosite de adversari pentru a-l ataca”.

Dacă astfel de gunoaie sînt ferite de ștergere într-o enciclopedie care ar trebui să fie în permanentă schimbare, administratorii au grijă în schimb să ștergă informațiile în legătură cu procesul lui G. Liiceanu cu I. Spănu care a crezut că neputința lui G. Liiceanu de a-l povesti pe Heidegger cu alte cuvinte decât cele ale traducerii ar semăna cu un plagiat, mai ales că Liiceanu fusese încă din anii șaptezeci acuzat că l-a plagiat pe Noica în teza sa de doctorat despre tragic condusă de Ion Ianoși, cu un capitol întreg (Schită pentru o Hermeneutică a „nostos”-ului, 32 p.) pe care Editura Humanitas nu l-a mai reprodus după ediția comunistă care punea pe piață controversatul doctorat al lui Gabriel Liiceanu³. În acest loc din Wikipedia.ro care amintește de „plagiarea” lui Heidegger, utilizatorul Medenagan propunea ștergerea informației pe motiv că instanța judecătorească nu i-ar fi dat câștig lui I. Spănu, argument fals⁴, se pare.

Referitor la Wikipedia, în general se vîntură ideea că mulțimea celor care participă la scrierea ei este răspunzătoare de informațiile pe care această enciclopedie le vehiculează. Prin asemenea aserțiune, doar în parte adevărată, sînt atrași utilizatorii de rînd care dau consistență acestui proiect prin contribuțiile lor. În mod esențial însă, aspectul Wikipediei.ro este fasonat de „elita conducătoare” formată din câțiva utilizatori ridicați la rangul de administratori. Ei pot șterge intervențiile utilizatorilor de rînd fixând câte unui articol aspectul dorit de ei.

Postarea informațiilor cu citarea corectă a surselor (spre a putea oferi verificabilitatea care este condiția de baza a funcționării oricăror wikipedii) este îngredită de administratorii după bunul lor plac⁵, lucru care a făcut un utilizator să scrie într-un comentariu la un articol al meu (<http://www.revistanoinu.com/MyComp-si-mostenirea-comunismului-in-Wikipedia.ro.html>) publicat de *Revista Noi, nu!* că Wikipedia română ar fi devenit „o cocină a unor indivizi de toate culorile, de la așa-ziii intelectuali dezinteresați dar care fac jocul unor mastodonți din umbră, până la /.../ impostori care-și permit diverse abuzuri” (comentariu din 23 aprilie 2012). Spre a se înțelege mai bine cum funcționează Wikipedia.ro, voi recurge la experiența nemijlocită pe care am dobândit-o în încercarea mea nereușită de a mai corecta informațiile false despre viața Părintelui Arsenie Boca⁶, precum și în tentativa de a înlătura informațiile false și răuvoitoare la adresa marelui Mircea Eliade propagate după 1990 în toate mijloacele de mass-media de foștii nomencluriști angajați în domeniul ideologic. Istoricul Ion Varlam observase dificultatea societății românești post-decembriste de a se debarasa de moștenirea comunistă atîta vreme cît protagoniștii scenei politice și culturale sînt persoane din fosta nomenclatură, cu rubedeniile și clientela aferentă, active înainte de 1989 în domeniul ideologic. Pentru fostul deținut politic I. Varlam, însuși temenul de „colaborator al poliției politice” ar fi un eufemism mascând împărțirea societății înainte de 1989 între victime și profitorii regimu-

lui de “ocupație comunistă” (Vasile Băncilă), eufemism folosit în scopul de a se eluda punerea în discuție a rolului avut de ideologi comuniști în consolidarea sistemului totalitar prin suprimarea libertății de gândire și de expresie. (I. Varlam, *Pseudoromânia. Conspirarea deconspirării*, Ed. Vog, 2004).

Pe 7 aprilie 2007 curătasem prezentarea lui Mircea Eliade în Wikipedia.ro de toate murdăriile perspectivei politice a ideologilor comuniști care în timpul vieții marelui istoric al religiilor îi refuzaseră publicarea scrierilor științifice și refuzaseră alcătuirea unui Fond “Mircea Eliade” din cărțile donate de acesta. În plus mă străduisem să-i completez bio-bibliografia care era la fel de lacunară în ce privește onorurile academice ca și cea de pe volumele lui Eliade scoase de Humanitas, fosta Editură Politică a P.C.R. (Ca o mică paranteză, trebuie spus că niciuna din editurile de după 1990 nu este mai bine reprezentată în Wikipedia românească decât Humanitas, ceea ce în cazul lui Eliade are dezavantajul că pe această cale se face reclamă unor cărți mai scumpe decât cărțile lui Eliade scoase de alte edituri). Ei bine, ca și în cazul completărilor bio-bibliografiei Părintelui Arsenie Boca, viața articolului Mircea Eliade aranjat de mine a fost extrem de scurtă: înlăturasem fără să știu moștenirea comunistă ce se voia păstrată în cazul lui Mircea Eliade, iar la Părintele Arsenie Boca, probabil alta era imaginea pe care vroiau să o fixeze wikipediștii de rang înalt în capetele celor lipsiți de discernământ. Coordonatorii din umbră a acestui website, catalogat ca anti-românesc din cauza informațiilor dubioase pe care le colportează cu privire la personalitățile de seamă ale culturii noastre și la istoria românilor, nu numai că l-au murdărit din nou pe Eliade cu acuzațiile lor politice nicicând demonstrate, dar au și făcut dispărut istoricul paginii, spre a nu se mai putea vreodată vedea articolul curățat de mine, și, mai ales, ca să nu se afle care dintre administratorii Wikipedia.ro s-a îndeletnicit cu această trebușoară. O clară dovadă a cenzurării din umbră se vede așadar la istoricul modificărilor din 2007, unde varianta din 2 aprilie 2007 este urmată de o variantă din 13 aprilie 2007 care adaugă la bibliografia despre Eliade mediocrele contribuții ale unui fost ideolog comunist, nepot de frate a lui Leonte Răutu. Nicăieri nu apar variantele din 7 aprilie 2007 completate de mine.

Cum pe Wikipedia identificarea personală nu este cerută, rolurile în administrația Wikipedia.ro apar distribuite la adăpostul anonimatului oferit de ascunderea după pseudonim și după clone sau dubluri ale pseudonimelor. Astfel se creează “eșalonul conducător”. Dar și o dihotomie păguboasă: de-o parte entuziasmul utilizatorilor de rând și de altă parte despotismul “eșalonului conducător” săltat deasupra celorlalți.

Principiul de bază pe care s-au clădit în alte părți wikipedii ceva mai credibile, este aici o vorbă în vânt: Principiul pluralității opiniilor comunității de utilizatori autentificați și anonimi nu are cum să fie aplicat, de vreme ce postul de administrator oferă posibilitatea de a șterge modificări după bunul plac încălcând neutralitatea (adică prezumția de bună credință, cum am văzut în cazul fișei lui Mircea Eliade). În plus “elita conducătorilor” poate ascunde istoricul sau descrierea unor modificări, poate bloca utilizatorii de rând și, la modul cel mai samavolnic, îl poate bloca pe utilizatorul cu care este în dispută. Așadar, înainte de toate, administratorii își pot impune părerea, modificând și înghețând paginile modificate de ei. Cu alte cuvinte, reinstaurând

dictatorial vremea “muțeniei obligatorii” (I.D. Sârbu, *Adio Europa*, vol. I, p. 261).

Toate aceste manevre le-am putut constata aducându-mi contribuția la câteva articole, dar și urmărind repetata vandalizare a articolului “Isabela Vasiliu-Scraba” după apariția volumului *Filozofi români: Nicolae C. Ionescu, Titu Maiorescu, Ștefan Lupășcu, Emil Cioran, Isabela Vasiliu-Scraba, C. Schifirneț, Al Surdu, Xenopol, Lucian Blaga, etc.* (ISBN 9781232183488, Wiki Series, Memphis, USA, 2011). Uitând că “verificabilitatea contează, nu adevărul”, administratorul MyComp șterge întâi legăturile spre forma electronică a articolelor scrise de mine prin diverse reviste, dând curs indispoziției pe care i-o provoacă libertatea de expresie din articolele mele introduse în wiki ro de un utilizator de rând. Apoi le îndeapărtează cu totul. Pe urmă, mai șterge și bibliografia trecută în articolul “Isabela Vasiliu-Scraba” ștampilând că articolului i-ar lipsi bibliografia. Drept dovadă că a citit cu obidă articolele, adaugă și eticheta ce n-are legătură cu fișa informativă din Wikipedia: “afirmațiile negative și cele calomnioase fără bibliografie sau cu bibliografie insuficientă trebuie înlăturate pe loc” (My Comp, 19 nov. 2011).

Mai este o frază trecută de utilizatorul care se ocupă de articolul “I. V-S” (frază care îl deranjează pe MyComp) privitoare la “oficialii culturii auto-declarați victime după cosmetizarea propriilor biografii”. Pe aceasta o trece la Discuții ca să illustreze “tonul nepotrivit” (MyComp, 16 ian 2012), fiindcă tonul potrivit Wikipedia.ro este vizibil la articolul “H.R. Patapievici”. “Criteriul distinctiv pentru vandalism este intenția de a strica” găsim notat în Wikipedia.ro. Vandalul MyComp întâi observă că la unele articole lipsește pagina revistei culturale în care fuseseră publicate, ceea ce ar îngreuna, vezi Doamne, verificabilitatea (MyComp, 19 nov. 2011). Fără să aștepte remedierea, MyComp șterge în modul cel mai abuziv selecția din articolele mele, blocând reintroducerea lor. Fiindcă, în opinia sa, opera unui scriitor nu s-ar compune din volume și din articole de prin reviste neștrânse încă în volume, ci articolele ar reprezenta o “categorie supraadăugată”. E drept că motivația pe care o invocă cu cel mai mult sârg MyComp (probabil clonă a unui birocrat) care-mi distruge sistematic articolul din Wikipedia.ro se referă la așa-zisele “surse auto-publicate”⁷.

Ca să se înțeleagă această problemă spinoasă a “surselor auto-publicate”, o voi ilustra cu articolul în care este descrisă bio-bibliografia lui Sorin Lavric. Aici, spre a nu se crede că avem de-a face cu un caz de “auto-promovare”, că informațiile fișei “Sorin Lavric” ar proveni chiar de la Sorin Lavric, bio-bibliografia sa apare în Wikipedia.ro ca fiind citată din revista on-line “Rev.Psychologies.ro” în care tot Sorin Lavric o plasase. Dar expertul numărul unu în “sursele auto publicate” rămâne Gabriel Liiceanu cu volumele proprii apărute la propria editură. Aici MyComp și toți ceilalți administratori uită să aplice “politica Wikipedia” ștergându-le și blocând reintroducerea lor. Oare de ce?

⁷Datorită acestei fraze, preluată din fișa “Isabela Vasiliu-Scraba”, MyComp mi-a vandalizat articolul pe 5 noiembrie 2011 și pe 16 ian. 2012 punând apoi ștampila: “ton nepotrivit pentru o enciclopedie”(vezi MyComp, 16 ian. 2012).

1.v. Isabela Vasiliu-Scraba, *Patapieviciul român?* În rev. “Origini. Romanian Roots”, Vol. VII, 5-6/2003, p. 14, sau în vol.: Isabela Vasiliu-Scraba, *Contextualizări. Elemente pentru o*

topologie a prezentului, Ed. Star Tipp. 2002, pp. 51-54; <http://www.scribd.com/doc/130732402/Isabela-Vasiliu-Scraba-CONTEXTUALIZARI-Elemente-pentru-o-topologie-a-prezentului>).

2. Iată descrierea lui H.-R. Patapievici din Jurnalul Monicăi Lovinescu: „un tânăr de 35 de ani /.../ simplu și emoționat, aproape patetic, care ne vorbește de tatăl lui ieșind din închisoare și nespunându-i nimic din cele petrecute acolo. Aduce o sticlă de Murfatlar s-o bem împreună în amintirea acestui tată mort fără să-i fi spus fiului suferințele prin care a trecut”.

3. vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Despre G. Liiceanu și despre plagierea de tip „inadequate paraphrase” la Patapievici*, în rev. “Acolada”, anul VI, nr. 7-8/2012, p. 19; sau http://www.isabelavs.go.ro/Articole/IsabelaVS_PlagiatorulPata5.htm precum și Constantin Barbu, *Cel mai mare furt intelectual al lui Liiceanu*.

4. «Am citit într-un text al dvs. ca as fi pierdut procesul cu Gabriel Liiceanu! Nu este adevărat. Știu ca au difuzat știrea după prima instanță, însă, la apel, când Liiceanu a pierdut, au tăcut» (I. Spanu, e-mail, 14 ian. 2013).

5. La același articol de-al meu, pe 4 mai 2013, a fost postat următorul comentariu: „I am impressed. You are truly well informed and very intelligent. You wrote something that people could understand and made the subject intriguing for everyone. I am saving this for future use” (<http://www.revistanoinu.com/MyComp-si-mostenirea-comunismului-in-Wikipedia.ro.html>)

6. v. Isabela Vasiliu-Scraba, *Moartea martirică a Părintelui Arsenie Boca - un adevăr ascuns la Centenarul sărbătorit la M-rea Brâncoveanu*, rev. “Argeș”, Anul X, nr. 10/2010, p. 24; http://www.centrul-cultural-pitesti.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=3274:polemice&catid=311:revista-arges-octombrie-2010&Itemid=112 ; precum și <http://www.isabelavs.go.ro/Articole/IVSbisericaDraganescu4.htm>

7. „După mai mult de un deceniu de când filozoful de la Păltiniș catalogase (în *Epilogul* pe care Liiceanu îl rugase să-l scrie pentru *Epistolar*) drept “himerică” închipuita “școală de la Păltiniș”, *himeră a început să bântuie Wikipedia.ro, dicționar on-line monopolizat de un grup cu interese ascunse ce promovează cărțile de la Humanitas, prin îndeapărtearea abuzivă a cărților apărute la alte edituri. Aici închipuita “școală”, invocată în decembrie 1987 de I.P. Culiianu pentru manipularea ascultătorilor postului de radio BBC, e “dovedită” prin două surse: O sursă este *Jurnalul de la Păltiniș* apărut în numeroase ediții la fosta editura a PCR, și altă sursă este *Epistolarul*, scos într-o a doua ediție tot de Humanitas, fosta Editura Politică. Una mai “de încredere” (vezi, Doamne) decât alta și ambele, pasă-mi-te, foarte “independente de subiect”, ca să nu-i vină cuiva ideea să pocească articolul cu vreo etichetă vizând “punctul de vedere neutru”, fiindcă, desigur, orice astfel de ștampilare ar dispărea instantaneu, îndeapărțată de grupul mafiot care controlează Wikipedia.ro” (v. Isabela Vasiliu-Scraba, *Himericul discipolat de la Păltiniș, pretext de fină ironie din partea lui Noica*, în rev. “Acolada”, nr. 3 (66), martie 2013, p. 16 și 23; sau <http://www.isabelavs.go.ro/Articole/IsabelaVS-himera2ScoalaPaltinis9.htm>.)*

meridiane lirice

Yvon Le Men

Născut la Tréguier în 1953. Poet și scriitor breton. Trăiește la ora actuală la Lannion. Opera sa poetică cuprinde peste treizeci de volume. A creat în 1992 la Lannion întâlnirile poetice „Il fait un temps de poème”. Organizator al festivalului de la Saint-Malo. Poemele de mai jos sunt extrase din volumul *Le Jardin des tempêtes*, Flammarion, 2000. În limba română i-a apărut romanul *Nevoie de poem* (Grinta, 2008, trad. Letiția Ilea).

Pentru Penti Holappa

Tocmai am primit un poem de la un prieten un prieten străin un poem de călătorie în Arctica o călătorie nemișcată cu toate că el trăiește în Finlanda

nemișcată poate din cauza tristeții, a fricii, a forței poate din cauza lupilor, a cailor frigului a râurilor care cad din ochii mei când îl citesc

nemișcată căci pentru a scrie un lung poem trebuie să fii mult timp nemișcat

Te imaginez în casa lui pe malul lacului și al nopții care începe să nu se mai sfârșească atunci când Nordul, pentru tine e mai aproape de Pol decât pentru mine atunci când Nordul, pentru tine înseamnă acasă

îmi imaginez cum te sprijini de tăcere și de pagină pentru ca să aibă mai mult sunet cuvintele tale și mai mult negru cerneala

Tocmai am primit un poem de la un prieten un prieten străin un poem straniu al unui prieten straniu ca toate poemele, ca toți prietenii care atunci nu mai sunt străini

a fost nevoie de foaie, de pasta de hârtie de copac de omul care l-a plantat a fost nevoie de avion, de tren de pașii omului care l-au purtat pentru ca viața mea să descopere alte lumi pentru ca să mă deschid mai bine către lume pentru ca viața mea să aibă mai multă viață decât cea pe care o așteptam în dimineața asta

Nemișcată călătoria ta mai aproape de Nord decât a mea cercetaș spre polul care rotunjește pământul cercetaș spre lună, soare, univers cercetaș spre copilărie

am primit un poem de la un prieten

un prieten străin care povestește despre originea noastră pe când nu existau străini

Helsinki-Lannion, 1981-1987

Pentru Antonio Gamoneda

De ce să fi construit o catedrală aproape de munte de ce muntele nu i-a fost de ajuns rugăciunii?

foarte departe la extremul est foarte departe în timp un om a fasonat pietre în munte

acest om accepta urca spre casa lui urcând spre vârful a atins cerul cu vârful vieții sale și s-a dus

iubesc aceste pietre acest munte care nu cere nimic

iubesc și această catedrală purtată în spinare de animale și oameni până la soarele care și-a cioplit vitralii din lumină

am nevoie de scaunul așezat pe tăcere și pe piatră de iarba așezată pe limpezime și pe rocă pământul e rotund se temeau cei care nu știau bănuiau cei care nu-și făceau griji

de unde catedrala de unde muntele de unde rugăciunea mea care știe că ultimul cuvânt nu va avea loc nu are loc

Léon, Spania, aprilie 1987

Ce faci pe cruce când trebuie să fii în mâinile copiilor

sâmbăta seara?

de ce nu ai deviat mașina care a tras în ea ce-i vei spune surorii ei, părinților ei fratelui ei care îi seamănă încât s-ar spune că ea s-a ascuns în el?

ce fac cărțile tale de rugăciuni dacă vocea ta tace

când lumea ar voi să o audă?

poate nu ești în locul în care lumea ar vrea să ți se alăture?

poate vei fi acolo când nu te vom mai aștepta?

Îl priveam nu mă vedea îl ascultam, nu îl înțelegeam

între noi cobora timpul în umbră, luminându-se fără zgomot

în curând am știut că ceara curgea prevenindu-l asupra focului aceste cuvinte îl preveneau asupra strigătului

între noi, o clipă rugăciunea se stinse, între noi, o imensă clipă, tăcerea și noaptea se împliniră

apoi ea s-a ridicat din nou flacăra a continuat de-a lungul cuvintelor pe care eu nu le știam spune

Secunda și secolul

Ai trei secunde trei ani trei secole ca să pui întrebarea

una singură

trei secunde e prea scurt trei ani prea lung în trei secole

nu voi mai fi acolo

prea târziu cele trei secunde au trecut.

Ziua Domnului

unui necunoscut

Se vedea după felul în care te strângeai în tine după felul în care îi vorbeai chelneriței că nu așteptai pe nimeni în acea zi

dar vremea era frumoasă și cenușiul mai degrabă albastru

te-am salutat pentru că eram fericit să fiu pe lume cu prietena mea, în acea zi pentru că aveai un chip frumos te-am privit în ochii care mergeau spre o vârstă o anumită vârstă

și dintr-o dată, și atunci
nu știu
ai început să plângi fără zgomot
ca strigătele peștilor pe jetelă
care nu se aud decât cu ochii

aveam cu ce să te invităm
să-ți ținem companie
destul de tineri și destul de bătrâni, de aseme-
nea
dar nu ne-am mișcat
atât de mult erai în urma ta

din ce tristețe veneai
în acea zi

Ea trece
cu ochii săi limpezi
și vântul
se joacă în părul ei deschis
și râde

ea e frumoasă
dar ce se află oare în spatele acestui cuvânt
și în spatele acestor ochi limpezi

în care lumina nu se sfârșește

Din mâna grădinarului
a crescut un stejar
pentru că fiul său nu a știut
să meargă mai departe decât tinerii săi ani

din cuvintele călătorului
cresc rugăciuni
pentru că soția lui nu a putut
să continue ceea ce începuseră

unul a rămas, a plantat
monumente de frunze și lemn
celălalt a plecat, a întâlnit
monumente de lemn și pietre

amândoi au învățat alfabetul
pierduseră numele
celui, celei care se îndepărtase

și ecoul, uneori, răspundea ceva

de ce ține oare curentul

de vânt
de irezistibila poftă...

o pasăre și-a luat zborul

frunza de mur
se mișcă încă

frunza de iederă
în curent

știe oare unde merge?

umbra
are limitele sale

ca și lumina

în timpul
cât a durat lectura

au căzut trei frunze de iederă

sub un carpen

am îmbătrânit cu o oră
chipul mi-a întinerit

un scarabeu urcă pe tijă
e ușor
să privești cum lucrează unul mai mic decât
tine

zori

rouă prinsă în capcana
păianjenului

ferigile

cresc
cresc

eu nu aud nimic

ce vocale se rostogolesc în albia râului?

iarăși doi trandafiri
unul promite
altul așteaptă

contemplându-i prea mult
nu mai văd drumul

vechile ziduri
se sprijină de spatele drumului

mulțumite că sunt văzute
de pe malul celălalt

dintr-o dată măcieșul

el m-a văzut primul

Prezentare și traducere de
Letiția Ilea

Camil Tănăsescu

Adam și Eva

Luând graiul ca unică moștenire,
Adam și Eva simțiră plăcerea vorbitului,
numai că azi trebuia să-și amintească
toate cuvintele împrăștiate prin curte, ieri.
Timpul înainte și timpul după cuvinte,
care nu zburau așa repede.
La început se înverșunaseră
să rămână undeva, scrise,
evitând cearta pentru schimbarea înțelesului.
Dacă Dumnezeu a făcut omul,
este cert că ei au făcut timpul,
prin trasarea unei linii pentru trecut.
După eroicele umbre ale timpului
nu mai era nimic pur, amploarea
minciunii stând la rădăcina adevărului pur.
Prima minciună nepedepsită probabil
a fost recunoașterea Evei
că nu-i plac șerpii și merele.
A urmat apoi, cea în care și-au spus adio,
în lungi cuvinte și ziua pierdută
cu privitul florilor, ce culori sunt mai lejere,
care sunt agresive și până să explice
toate acestea ziua a trecut.
După ziua a doua a apărut istoria :
vis de noapte, sărutul buclucaș,
lenevia plăcerii și deja teribila nevoie de altceva.
Descendența din carne, descendența din cuvânt
a perpetuat singurătatea omului, în lumea
care creează permanenta solitudine,
chiar dacă evită privirea de gânduri
și se consideră proprietarul lor.
Sensul malurilor pentru ape stă în ascundere,
pentru a rămâne vatră de izvoare rupte,
fiind învins dacă înoți în marea de cuvinte.
Cuvintele, ca vaporul, caută mișcarea
cea mai bună, și oricât plumb ar căra
trebuie să ajungă la mal.
"Cât" și "cum" e vânzarea prin cuvinte,
"când" folosește doar pumnalului.
Cântările în livezile pârguite,
atrag cuvintele să vopsească mai apăsat florile
fără a se pierde în timp.
Când florile își reiau parfumul an de an,
cuvintele păstrează în veșnicie înțelesul lutului,
oricâte chemări ar urma,
chiar până la sfârșitul
dimineții de cristal.
Înmulțit prin plânsul privighetorii,
cuvântul măsoară stelele,
numără corăbiile,
brodează cu flori aripile păsărilor rătăcitoare
și măsoară gradul de rudenie,
de la părinți până la Creator,
căruia-i vorbim!
Poetul înalță gloria Evei și a lui Adam,
pentru adevărul rămas în cuvinte!

Pasărea vieții

Oprit de frica nopții să-mi caut chemarea,
alerg prin păduri și pustii și întreb
de pasărea vieții:
"plutește-n universuri și vede destinul."
Eschimoși și africani, supuși
și nesupuși credinței,
ascultă și-mi cer să renunț:
"pasărea vieții stă doar în vise,
se arată aievea, când treci pragul morții".
Lumina căutării e umbra tăcerii
și fără vis, pasărea-nspăimântă,
caută-n destine șarpele osândei.

Aleg prin păduri și pustii,
pasărea vieții plutește în umbra de ceruri,
nu intră sub gene de om.
Plutește-n universuri și-mi vede destinul,
pasărea vieții trăiește.
Marinari și apași își fac milă și spun:
"pasărea vieții vuitește-n vânturi
și risipește destine osândite,
pasărea fermecată-i în ceruri și-n vise".
Oameni din colțuri de lume,
neagă dorul de pasărea vieții,
ridică din umeri și-n lacrimi mă îndeamnă:
"uită chemarea, pornește din vise
și crește mereu,
are gheare de piatră și ochii de foc".
Eu caut în păduri, lângă izvoare cu șerpi,
lângă florile verii pierdute
în somnul plecării:
"plutește deasupra-mi, pasărea vieții,
o port în vise,
are aripi frânate, îmi știe destinul".
Pe țărături de fluvii, de râuri, de lacuri,
caut locul, unde,
despuiată pasărea bea licoarea vie.
"În ceruri ce vezi e umbra pustie,
pe maluri sunt trunchiuri dezvelite-n furtuni,
pasărea vieții e-n nescârșite ceruri
și-n funduri de ape, pustii".
Ridic firul de iarbă să-i văd urma,
ascult fâlfâit de aripi și plâng:
„rătăcește în ceruri, nu-i scapă
niciun destin, nicicând”.
Chip al durerii căutat în vise,
pasărea poartă-n aripi lumina de seară.
Îngenunchează peștii de aur,
amuțește-n adâncuri catarge aprinse,
aruncă ticve de pirați
și lasă fulgerele să cadă între nori.
"Dorul de pasărea vieții,
de ghearele împietrite sub stropii arămii
e mistuitor".
Privighetoarea în cânt lumesc
răspândește fiori
și-ngână glasuri de păsări divine.
Minunea ce-n vise deschide tărâmurii,
are bust de femeie
rătăcită-n nori.
Unde-i e locul din întunecime?
"Visul o gonește, sare

Predicile lui Savonarola

Înima îmi cere
să pun ordine-n lucruri
care să dureze cât veșnicia.
Ochii sporesc admirația
pentru ce-i încântă, culorile îi înfruntă
din clipa trezirii, trecând prin fresca înopțării.
Sunt atât de multe de văzut
și nu-i timp pentru a se limpezi,
iar dacă sunt chemați sub ordinul plăcerii,
știu să se facă plăcuți.
Cine să le oprească entuziasmul
care să păstreze pentru sine spaima plăcerilor,
inima șăgalnică, împinsă în prăpastie de simțuri
sau sufletul pe care nu-l cunoaștem
nici în plecarea în moarte?
Perfidele amănări ale dezlegării de patimi,
de angelice înțelegeri
stau în liniștea negurii zidurilor, fără faimă,
în lugubre și groțesti încercări, alături de voci,
de vedenii perfide, de împrumuturi
ale căderilor umile.
În veacul plăcerii toate drumurile
călăuzesc pașii celor pierduți spre ziduri.

E vremea bătăliei, fiecare cu fiecare,
lumea schimbă din temelii visul,
ca o melodie căutată de îngeri,
nimic care să încalce limpezimea,
astfel ca lumina să fie lumină din cuvânt.
Liniștea păcatului răstoarnă ordinea,
flăcările vor călca pământul
și apele mării vor șterge urmele,
monștrii iadului vor ieși în întâmpinarea omului
și vor ucide tot ce e viu,
toate chemările și rugile vor fi surde,
după atâtea secole de păcat.
Setea de glorie, înaripata poftă
de a cere lumii ascultarea,
călcarea după mituri păgâne.
Nu vă ucideți copiii este păcat unic și grav,
după sacrificiul primilor oameni,
care s-au sinucis prin păcat.
Ce ochi sunt pregătiți să vadă alți monștri,
fumul pasiunilor e trup de monștri.
Salvarea în căință și ascultare,
în arderea imaginilor greșite,
în dragostea față de adevăr și divinitate.
Oprți-vă trupul, vă trage sufletul-n păcate,
el nu va fi cu voi la marea judecată,
e un război al trupului cu voi.
Spre gloria cui va călători sufletul?
A corpului, stăpânit de himere,
prefăcut supus, dar agresiv în propria faimă,
iar răsplata va reveni fiecăruia după vină.
Nu încercați să faceți jurământ trădat,
trecerea prin lume se face de milenii,
dar știți ce-i judecata, furtună de furtună,
foc de foc și patimă funebră.
Un foc și o furtună ați mai trecut,
dar visele, de nu înțelegeți,
se aleg în mormânt!

Ce urmăriți cu visele care vă robesc imaginația?
Ele vă poartă în tenebre
și vă dau curajul supraviețuirii în păcat,
nu toate capetele stau prefăcut plecate,
în fața judecății,
adorția este călcată de grave blesteme.
Ordinul divinității, care simplifică viața,
nu înspăimântă, nu e înțeles
ca stare a necesității divine de a supraviețui.
Strângeți-vă mâinile să ridicăm greutatea,
ștergeți ochii de imagini bestiale,
alegeți ce e primordial,
din imensitatea impresiilor pierdute de simțuri,
o altă viață în afara sacrilegiului
înnobilează angelicul suflet.

E vremea să-nțelegeți, ard clipele în treceri,
toate porțile cerului rămân întredeschise,
în fuga spre abisul morții.
Întunericul se subțiază, flăcările îl tulbură,
se mișcă-n dezordine forțele care țin lucrurile,
luați impulsul ce vine din temelia credinței,
e frontul pur al luptei împotriva fricii,
totul e impuls spre golul trădării,
mai e loc pentru viață,
podoabele sale se-mpletesc în ghirlande,
purtate în veșnicia pustie.
Sub lejere clipe neînsemnate,
timpul pentru morți, nu pentru vii e înainte!

(din volumul în curs de apariție *In corpore*)

Bătrânul și fata (IV)

Paul Goma

- scurt roman-jurnal-roman scurt -

15 octombrie

Intrasem în pre-frumoasa lună mai (1967) de la București. Îmi restrânseam viața la două componente: mama și scrisul. Predasem și volumul de proză-scurtă (voi fi spus că în anul care trecuse, în decembrie 1966, aveam 31 ani și două luni - debutasem în *Luceafărul* - și, de parcă s-ar fi deschis robinetele, publicasem în alte periodice, nu doar schițe, povestiri, ci și fragmente din *Ostinato*, apoi povestioare și reportaje, în revistele pentru copii, aceste din urmă colaborări totalizând cam un sfert dintr-un salariu mediu - venit imens pentru mine, care trăiam din bursă și doar din bursă); și...

...și așteptam fiecare întâlnire cu Suzana, mărturisesc, nu pentru calitățile ei de femeie - pe care le înregistram ca un grefier: respectuos, asexuat, străin, ci pentru eventuala veste-finală, aceea că s-a aprobat internarea mamei... Vestile veneau, însă „pe etape”. Pe etape le comunicam mamei, în drumurile la Vad.

Suzana citise cam tot ce scrisesem până atunci, începând din toamna anului trecut, deci după ce îi povestisem o seară și o noapte întreagă *Ostinato*. Știam încă din primele zile ale primului an că era o persoană citită; că persoana citită știa să și comenteze, deloc școlărește, nici măcar studentește, un text clasic, la un seminar, contemporan, din presa literară. Dintre noii colegi, între care mă simțeam ca un struț într-o ogradă populată de puiculene, ea era cea cu care mă simțeam cel mai la îndemână discutând literatură, chiar dacă (încă) nu și a mea... și tăcînd. Constatasem că avea o bibliotecă de invidiat, din care începusem a mă înfrupta.

Când venea ea la mine, o vreme zăbovea jos, la Sterescu. Răsfoia, ofta, dar nu cumpăra: fiica ștabului locuind într-o casă frumoasă, într-o odaie minunată, cu o bibliotecă de vis nu avea bani de cărți: primea lunar de la taică-său o sumă cât bursa mea, din care trebuia să-și acopere țigările, cafeaua, mâncarea - însă nu /prea/ mănca, obișnuința a majorității studenților... Adevărat, nu plătea chirie ca mine, în schimb, dacă într-o zi, în tramvai, i se agăța un ciorap, bugetul îi era dat peste cap... Cam o dată la două săptămâni era invitată la prânz la bunicii paterni, după care se înființa la mine cu „pachetul”: ne înfruptam cu delectațiune din bunătățile întinse pe taburetul care juca și rol de masă de scris fiind din brad...

Pe nesimțite, am început a face bucătărie comună. Eu mă ocupam de pâine, slănină, brânză, cafea, țigări. Fiindcă aveam, totuși, ceva mai mulți bani, cumpăram supe concentrate, conserve, salam, fructe...; ea își întetise vizitele la bunici (mai trăia și bunica ei maternă), de la care venea cu ce se nimerea: borcane cu zacuscă, murături, dulceturi, prăjituri, cozonac și uneori (rareori, dar tot în vreun borcan) mâncare gătită. Mama unei prietene a ei ne dăruie un răcitor datînd din Primul Război Mondial: dacă îi puneam gheață la cap și-un pai în cur (vorba lui Sterescu, mereu împiedecîndu-se în coada de mătură cu care-i păstram ușa închisă), își dovedea utilitatea! Ajunsesem să petrecem o mare parte din timp împreună. Uneori apărea în cămăruța de la Sterescu în cursul dimineații; mă anunța că se plictisise la cursul cutare, că n-are chef de seminarul cutare... Ce era să fac: să o îndemn să meargă la școală - unde eu nu mai mergeam? Apoi îmi făcea plăcere când, uneori, zicea foarte indiferen-

tă!, că venise numai așa, fiindcă îi era dor de mine... Aducea o carte de-acasă, împrumuta una de la Sterescu, urca în pat, se rezema de perete, cu scrumiera alături și citea. Nu mă deranja deloc - cum să mă deranjeze, chiar dacă era ceva nou pentru mine: să scriu în prezența cuiva...? Prezență nederanjantă, fiindcă nu vorbea; când avea treabă la răcitor, în „baie” (spălătorul casei), sau jos, la Sterescu, pentru o carte, în oraș, pentru țigări, pâine, cafea, cobora din pat și ieșea; și se întorcea. Când mă opream din scris și îi întindeam foile înnegrite - le citea. Și le comenta. Sau le tăcea. Știam ce semnifică una, alta...

Și îmi era bine.

Fetele-femeile care-mi intraseră în odaia de la Sterescu și în pat altfel mi se propuseseră:

Dintre cele foarte tinere - șaptesprezece, optsprezece ani - și neștiutoare, care aici primiseră întâiele noțiuni de scris-citit, unele, după inițiere, se prefăceau fulgerător în gospodine: chiar de crescuseră în familii de intelectuali orășeni, chiar dacă avuseseră fată-n-casă, de cum primeau binecuvântarea-mi, cum se cățarau pe soclul statuii stăpânei; îmi dădeau ordine (cu dragoste, se înțelege): să nu mai fac aia, nici aia, în schimb să fac asta...; de a doua zi își aduceau uniforma și însemnele luării în stăpânire a locului și a locatarului: papuci de casă, capod, cărpe de șters praful. Se apucau să deretice, să scuture cearceafurile (pe fereastră!), să mute „lucrurile” - imposibil în spațiul de doi metri pe un metru optzeci cât avea odaia, ocupată pe trei-sferturi de pat -, să mă trimită afară, să fumeze, să mă plimbe; ba una, frumușică foc, deșteaptă-spirit, îmi puse în palmă niște bani, mă pupase pe gură cu mult foc și cu mai multă apă și mă trimisese în oraș, „să bei și tu o berică cât fac eu curățenie...”. Altele, tot foarte tinere, odată ce primeau botezul, refuzau să iasă din cristelniță și din sufletul meu, nu mai voiau să coboare din corcodușul patului, prinseseră rădăcinuțe, căpătaseră peste noapte și opinii: mi le impuneau odată cu indicațiile (prețioase) de tehnică literară.

Cele vârstnice, în jur de treizeci de ani - multe colege din prima studenție - mă frecventau din necesități doar trupuale: văduvite, divorțite, soții de soți care-și pierduseră potența ori/și pohtența, găsiseră că o scurtă aventură cu mine nu strică nimăruia... și acestea aveau studii și formație umanistică, diplome, doctorate, însă cu toate că știau (și dacă, românce fiind, uitaseră?) că „înainte” nu numai că eram student la Fabrica de Poeți, dar în 1956 fusesem arestat pentru un text literar - nu mă întrebau măcar de formă dacă mai scriu și cam ce scriu eu atunci când se întâmplă să scriu... Veneau la mine pentru o noapte, mai încolo pentru încă o noapte, ba chiar îmi făceau conversație (intelectuală, se înțelege)... Nu mă simțeam ofensat, umilit că mă frecventau ca pe un... deși realitatea există și în România, termen desemnator nu se află în românește decât la feminin. Din moment ce nu-mi lăsu pe nopțieră bani, ca (răs)plată pentru serviciu, de ce aș fi refuzat-ratat ceea ce îmi lipsise atât de crunt în închisoare: trup de muiare? Îl luam, îl drăgăleam (și din gur' - așa ziceam: „Cu cea mai îndeodăncă plăcere, doamnă!”). Față de Fetele-de-Feștești cuconițele doritoare de mici-variațiuni pe o cu totul altă temă decât viața cenușie de toate zilele erau, vorba lui Topârceanu parodiindu-l pe Depărățeanu: „încălțate cel puțin”, ba chiar și înslipate, coafate, parfumate, igienizate. Nu, nu duceam lipsă de; culegeam tot ce cădea în

raza mâinii mele - cu condiția să nu mă abată de la scris.

Deci, primul cutremur în relațiile cu sexul gingaș a fost pricinuit de imixtiunea Securității - mai corect: de amenințarea Securității la adresa mea și, prin contaminare, la a lor, fetele. Fusesem sonat, năucit, anesteziat de loviturile de ciocan pricinuite prin moartea tatei, prin situația mamei, prin intruziunea Securității - ca să mai pun la inimă și despărțirile (unele abuzive, altele de-a dreptul lașe) de prietenele mele foarte-tinere; vârstnicelor nefiind nevoie să le fac și un desen, doar să le anunț că m-a luat iar Securitatea la întrebări: toate-toate, fără un cuvânt, fără un salut, fără măcar o privire îndărăt se prelingeau pe ușă, galopau pe scări în jos, toctocau în stradă, dispăreau pentru totdeauna.

În acele prime zile din luna mai (1967) trăind sub același acoperiș cu Suzana ca fratele cu sora, ba de două ori dormind în același pat - de unde altul? - nici măcar cap-la-picioare, ci alături, am prins a auzi-mirosii-pipăi venind o anume... schimbare. O simțea și ea apropiindu-se. Tot mai des întâlnindu-ni-se privirile, roșeam, izbucneam în răs.

Într-o seară o conduceam acasă. Ajuși „la mijlocul drumului”: șoseaua Kiseleff, Parcul Delavrancea - ne-au învăluit, ne-au pătruns miroznela cunoscute, ne-au îmbătat teii și trandafirii și caprifoiul; în câteva rânduri îi atinsesem părul cu buzele, apoi o ureche, apoi gâtul... Ea se ferea doar cât să vină în întâmpinarea... tentativelor mele.

La un moment dat s-a oprit, m-a apucat de reverele bluzei, a zis:

„Nu va fi venit timpul să ne cunoaștem și biblic?”

După o pauză, cu ochii plecați, spășit, am încuviințat din cap.

După care ne-am sărutat - cu adevărat. Pentru întâia oară de când ne cunoșteam: de douăzeci de luni...

17 octombrie

Recitind cele scrise ieri am constatat că, din grabă, galopînd în scris, pentru a ajunge acolo unde îmi propusesem, voi fi dat o falsă imagine despre relațiile cu acele colege, fete care nu mai ieșiseră din odaia mea cum intraseră.

Întâi: numărul colegelor - și al prietenelor lor de aceeași vârstă de la alte facultăți - care fuseseră la mine, rămânînd o oră, două, trei (și ieșiseră neatînse) era mult mai mare. În vederea examenelor, în ciuda spațiului locativ neîndestulător, ne adunam și câte zece persoane - singurul băiat (în fine: ne-fată) fiind eu. Pe pat, chincite pe pat, în picioare, în spațiul de pe podea, pe jos, în picioare, pe taburet, în pragul ușii deschise, cu umărul rezemat de tocul ușii: fetele; eu... mai degrabă în antreu.

Din această categorie făcea parte și Suzana. În primul an, pentru sesiunea de iarnă, ne adunaserăm acasă la ea, unde fiecare se așezase pe un scaun, pe un fotoliu; apoi era lumină, era aer... Numai că fiind tineri (vorbesc de ele), fiind fete (idem), vorbeam tare, râdeam și mai tare... Au început bătaie energice, imperative în ușă. Suzana a pălit, a ieșit; s-a întors, cu gura-pungă. Vinovate, colegele au întreat dacă deranjasem cumva pe cineva... Ea a negat, se vedea însă că nu spunea adevărul. După un timp s-au pornit iar bătaile în ușă - dacă aici se râdea cu multă voie-bună... Suzana a ieșit ca o furtună: de dincolo, din hol s-au auzit strigăte, răcnete, țipete. M-am ridicat, m-am îmbrăcat, prin semne le-am îndemnat pe colege să facă la fel. Când Suzana s-a întors și ne-a văzut gata de plecare, ochii ei verzi au fulgerat galben, gata să dea în plâns - dar eu:

„Sunteți invitate la zece minute de-aici, în cutia de sardele, personală - câte sântem? - mă inclusesem cu

drag în pluralul feminin... Două, patru, șase, cu sergentul de mine, zece - voi: depozitate prin suprapunere, eu: în picioare, caraulă, să vă păzesc de pirati...”

Am pornit prin zăpadă spre Piața Filantropiei. Auzind tropot de cireadă la intrare, anticarul Sterescu a ieșit din odaia de la parter.

„Domnișoarele sunt viitoare profesoare de română și doresc să viziteze Mauzoleul Scriitorului Român Necunoscut. Eu le sânt ghidul...”, l-am anunțat - încă nu lansase Păunescu, pentru Genialul, genialul: „cârmaci”...

„Nu v-am numărat - câți sunteți cu toții?”, a întrebat Sterescu din urmă, iar după un sfert de ceas a urcat, gâfâind, pe scara îngustă, cu o cană de cantină de vreo doi litri plină cu ceai fierbinte și o tavă cu felii de pâine neagră, încălzită în cuptor (ce gust de rai avea pâinea-neagră din anii aceia!), înconjurând un impresionant gavanos (așa îi spune la noi, în Basarabia, borcanului de lut ars în care se pune, pentru iarnă, povidla de perje/ magiunul de prune). „Ceaiul e gata-îndulcit, câni am adus trei, dar beți și voi mai mulți dintr-una”...

Am coborât la bucătăria casei și am sărutat mâna și obrazii Mamei Gina (mama lui Sterescu), cea care ne hrănise cu ceai și pâine cu magiun de prune încă din 1954, pe noi, studenții de la Institutul Eminescu: Grigurcu, Labiș, Covaci, Raicu... veniți la anticarul de fiu-său, pentru a citi-pe-loc câți interzise (printre care ale lui Eminescu!) - dar câte alte generații de cititori-pe-loc hrănise ea cu pâine pământească (dar cât de cerească...) și înainte de 1954; și după 1956...

Spațiul-locativ... nu prea ne dădea afar' din cas', dar eram noi tineri (vorbesc de ele, fetele - din care o colegă, „întârziată” din pricina dosarului, era chiar mai în vârstă decât mine, însă ce fetițoasă, ce tinericoasă devenise, ai fi zis o elevă de liceu) - am petrecut bine și cu folos pentru viitoare examene acea zi; și încă două. Începând de a doua zi fetele externe au venit cu ce găseau în casă ori cumpărau pe drum: pâine, slănină, salam, murături, dulceturi, până și căministele au contribuit cu câteva porții de pâine de cantină...

Numai că după plecarea sardelor trebuia să ies și eu în târg, să caut prilej de descărcare a încărcăturii de preste zi gata să explodeze; de a o arunca la gunoi; de a o țapa pe-vale-la-vale...

Lăsăm fereastra larg deschisă (“să iasă fumul de tutun”, eufemizam eu, băiat binecrescut), mergeam în Piața Filantropiei la un telefon public și acolo încercam marea-cu-degetul (cu adică arătătorul dreptei, formator al numărului, pe disc...), la o prietenă - prietenă, am zis, nu colegă - la două, la trei... Dacă se întâmpla ca una să fie liberă și con'simțitoare: foarte bine, con'insimțeam 'preună; dacă nu, foarte rău, mă plimbam măcar o oră, ca să cheltuiască energia acumulată, muniția neconsumată.

Dintre colegele sardele una-unele își făcea(u) drum pe la mine și după încheierea pregătirilor pentru examene; și după examene. Unele urcau direct, altele se credeau datoare să facă un ocol pe la cărțile lui Sterescu, cu pretext bibliografic... Toatetoate, și orașențele și provincialele căministe erau frumoșele, chiar frumoase, erau deșteptățele, chiar inteligente și mai ales de o propețime, de-mi dădeau (în gând) lacrimile. Numai faptul că avuseseră curajul să urce în odaia mea, singure; să închidă, ele cu mâna lor, ușa, după ce intrau la mine, bărbat cărunț și care va fi avut printre ele reputația de a înfuleca pe nemestecate copile june și neprihănite; să rămână cu mine (cu ușa închisă!), nu doar așezate pe marginea patului, dar chiar întinse, cu o pernă la spate - nu de alta, dar pentru a libera “coridorul” dintre pat și perete numai pentru aceste acte de curaj meritau omagiile oricui, sincere... Chiar de nu se petrecea nimic-nimic-nimic din ceea ce, desigur, ele se temeau-doreau, se crea o

intimitate dintre cele mai plăcute, de ce nu: îndestulătoare, pentru că cele mai multe dintre vizitatoarele mele, singurele-domnișoarele, chiar de-mi intraseră în odaie de două-trei-patru ori și închiseseră ușa după ele - când eu o țineam deschisă și în timpul somnului - nu-mi pătrunseseră și în așternut. Fie că așteptaseră ca eu să am inițiativa - și eu n-o avusesem; fie că înțeleseseră într-un târziu că sunt, totuși, cam-prea-foarte-bătrân; fie că între două vizite la mine cunoscuseră un june berbant, viril d-al nostru, din popor, unul expeditiv: trăsese întâi și abia după scărpinarea rituală pe sub clop se gândise că parcă ar fi trebuit să someze întâi...

Se întâmpla să mă aflu pe pat, dar nu și sub plapomă cu o fată-colegă; să bată la ușă, să intre direct - ușa mea nu se înclua - altă colegă-fată. Telefon avea doar gazda și în împrejurări ca acelea va fi fost mai cuminte să se evite acest mijloc de comunicare (mi-am dat seama, din literatura contemporană românească: în chestiunea comunicării telefonice nimic nu s-a schimbat în cei aproape patruzeci de ani trecuți: oamenii nu-și anunță prin telefon venirea în vizită, te trezești cu ei sunându-ți/ bătându-ți la ușă - și nimeni nu se supără... nici acum; eu mă supăram, atunci, adică din 1969, când am avut telefon...). Uneori situațiunea se rezolva civilizat: nou-venita, înțepată, demnă, zicea: „Pardon!” și pleca. Alteori se năpustea la cea tolnită în pat, hotărâtă să-i-pună-părul-pe-moațe, tratând-o de nesimțită, de ipocrită, de trădătoare...

Interveneam cu dulceață (îmi dădea mâna: se încăierau din pricina mea...) și făceam cum făceam, încât le puneam pe amândouă pe drum. Le conduceam, de braț, până la stația de tramvai, explicând și nu doar întârziatelor: nu se întâmplase nimic între prima-venită și mine, fiindcă eu nu mă încurc cu mucoase (aici amândouă mânzele nechezau indignate, smuceau de hamuri, divergent - le aduceam la loc, la oiște), iar cu colegele de an, de grupă venite în vizită discut numai chestiuni de-ale noastre, studentești, eventual literatură... Uneori nici una dintre ele nu mai dădea pe la mine; alteori venea a doua ocupanta” cu care, fie nu se întâmpla nimica (dacă o găseam toantă ori topică ori îmi /cam/ displăcea odoratul ei intim și nu-mi venea să o duc alături, în spălător, să o dezbrac, să o îmbăiez, într-un dez'mierdare, turnându-i în cap apa caldă cu ligheanul - doar de la cap se spală fata), fie se.

Iar atunci, înde doi, lăudam pre Domnul. Cu glas mare.

Toate astea până la moartea tatei+singurătatea mamei+ securitatea. De acolo-ncoace viața mea a căpătat o altă albie.

De atunci nu m-au mai frecventat fetele-cucuietele, nici femeile-coapte; atunci am îmbătrânit fulgerător - sau atunci să-mi fi dat seama că am aproape treizeci și doi de ani și mă aflam abia în al doilea an de facultate - la ce are să-mi folosească facultatea aceea, când o s-o termin; că, până la întâlnirea pe stradă cu colega de an începusem a înclina spre “soluția”: abandonez facultatea (sau trec la fără frecvență), mă întorc cu totul la Vad, ca să pot avea grijă de mama. Chiar de voi face zilnic naveta la Făgăraș la vreo slujbă, mama avea să fie asigurată că seara mă întorc acasă, lângă ea... Apoi: părăsind facultatea, scăpam și de Securitate! - nu chiar de tot, fiindcă noi, bandiții-poporului eram pe viață “bunurile (încă) vii” ale ei, însă nu mai avea ea, bestia, pârgăhia șantajului: eu nu mai puteam fi dat afară din facultate (dacă plecasem de bunăvoia mea) și nu mai putea să se opună unei eventuale internări a mamei - caducă, din moment ce mă mutam eu alături de ea, la Vad.

În așteptarea rezultatului demersurilor tatălui său, i-am împărțit Suzanei această opțiune. Ea a găsit, în treacăt, că e o “soluție lașă”, însă eu nu i-am cerut să-mi indice alta, ne-lașă.

18 octombrie

Când tata a plecat.

Nu. Era gata-plecat când am ajuns la Vad, după o noapte de tren, însă telegrama fusese trimisă de mama în dimineața zilei precedente - eu o promisem la București abia seara târziu.

Așadar: când l-am găsit pe tata plecat. Nu plecase încă, mama mi-a spus că se tot ducea din seara zilei pre-precedente, dar cum ea era singură și țintuită în pat, a trebuit să aștepte să treacă noaptea, să vină ziua și abia când a dat pe-acolo factorul poștal a trimis telegrama.

Deci: tata nu mai vedea, nu mai auzea, nu mai nimica, doar horcăia. Horcăia, nu mai zgomotos și nu mai înfricoșător decât atunci când dormea cu fața în sus, de aceea mi-am zis că are să se trezească.

În timp ce el mereu nu se trezea și mereu urca, se înălța perfect orizontal, către tavan, eu stăteam pe un scaun între cele două paturi: al mamei și al lui. Între mama care încă nu pleca și tata care își pornise plecarea. Pe scaun, mă întrebam ca în somn: pe cine să plâng - pe el care se duce, pe ea - care nu se duce și mai are de îndurat?

Îmi venea să plâng - nu plângeam; îmi venea să bocesc, lung, ca femeile satelor prin care trecusem în copilăria mea nesfârșit de fericită și în adolescența mea cea binecuvântată și în tinerețea mea fără de griji - și nu puteam. Nu-mi mai rămânea decât să urlu.

Dar nu să emit un urlat oarecare sau unul auzit pe unde trecusem, în trecerile agale și senine prin lume, ci unul de film. Un urlat dintr-un film italian, nici măcar documentar, ci artistic, filmul era așa și-așa, mediocruț, ar fi zis mama, interpretii destul de țepeni, de mirare la italoși, însă figuranta, o bătrână grasă, cu picioare scurte, pulpănoase, având un “rol” de cel mult zece secunde, zicându-și-l (urlând), acoperise întreg filmul - îl văzusem cu puțin înainte de arestarea din noiembrie 1956, de aceea nu mai țineam minte mare lucru din el, nu avusesem timp să se așeze. Doar urlatul. Scenariul zicea că femeii îi murise un nepot, strivit de un zid prăbușit, iar femeia, figuranta din film, Dumnezeu știe ce va fi crezut ea despre film ca film, despre durerea dintr-un film în care era plătută să joace zece secunde (hai douăsprezece), însă urla, anunțând, nu atât durerea, cât singurătatea căzută în capul ei ca o cărămidă din zidul peste nepot: avusesse la viața ei din film un nepoțel și acela îi fusese omorât de nenorocitul de zid, era bătrână, grasă, scurtoasă, alergă într-un fel de trap, într-un fel de cerc, într-un fel de piață înecată în praf, ținea mâinile în lături, de parcă s-ar fi jucat de-a Zboară-Zboară în curtea școlii, ori de parcă ar fi fugărit prin ogradă o găină cu gândul s-o înghesuie și s-o prindă, nu era vreo găină, nu era nici ogradă, era filmul, iar în ficțiunea aceea era urlatul, extrem de ascuțit și în același timp grav, de o profunzime de mărunțai' al pământului, mai târziu încercasem să-i gădesc asemuire cu al vreunui lup (mai degrabă lupoaică ce-și pierduse lupanul), nu: era urlat de om - nu de bărbat, ci de femeie, de femelă, de femeie bătrână și grasă și care-și pierduse nepoțelul, urlat mai adevărat decât adevărul.

Aș fi vrut. Nu s-a putut - atunci. S-a adunat, s-a adunat și a dat pe dinafară când mă așteptam mai puțin. Din păcate nu m-am ușurat, urlând ca femeia aceea cu Zboară-Zboară, ci icnit, urât, bărbătește, noi bărbații nici să plângem ne-urât nu suntem în stare. Tare aș mai fi gemut, scheunat - urlat - în poala unei persoane tinere, ușor încruntate, având groșiță în bărbie și păr în dezordine, tăiat scurt. Când e concentrată sau emoționată buza de sus umbrită de o părere de abur de puf întunecat este perlată și de minuscule bobite de rouă.

[Roman inedit. Ortografia și punctuația sunt specifice scriitorului Paul Goma. Se publică în serial cu acordul autorului (notă: Flori Bălănescu)]

Roman - fluviu din semeseuri și e-mail-uri

Nicolae Iliescu

(un text fără diacritice)

Salues, salupus, salutabes, sunt direct Lămâie, cum îmi spuneai voi și vreau a coresponda, nu înainte de a-ți dori tot binele din lume! Cu tot dragul, dacă ești tu însuși, marele Ciobălosu, primește ti prego urăturile noastre, căci ne-am fost întâlnit la fac, țintirim al copilării tineretii noastre și am strigat catalogul. Cu bine, L

Salut, don Gigioacă, nu știu ce oră poate fi acolo, la tine, dar aici e ora trezirii mele bătrânești, ora trei spre patru noaptea. Sunt foarte bucuros de restabilirea contactului, cel puțin asta pe calea e-mailurilor - să știi că am și skype și quick cam, deși nu sunt un adept al sofisticărilor tehnicoase - și află că am devenit de o promptitudine nemțească în dare de răspuns. Pentru noi, care nu avem obiceiul corespondenței, e mare lucru. Deh, ce să mai zici pentru început? Ne desparte în prezent un ocean de întâmplări petrecute separat în cei treizeci și cinci de ani, dar ne apropie trecutul consumat împreună o vreme, poate cea mai frumoasă vreme a existenței noastre. Nu știu dacă e așa, un profesor de-al meu îmi mărturisea că și-a urât copilăria și adolescența, fiind târât mereu prin internate și tot ceea ce-și amintește din ele e un șir imens de bocanci pe care îi găsea mereu desperecheați. Sper că amintirile noastre au alt parfum și despre el vom convorbi în continuare.

Am o casă, o familie, un BMW la mâna a doua, nevasta are un Mitsu, cum îi zice ea, un Colt, îmi trăiesc părinții, destul de tociți de viață - mama la pat, după un atac vascular cerebral, tata cu Alzheimer - am un copil din prima căsătorie, o fată, plecată în Germania, care are și aia o fată la rândul ei, cu asta, a doua, nu am (E Luminița, de la 411, o știi, ne-am luat după ce ne-am întâlnit la douăzeci de ani de la absolvire) care-mi pune răbdarea la grea încercare, am un cabinet într-un bloc de garsoniere unde mă duc doar după amiaza, îmi convine, fusesem lector, nasol, stau pe la marginea Drumului Taberii, într-o vilă a nevastei ăștea de-a doua, care e calculatoristă, aیتistă pe la bancă, o bancă grecească, și-a schimbat meseria că făcea naveta, ce să mai adaug? Mai citesc ceva și merg să mă întind din nou! Am o tabletă și zac cu ea în pat. După cum vezi, dorm în rafale, da' tot adun opt ore.

Cu dragoste, Lemon

Daca obiceiurile tale de somn sint constante, banuiesc ca acum esti treaz. La tine este 3 a.m. si daca nu esti beat, trebuie ca esti treaz...

Ce faci mai baiatule?

Dupa ce am citit rindurile tale si am stins ecranul, am ramas in tacere pentru citeva secunde, suspendat parca intr-o zona "atemporală"...

Am incercat sa mi te imaginez acum, dupa cum te descrii tu, ca pe un "bunic ultra domesticat", traind o viata extraordinar de stabila si foarte mult "predictibila" în oaza ta din romanticul cartier de capat de Bucuresti. Dupa cum vezi, nu am diacritice.

Singura imagine pe care o pot avea cu tine in sa este aceeasi pe care o pastrez de cind te-am vazut ultima data... Acelasi tinar, acelasi zimbet, aceeasi minte agera ... Lamiie... Au trecut 35 de ani....

35 de ani de tacere...

Situatia asta ma face sa ma gindesc la un eveniment pe cit de banal, pe atit de trist.... Oamenii batri-ni de multe ori citesc anunturile mortuare din ziar.... De ce..? Numai ei stiu... Anunturile sint scurte,unele

scrise mai bine, altele mai putin... Toate in sa nu sint altceva decit monosilabice povesti ale vietii celor disparuti... Doua sau trei rinduri care descriu tot ceea ce a fost mai important intre nastere și moarte...

Asadar, traiesc in Statele Unite din 1984...

Inceputul a fost foarte greu... dar in acelasi timp, minunat... E de neuitat cum mi-au ars buzele dupa ce am simtit pentru prima data gustul libertatii...

M-am casatorit tirziu... am doi baieti, Connor si Collin, de 13 respectiv 12 ani. Mama este cu mine ... Locuim in Statul Connecticut, in M, un mic orasel chiar pe coasta Atlanticului... Ma consider extrem de norocos... In rest... nu cred ca s-au schimbat prea multe... Timpul isi ia tributul sau... si isi intoarce una cite una paginile vietii...

Acestea fiind zise, regret nespun ca nu am putut participa la ultima revedere... Sper in sa ca sansa sa ne arunce in curind, din nou, pe o pagina comuna ... macar pentru citeva rinduri....

Iti multumesc pentru rindurile tale, si toate bune, Giocu aka Ciobalosu

M-am trezit eu la patru și jumătate, că am aprins radioul pe care l-am fixat sur RFI (ții minte pasiunea mea franțozească?), dar am adormit cu el și m-am trezit pe la șapte și un sfert. Am citit mesajul tău și se

vede că te-ai înmuiat în viață, așa după cum bănuiam. Voi reveni cât de curând, căci trebuie să mă pregătesc să plec să-mi duc la bancă soția. Avantaj serviciu! Cu tot dragul, L

Acum sunt la mine la serviciu și vreau să-ți transmit sănătate mamei tale, ție, să-ți trăiască băieții și nevasta, noroc și fericire!

Când ajung acasă, voi continua cu scrisul pe e-mail. Ai rămas același mare sentimental! L

Acum e șase și unu a doua și chiar m-am trezit. Am fost aseară la niște prieteni care țin un restaurant nemțesc pe lângă Hala Traian, pe Mihăileanu, și am ras niște eminente și tradiționale șnițele stropite cu bere la butoi, la piston sau la draft, cum vă place, as you like it. De fapt nu "niște", ci unul, că era cât urechea de elefant sau cât capacul de closet, dacă vrei comparații și, deși era presărat cu ceapă călită, cu mușchi țigănesc și cu ou, nu am avut arsuri. Trebuie să știi că am gastrită hiperacidă, iau o jumătate de coaprove și o jumătate de pastilă de concor pentru pitpalac - o colegă de la Elias mi-a zis că e musai să am 12 cu 7, în mod normal eu posedând 14,15 cu 8 - , m-am operat de cataractă și văd acum fără ochelari, m-am lăsat complet de fumat de rebelionul din anul de grație 2000, nu mai suport nici fumul nevastă-mii pe care o expediez pe terasa ce dă înspre curte, m-am procopsit cu una sută și cincisprezece kilo - acum mă chinuiesc să cobor sub 0,1 tone, vreau să ating 90 maximum, pragul de unde doftoroaia de mai sus mi-a spus că-mi scoate mizeriile alea de buline, mai am păr,

Capotul verde

cum ziceam noi, pentru câteva dușuri și o rafală viguroasă de vânt și per total o duc bine, ceara mă-sii!

Cum intru în birou îți promit că-ți trimit poze făcute de una, Georgiana, de la 408 parcă, să vezi cum arată CCA-ul și să vezi ce brumă de prezent s-a așternut pe chipurile noastre din trecut! Îți spun că pe unii colegi nu i-am recunoscut, i-am luat cu "dumneavoastră" crezându-i profesori, de fapt distanța dintre noi și dascăli începe să tindă către zero! E destul de penibil, fie vorba între noi, Gigi, ca și laudele ridicole pe care le glăsuiesc toți când se strigă catalogul. Să vezi ce madamă înfioată e Luiza, s-o vezi pe Tania, de a venit cu neamțul ei cu mustăcioară din Stuttgart, s-o vezi pe Dana, care e prin America, pe Radu Bălăcescu, de aduce cu Demis Roussos, pe Topală, pe care eu nu l-am recunoscut, pe Bebe Roman, care e pe la Salvare etc.! Firește, e un bun prilej de a mai da prin școală, cimitir al tinereții, cum zice Bacovia, și a mai retrăi clipe de demult. A propoz, totul este foarte vopsit și modernizat, dar părea din plastic, pe bune, cu termopane, lambriuri melaminate, gresie pe culoare și pe scări plus niște busturi din ipsos suflat cu bronz, absolut execrabil, ale marilor titani!

Hai, că m-am lungit și ți-o fi și ție destul să-mi citești elucubrațiile de aici! Îți urez un la revedere plăcut și, cu tot dragul, te salutez! Saluta-te-aș, L

Hm... Imi dai un mesaj foarte interesant...

Am sa incep cu partea mai puțin importanta. Pe tine te-am apreciat si invidiat intotdeauna pentru gratia ta sociala, si mai ales pentru radarul tau extrem de curat in depistarea "neamprostismului". Si pentru ca nu te-ai amestecat in tarite, de aceea nu te-au mincat porcii...

Inteleg ca tendintele mai sus mentionate ale unor

fosti colegi nu au fost vindicate de trecerea timpului, ci (pentru unii), chiar amplificate....

Am sezizat lucrul asta din foarte sumara cross comunicare pe care am avut-o cu foarte putini din aceia care au pastrat legaturi mai apropiate cu "promotia noastra". Ce pot sa spun... este pacat... viata iti arunca o sansa de a retrai niste amintiri frumoase... iar din pacate nu toti stiu sa aprecieze calitatea momentului la adevarata lui valoare.... Ma opresc aici, din respect pentru toti aceia care au crezut in bun simt si discretie. Caragiale, unde esti???

In al doilea rind, felicitari pentru obtinerea licentei de nefumator... M-am lasat si eu de tigari (fara filtru, desigur) de mai bine de zece ani, mai exact, 1 Februarie, 1997 ora 18:20 (east coast)... Sotia ta ar trebui sa-ti urmeze exemplul....

In ceea ce priveste "gabaritul", asta se pare ca este o epidemie generala, si consider ca trebuie tratata cu toata atentia. Sunt convins ca daca ai trece la categoria "semigrea" atit gastrita cit si hipertensiunea se vor ameliora simtitor... Miscarea este cel mai bun medicament. Imi aduc aminte de tata ... de cind il stiu el se ducea si se intorcea de la serviciu pe jos. Noi locuim tot in Drumul Taberei iar el lucra in Giulesti... Poate de aceea nu i s-a schimbat niciodata talia la vesminte...

Stiu deja ce vrei sa ma intrebi, si am sa-ti si raspund: fa ce zice popa nu ce face popa...

Revenind
Multam pentru calatoria in timp.
Ce mai faci, cum iti petreci vara?
Pe curind,
Giocu

Adicătelea ești ironic spre sarcastic?
Sar putea să existe sau să hie ceva echivalent,

că difuzoarele de pe plajă răgâie, pardon, eructează, pentru dumneata, neconținut reclame, muzici, bancuri proaste sau numai răsuflăte.

Baremi tu ești plecat de atâta amar de ani, dar dacă ai veni vreodată ai vedea că s-a schimbat poporul ăla pe care îl cunoșteai. Eu îmi dau seama de chestia asta stând aici. Cred că de afară se vede și mai dihai.

Și știi ceva, se schimbă și limba română, ți-o spun eu, că oarecum mai citesc câte ceva

Am fo' fro patru zile la mare, pe întinsul litoral, unde au năpădit o mizerie și o mitocănimă, ceva de speriat! Totul este lăsat în paragină, iarba de un metru, lacăte și autoserviri.

Am șezut la nește amici, la Eforie Nord, am hălăduit pe la 2 Mai, Vamă, Mangalia. Singurul oraș mișto, cu pește ca lumea, borș de zargan, biban de mare prăjit și cu o plăcintă bulgărească excepțională plus cataif ca pe vremuri a rămas Mangalia. Firește, mai ai Neptunul, la insulă sau la bodega Cireșica, transformată în restaurant prezidențial. La Mangalia se și vede mai puțin țigănia, sunt mai mulți turci și tătari. Plus Mamaia, da' e de fiț! Ne-am propoz pentru septembrie fie un Cipru, fie o Maltă, fie o Sicilie, dar să vedem cum stăm cu banii, moloz în plic, căci am intrat în ajustări.

Mai revin, cu tot dragul, L

Iubite frate, nici ironic si nici sarcastic... Povestea vacantei tale a adiat putina nostalgii si mi-a purtat prin fata ochilor pelicula vacanțelor la care visam tot anul: escapada pe litoral, unde in functie de pile sau lovele aveai parte fie de o camera la hotel fie de un petec de pamint in camping (cortul era de inchiriat). Odata "stabilit" pentru o durata, aveai libertatea sa-i vezi pe straini (majoritatea someri, studenti sau bugetaristi) cum se lafaie in "luxul" pe care numai valuta il putea cumpara, in timp ce muritorul de rind minca acelasi "patrician" la "varice"... sau sandwich de la pachetul dinainte pregatit...

Singurul lucru care arunca o nota vesela in aceasta partitura censusie era Radio Vacanta... care, (mai puțin cenzurata) avea programe acceptabile, si muzica oarecum contemporana... Era singura comoditate pe care "amaritiilor" le era permis sa o imparta cu "valutistii"...

In ceea ce priveste degradarea limbii si a culturii si a spiritului Romanesc... desi nu am avut prea mult "privilegiu" sa o constat personal, aud despre acest fenomen de la prea multa lume ca sa ma mai indoiesc de validitatea lui. Pacat...

Si ca sa ma intorc la precedenta idee... daca nici Radio Vacanta nu mai este... cu ce ne mai hranim atunci iluziile...

Giocu Fugaru

Bună seara la dumnevoastră!

Gioculeeee, dă-mi, rogu-te, fo adresă unde să-ți trimit o carte mai recent apărută, scrisă de ăla de-i ziceam Parbriz sau Mortu, de la Haș, despre tinerețea noastră!

Cu tot dragul, L

Psss. Mă uit la o emisiune splendidă făcută de franțuji, Thalassa îi zice, de evaziune și am văz't toată coasta aia de pe lângă Coney Island și Nantucket, cu insule nesimțit de frumoase și cu vilele alea pleșcăite ale miliardarilor. Nu credeam că și America e o țară frumoasă!

Draga Mișule aka Lamiie, America este foarte frumoasa, intr-adevar... si coasta Atlantica pe care o descrii... eu o numesc "acasa" Cind vrei sa-mi trimiti un semn de viata, sau sa ne faci o vizita, adresa mea este aia stiuta. Cu toata dragostea, al tau, Ciobalosu.

Oglinda

Waffles

Gerrit Brand

Gerrit Brand (Zwolle, născut în 31 ianuarie 1956) este un scriitor și întreprinzător particular olandez. Locuiește la Groningen. În romanul său de debut, „În vrila”, apărut în 2007, acțiunea se petrece în perioada interbelică. Cartea oferă printre altele o imagine a evoluției fenomenului Orientul-Mijlociu, așa cum îl cunoaștem noi astăzi. Cel de-al doilea roman al său, în curs de traducere în română, este o satiră la adresa lumii afacerilor confruntate cu actuala criză economică.

Brand a studiat între 1974 și 1981 limba și literatura neerlandeză la Universitatea din Groningen și și-a încheiat studiile cu o serie cercetări lingvistice efectuate în Curaçao.

Era uimitor, cât poate rezista un om cu datorii. Proprietarul localului magazinului voia chiria, Tadema nu avea cu ce să plătească. Whisky Brouwer îi explica:

“Rezistă cât poți, că nu poate să te scoată-așa, cu una, cu două. Îi scriu eu, uite, acuma-i scriu.”

Și avocatul scrisese proprietarului, scrisese și la bănci (cu băncile avu o corespondență „întinsă”), scrisese tuturor furnizorilor de servicii, precum și la stația de benzină, unde Tadema se bucurase de încrederea angajaților și plecase fără să plătească. “S-aștepte”, gândea Tadema, “nu mai plătesc nimic. Dacă mă bagă în faliment, nu-mi mai iau niciun sfant.”

Era deja pe la mijlocul lui februarie, vremea era urâtă: zăpadă care se topea imediat și polei dimineata. Tadema se așezase, cu un pahar de bere în față, să se uite la un talkshow. Era nervos. Veșnic aceleași mutre la televizor. Era aproape miezul nopții, mai trecuse o zi, era vremea să iasă la plimbare cu câinele.

Trase ușa după ei, inspiră adânc aerul rece de afară și își ridică gulerul de la canadiană. Waffles începu îndată să adulmece. Pe cât era de frumușel și de cuminte în casa stăpânului lui, pe atât era în stare să se repeadă la toate murdăriile de cum ieșea pe ușă. Un câțel care literalmente își bagă nasul peste tot. Mai ales în tufișuri, copaci și porțiuni de zid care-au fost udate bine de alți câini: nici vorbă să se scârbească de ceva. Ca să nu mai vorbim de câte-o îmbucătura zdravănă din excrementele vreunui semen. Un câine se maturizează într-un an cât un om în cinci ani, aproximativ. Sau în șapte? Ce mai conta, și el și Waffles erau acum bărbați de vârstă mijlocie. Waffles era vioi. Repede se puneau pe sărit și pe țopăit. Picioarele lui Tadema erau cam țepene la mers, dar Tadema se simțea încă tânăr, cel puțin ca spirit. Își aducea bine aminte cum îl cumpărase pe Waffles, în urmă cu zece ani. Se plimba cu mașina lui roșie sport, era undeva la țară. Era primăvară, era zăpușeală și mirosea a floare de copac. Lalelele pe câmpuri erau în floare. Era o splendoare, câmpia toată. Din când în când se hotăra s-o țină în aceeași viteză, ceea ce făcea motorul să “chiuiască”, pentru că apoi, în momentul culminant, chiuitul acela să se oprească, numărul turățiilor să scadă și sunetul motorului să se fortifice din nou. Vremuri bune... Pe marginea drumului era o tâbliță: vând câței rasa bichon maltez. O săgeată indica “drept înainte”, o potecuță șerpuiind printre pajști. De ce? Nu reușise niciodată să-și explice după aceea (doar viața e alcătuită din coincidențe). Își trase piciorul de pe pedală, frâna puțin și o luă pe potecuța îngustă. Auzea bine broaște orăcăind. De-o parte și de alta a potecii erau bălți. Porțiunile verzi de-a stânga și de-a dreapta drumului nu erau cosite, iarba era înaltă, creșteau fel de fel de flori. Nu recunosc, după nume, decât coada-șoricelului, gălbenelele și floarea numită stupitul-cucului. Ajuns la o casă, fu întâmpinat de patru câței mititei cât niște șobolănași băgați toți într-o cutie de carton. Oare era bine să-și cumpere un câțel? se îndoi el. “Nu am bani la mine, din păcate”, mai spusese. “Dar nu este nicio problemă, la noi puteți plăti cu cardul, îi răspunsese posesoarea cotețului. Nu mai avea scăpare. Fu invitat să aleagă și-și alege câțelul care sări cu cea mai mare forță în sus ca să iasă din

cutie. Acela fu, deci, Waffles. Și-l îndesă sub haina de piele. Căpșorul alb tot ieșea afară. “Da, băiatule”, îi zisese el pe când goneau cu mașina spre casă, ai avut un pic de noroc. Intri într-o familie civilizată, cu două doamne care-or să aibă grijă de tine.” Dar realitatea se dovedi a fi alta. Adèle era încă în pat, așa că fu nevoit să urce, de fapt să băjbâie pe scara spre dormitor. Adèle se uita la “Manhattan” de Woody Allen. Se sperie de moarte; avu impresia că Tadema vrea să se amuze punându-i un șoarece sau un șobolan pe burtă. “Ce animal scârbos mai e și ăsta?” Nici nu-și dădu osteneala să se uite bine la el. “Ddaar e... un câine! Un mic cadou pentru tine. Între timp ajunsesse și Desiree sus. “Ce scump e, ce fel de câine-i asta?” întrebă, și vru să prindă câțelul. “Nu pune mâna! E murdar. Pute!” îi strigă Adèle.

Desiree își trase mâinile înapoi de parcă ar fi mușcat-o o viperă. “E-un bichon maltez.” “Unde l-ai găsit?” “L-am cumpărat undeva la țară.” “L-ai cumpărat? Ai mai dat și bani? Il duci imediat înapoi!” “Dragă... nu pot acuma, oamenii ăia se bucură c-au scăpat de el.” “Atunci înecă-l...” “Nu”, strigă Desiree, “îl vreau eu.” În tot acel răstimp, câinele se tot chinuise să se ridice în patru lăbute pe plapuma inegal întinsă, însă pentru că Adèle se tot mișcase, nu reușise. Tadema ridică atent ghemotocul cel alb. Adèle de data asta se dădu jos din pat, își trase un halat pe ea, după care îi smulse lui câțelul din mana. Alergă cu el spre camera de baie. Apoi toată familia, după ea. Dădu drumul la robinet, umplu chiuveta și apoi dădu drumul câinelui în chiuvetă. Pentru o clipă, Tadema crezu că nevasta lui chiar vrea să înecă câinele, dar aceasta scoase din nou animălușul repede din apă și începu să-l spele cu șampon.

Desiree privea cu mare interes. “Vezi ce murdar era?” Adèle îl uscă și îl ridică pe palme. Câinele începu imediat să dărdăie ca un vibrator. “Ai grijă, că-i frig, ne mai face și-un infarct...” o avertiză Tadema. Speriată, Adèle îl cuprinse în palmele ei, și ca urmare tremurul lui scăzu în intensitate. “Emoțiile... Câțelul ăsta e stresat”, trase ea concluzia.

“O să-i zicem Waffles” “De ce?” “După câțelul din Manhattan.” E-un nume frumos pentru un câțel. Când se lăsă seara, Waffles începu să se plimbe prin cameră și toată lumea se mira de cât de “uman” se prezintă. Când îi privea, când se intindea și căsca, sau când dormea pe pledul roșu și sforăia încet.

Era de parcă Waffles ar fi fost înfiat de întreaga familie. Dar fu repede clar că Adèlei nu-i e așa de drag și că Desiree nu are răbdare cu el. Așa că Tadema trebuia să aibă grijă de el. Tadema deveni stăpânul lui. Îl învăță să se ceară afară, îl hrăni și nu se mai duse niciodată seara la culcare fără să fi făcut o plimbare cu câinele.

“Acuma-mi ții și mie de urât când sunt singur, da, Waffles?” Tadema avea tendința să-i vorbească lui Waffles, câinelui. O luară pe Rijksstraatweg, înspre nord. Waffles îl trase de curea. Nu era un câine răbdător. Erau în plină circulație. Nu avea voie să depășești 50 km pe oră în zonă, dar la ora aceea fiecare apăsa pe accelerator și-și vedea de drum. De-o parte și de alta a șoselei se aflau case construite în anii '30. Case tip vilă, adăpostind cinci sau șase locuințe dispuse pe două nivele. Sărăcăcios nu arătau, dar nu mai aveau strălucirea de odinioară. Ajunseră la o zebra cu semafoare. Acolo erau magazine, o farmacie, un snack bar. Supermarketul vindea bine, tutungeria și atelierul foto nu vindeau bine. Cine naiba mai fuma, și care-și mai făcea poze paper? În fața farmaciei era înghesuală. Acolo dădeau ziua gratis methadon la junkies. Noaptea începeau deal-urile. Începeau să umble de colo-colo tot felul de indivizi care de care mai jerpelit. Cei mai mulți aveau glugă sau o șepcuță, ca să nu li se vadă față. În fața câte unei clădiri, la intrare, o femeie aproape scheletică pe tocuri înalte arunca în jurul ei priviri goale. Unele mașini plecau, altele veneau: se mai oprea o mașina,

se cobora apoi un gemuleț... Câteodată, femeia se desprindea din umbra casei ca să se aplece deasupra portierei cu gemulețul lăsat și să stea de vorbă cu șoferul. Dar de obicei nu prea vedeai decât bărbați stând sprijiniți pe portiere. Exact ce se întâmpla nu aveai cum să vezi, dar era clar ca niște bancnote și niște droguri trec de la un posesor la altul. Tadema era obișnuit, așa că se plimba mai departe cu Waffles printre dealerii de ocazie (mereu un pic în gardă: nu se știa niciodată când își ieșea vreunul din matcă). Din zece în zece minute venea câte o mașină de poliție - doar pentru a impresiona, nimic mai mult. Foarte rar era cineva arestat, mai mult pentru a servi ca exemplu. Tadema fredona încet, doar pentru sine, o melodie veche de-a lui Lou Reed. I'm waiting for my man / Twenty-six dollars in my hand / Up to Lexington 125 / feel sick and dirty, more dead than alive / Huh, I'm waiting for my man / First thing you learn is that you always gotta wait. În toți anii aceia nu se schimbaseră nimic. Principiile fundamentale pe care se sprijină totul în viața asta rămân mereu aceleași. Sex and drugs and rock'n roll. “Ne-o punem și noi o dată?” îi săsâi la ureche o fată cu coșuri pe față îmbrăcată într-un trening. Tadema scutură din cap, puse mâna pe pistol și facu cu ochiul către fată: “Mi-am pus-o deja.” Se gândea la Margot, chiar dacă părea c-a fost cu sute de ani în urmă. Sentimentul de satisfacție pe care îl dăduse acea răzbunare pe Adèle dispăruse și el, de mult. Lupta pentru putere (doar de asta te răzbuni), lupta pentru putere nu se termină niciodată.

Margot nu mai lucra la el. La câteva zile după “accident” (așa-i plăcea lui să numească în gând mica lor partidă de sex), fata își dăduse demisia. Nici măcar nu-i păruse rău, dar fusese surprins să audă motivul. Nu era din cauza prietenului ei, îi explicase fata, ci se temea că nu va mai scăpa de el, de Tadema - situație în care cu siguranță nu își dorea să ajungă. Tadema dăduse din umeri, că până la urmă să se bucure. În sufletul lui și lui îi fusese teamă că nu va mai scăpa de ea.

Și totuși, din clipa în care ieșise ea din magazin se simțea și mai singur. De-acum ședea toată ziua la calculator, cu ușa magazinului întredeschisă (ca să audă bine soneria). Îl avea pe Waffles să-i țină companie. Din fericire.

Traversară, pentru ca după-aceia, pe trotuarul celălalt, să o ia înapoi. Fu chiar tentat să răspundă avansurilor unei curvulițe care nu arăta chiar așa de rău, dar vederea câțelului îl readuse la realitate. Începu să plouă mocânește. Gândul la datorii iarăși nu-i dădea pace. Grijiile pentru bani erau cele mai mari griji pe care le putea avea un om. Se scula și se ducea la culcare cu datoriile lui în minte. Făcea toată ziua tot felul de calcule mentale. Nu putea face altfel, se gândea și-n somn tot la bani și numai la bani. În fața casei vecinului lui, lângă trotuar, era parcat un Jaguar. S-o fi crezând tipul cine știe ce, dar ce-are el acolo, o vechitură. Totuși, ce era mai rău, un Mitsubishi vechi sau un Jaguar vechi? Era un fapt: vecinul lui o ducea mai bine decât el.

(Fragment din romanul “Viața nouă a lui Tadema”)

Traducere și prezentare de
Ioana Carp

„Criticii cei mai buni de poezie sînt, după spusa faimoasă a lui Baudelaire, poeții“

discuție cu Gheorghe Grigurcu

Alexandru Petria: *Cînd mă gîndesc la dumneavoastră, stimate domnule Gheorghe Grigurcu, mintea îmi fuge la Clint Eastwood. Nici vorbă de asemănarea fizică, desigur. Ci îmi păreți, ca și multe din personajele celebrului actor american, un „lup singuratic“...*

Gheorghe Grigurcu: Iată o comparație la care nu mă așteptam în ruptul capului. Eu și... Clint Eastwood! Acesta joacă într-adevăr de multe ori rolul unui „lup singuratic“, dar într-un stil... american. Solitudinea are și o amprentă națională, nu găsiți? Cea pe care o ilustrează Clint Eastwood nu e una introvertită, autoscopică, ci legată de condiția unui „om între oameni“, care se simte stînjedit din pricina semenilor. Un cunoscut romancier american, Henry Miller, scria: „Dintre toate ființele terestre, omul e cel mai singur. Cu atît mai solitar cu cît e mai înconjurat de cei din rasa lui“. În condițiile imanente ale spațiului său, cucerit treptat, anevoios, singuraticul american e un explorator, un aventurier. Dîrz, fire de luptător, s-a deprins cu pistolul (o seamă de pistolari au căpătat o aură legendară) și nu cu introspecția. În schimb francezii reprezintă o solitudine, ca să zic așa, mondenă. De regăsiri doar intermitente ale intimității eului relaționat social, pretinzînd o comunicare convenabilă, singurătatea prelungită, dramatică nefiind de bonton. Vauvenargues o caracteriza drept „o dietă a spiritului mortală cînd e prea îndelungată“, după cum Valéry pune punctul pe i afirmînd că „un om singur e totdeauna în proastă companie“. Să ne gîndim la Proust care a fost eminamente un „om de lume“, frisonat de constatarea ierarhiilor sociale, a snobismelor pe care le-a analizat, punîndu-se el însuși în cauză, cu o perspicacitate tangentă la genialitate. Atunci, unde am putea vorbi de o singurătate care angajează „în forță“ ființa interioară, care devine un resort al creației? Mai curînd la germani, la ruși. Muzica, filosofia, lirica în care au excelat germanii găsesc acoperire într-un aforism al lui Schopenhauer, care desemnează singurătatea ca fiind „soarta spiritelor superioare“. După cum marii scriitori ruși au oferit cele mai profunde sondaje ale ființei, grație solitudinii religioase a lui Tolstoi și a celei religios-demonice a lui Dostoievski. Dar la români? Aici lucrurile sînt amestecate. Dacă la un Eminescu, la un Blaga, la un Bacovia („nordicii“ noștri) triumfă solitudinea dureroasă, la un Arghezi, la un Ion Barbu avem a face cu o ambiguitate, cu o apropiere de lume datorită pitorescului inclusiv de expresie. Practica unui limbaj colorat, sarcastic nu e oare o mișcare a deschiderii spre exterior, *id est* o nervozitate a solitudinii ce ar vrea să-și înceteze „dieta“? Dar dvs. voiăți probabil să vă vorbesc și despre modesta mea persoană. M-am aflat, mai toată viața, între două tipuri de singurătate care s-au potențat reciproc. Una nativă, alta impusă de împrejurări. Singurătatea dată cutez a presupune că ține de o fibră „nordică“ ce m-a

îndrumat către o evadare în mine însumi, în acea perspectivă a trăirilor care pune în paranteză prezentul, bizuindu-se pe trecut și pe viitor. Pe un viitor nutrit de energia neconsumată a trecutului, o formă de trecut ideal în care m-aș putea recunoaște. Trecutul și viitorul: timpuri trase în ficțiune, reprezentînd o similiestetizare existențială. Să fie astfel vorba de singurătate ca de-o ipostază strict egotică, închisă? De o noncomunicare? Nu cred, întrucît solitudinea proprie poetului configurează limbajul liric, factor ce caută a se sustrage prezentului, dar, oricum, un limbaj. Dacă autorii de tip „sudic“ ațîță, provoacă timpul prezent printr-o manieră spectaculară, nu o dată extravagantă, (suprarealiștii aparțin acestei categorii), „nordicii“ îl prefac în tensiuni ale așteptării. Emoția lor specifică: nostalgia. În primul caz e o singurătate libertină, în al doilea una fidelă sieși. Evident, contează și circumstanțele vieții unui scriitor. În situația mea, dovedindu-se de atîtea ori neprielnice, acestea au avut totuși generozitatea de a-mi favoriza ceea ce am numit singurătatea nativă.

- Să ne întoarcem în timp. Ați fost refugiat de două ori, în două cotituri ale istoriei. Ce au lăsat în urmă aceste ruperi de locurile unde ați trăit? În viață, în scris.

- Da, am cunoscut în copilărie două refugii. Unul din Ardealul de Nord, în 1940, altul din Basarabia, meleagul meu de baștină, în 1944. A fost o invazie timpurie a prezentului în viața mea, zdruncinată la un mod care m-a făcut pesemne și mai rezervat față de acest timp „regal“, așa cum îl socotește un poet spaniol, însă pentru umila mea persoană, opresiv. Amintirile din Basarabia pe care am părăsit-o definitiv la 8 ani au dulceața paradiziacă a începutului de viață, cînd temporalitatea nu e încă divizată, formînd un conglomerat feeric. Nimic de atunci n-am impresia că ar constitui un rest inutil, un rebut, totul se încarcă într-o memorie afectivă cu caracter vital, precum un organ al corpului nostru. La fel s-a întîmplat cu zilele petrecute în Ardeal, la Gheorgheni, unde, în pragul unor evenimente triste ale istoriei, am locuit un an. Necazurile s-au înmulțit în 1944, cînd am ajuns la Târgu-Jiu (Amarul Tîrg de mai tîrziu!) și, ulterior, într-o comună gorjeană, Peșteana-Jiu. Au continuat la Oradea, unde am urmat liceul, între 1950-1954. Goma vorbește despre un fapt cunoscut și de mine și anume atitudinea neprietenoasă a unor „regăteni“, oameni ai locului, cu casa, masa și rosturile lor îndeobște încă neatînse, față de noi, refugiații, victime ale acelor vremuri de restriște. Îmi sună încă în auz acest cuvînt peiorativ, aplicat nu o dată cu ciudă unor nefericiți. Desigur, îndată după război exista o criză economică, nivelul de trai al majorității locuitorilor țării a coborît, însă refugiații se vedeau loviți de soartă într-un chip aparte. Plecați de acasă în grabă, cu doar cîteva geamantane, am fost nevoiți a ne vinde puținele

lucruri pe care le mai aveam, tacîmuri, fețe de pernă, rochii ale mamei, pentru a ne procura mîncare. Bunica spăla rufele unor militari sovietici... De la Târgu-Jiu ne-am mutat, cum spuneam, la Peșteana-Jiu, unde tatăl meu, inginer agronom, primise serviciu. Cultivînd legume pe o mică suprafață de teren din preajma casei (oficiale) în care ne-am stabilit, crescînd cîteva păsări, situația ni s-a mai ameliorat întrucîtva. Însă mă umilea starea de inferioritate în care mă aflam chiar față de colegii mei de școală. Toți (marea majoritate era alcătuită din copii de țărani săraci) aveau o casă proprie. O curte, o gospodărie. Adesea și o mică livadă și un petec de pămînt. Erau *proprietari*. Noi eram niște venetici. În acel moment simțămîntul de proprietate era încă foarte dezvoltat, precum un element determinant pentru calitatea unei persoane. Nici la Oradea, destulă vreme, lucrurile n-au mers bine. Ca licean, locuiam împreună cu părinții și cu bunica, toți patru într-o singură odaie igrasioasă. Bunica și tata dormeau pe jos. Niciunul, din cîte știu, dintre colegii mei de clasă nu pășise așa ceva. Într-o bună zi, unul din ei a vrut să-mi facă o vizită. L-am zărit pe fereastră și nu i-am deschis ușa. M-a văzut și el și a rămas supărat pe mine, nedîndu-și probabil seama că mi-a fost rușine să-l primesc în mizeria noastră. Abia cînd devenisem student la Cluj, ne-am mutat într-o locuință mai „onorabilă“, cu două camere, dar fără baie și fără toaletă în interior, în care am rămas pînă la reîntoarcerea, lipsită de glorie, în Amarul Tîrg, în 1978. Să mai continui? Ca student al Școlii de literatură din București, m-am pomenit exmatriculat după numai un trimestru, ca „dușman al poporului“, pentru că-i vizitasem pe Tudor Arghezi și pe fosta soție a lui E. Lovinescu. Ca student la Universitatea din Cluj, neîndoios rău văzut și acolo pentru relațiile cu Blaga, am fost așijderea exmatriculat pentru cîteva absențe la plecticoasele ore de marxism-leninism și reprimat numai după ce autorul *Spațiului mioritic* a făcut un drum pînă la decan. Deși am luat, în ultimul an de studenție, premiul întîi pe țară, n-am obținut, la terminarea facultății și nici mai tîrziu, nici măcar un post de portar la vreo instituție culturală a orașului

de pe Someș (poetul, mult prețuit de mine, Aurel Rău știe cum stau lucrurile)... Bucuros, la un moment dat, că am ajuns redactor al revistei *Familia*, la reînființarea ei, în 1965, m-am trezit scos din funcție, proiectat în șomaj pe o perioadă de nu mai puțin de 16 ani. Pe deasupra silit să părăsesc Oradea, întrucât am indispus "organele" prin câteva scrisori de protest înaintate lor. Motivul, unicul motiv invocat? N-am scris nimic despre partid și despre "tovarășul" Ceaușescu... Ce-au însemnat aceste "ruperi" de locurile unde am stat de-a lungul vieții, v-am povestit pe scurt. Ce-au însemnat în scris, vă poate spune scrisul meu însuși.

- Dacă excelezi în mai multe specii literare, dintr-o lenie sau comoditate a evaluării probabil, lumea literară românească ține să încline balanța spre una, neglijând-o pe cealaltă. E o prostie și o nedreptate. Sînteți un poet extraordinar, însă în percepția publică are întietate criticul literar Grigurcu. Vă mărturisesc că am citit prima dată poeme de-ale dumneavoastră cînd eram în liceu, din paginile revistei "Convorbiri literare".

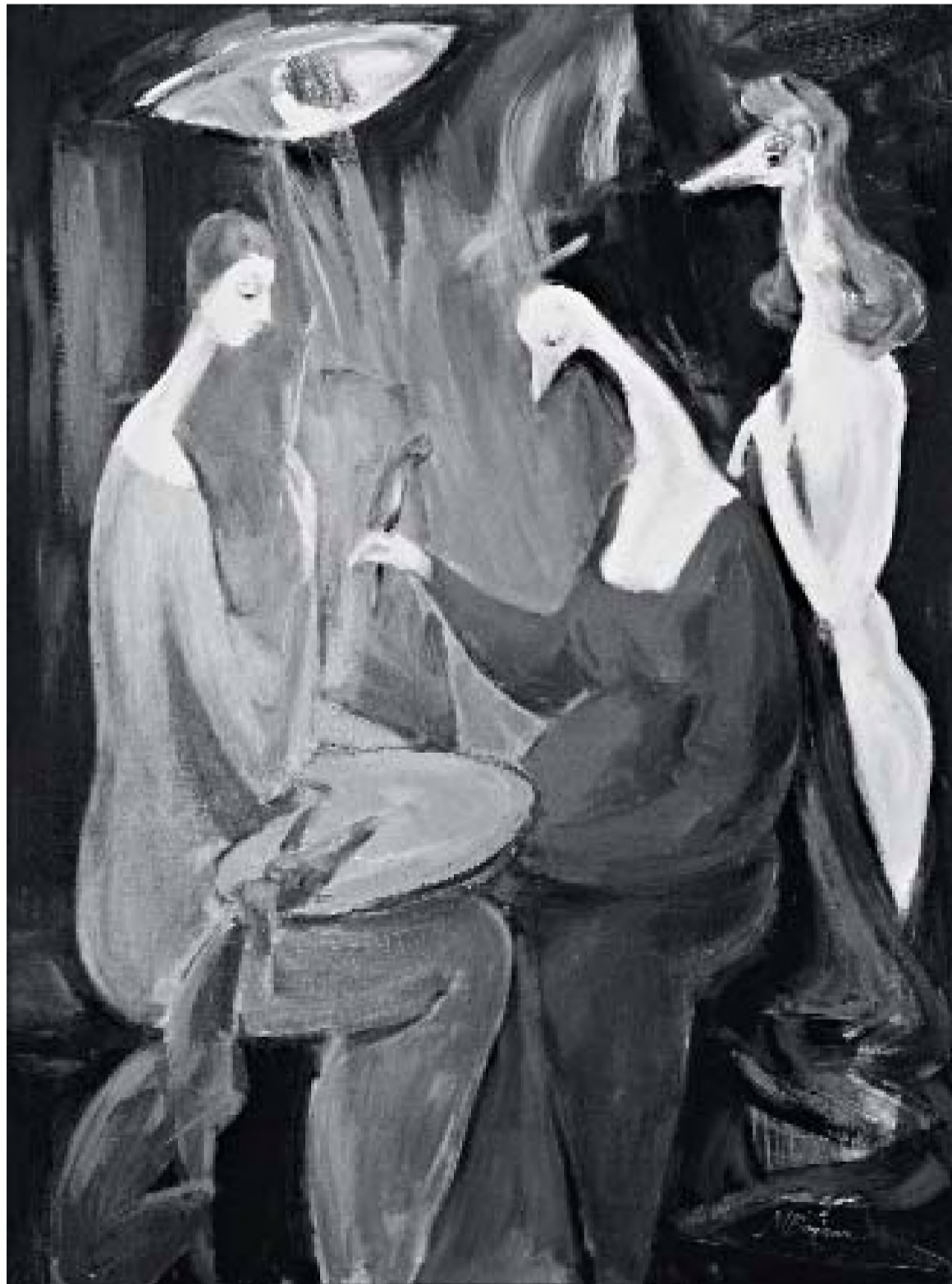
- Cum v-aș putea contrazice în privința "balanței" arbitrar înclinate? Cum aș putea să nu admit că, în principiu, se comite astfel o

"nedreptate"? În cazul meu, poate că a constituit o eroare scrisul critic, cultivat insistent, care mi-a împins mai la margine poezia, chemarea, mărturisesc, precum și silința mea literară dintii, obiectul debutului editorial. Un confrate mai tînăr, Nicolae Coande, nota în acest sens: "nu se știe pe cine iei la drum"! Și n-avea dreptate? Nu era mai bine să am o singură "direcție de înaintare"? Așa cum am mai explicat, mi s-a părut că a fi critic poate fi o eventuală profesie, pe cînd a fi (doar) poet... nu prea. O dorință de "corectitudine" socială m-a împins către o activitate critică ce, din aproape în aproape, a căpătat proporții pe care nu le prevăzusem. De unde o anume lipsă de atenție față de poezia pe care am publicat-o mereu (cu toate că aprecierile favorabile asupra ei, sub semnătura unor prestigioase condeie, s-ar fi cuvenit să mă bucure). Fenomenul nu e nou. Iată observațiile amare ale lui E. Lovinescu, romancier suficient de neglijat în epoca sa, care abia în ultimii ani începe a fi prețuit după cum se cuvine și pe această latură: "Criticul care se încearcă în literatura de imaginație, este privit cu aceeași neîncredere instinctivă cu care e privit romancierul făcînd poezii. Din comoditatea clasificării, publicul nu poate admite polivalența talentului; scriitorul este legat în cămașa de forță

a unității și toate încercările lui de a evada sînt considerate ca abateri sau ca simplă nereseriozitate". Curios e faptul că o atare "comoditate" nu cedează ușor nici în atmosfera așa-zisului postmodernism, însușit în alte privințe precum o deschidere largă, precum o conviețuire exemplară a modalităților. Mă gîndesc însă și la altceva. Criticii cei mai buni de poezie sînt, după spusa faimoasă a lui Baudelaire, poeții. Iată și o vorbă în această privință a lui Novalis: "Criticul autentic trebuie să posede capacitatea de a crea el însuși creația supusă criticii". Or, ce se întîmplă? Criticii care nu sînt poeți (nu e o incriminare, vocația lor critică poate fi înaltă și în felul acesta), aplicîndu-se asupra textelor poetice, se întîmplă să nu posede acei senzori aparte ai recepției celor mai fine calități, a reliefulor ca și impalpabile, a particulelor ca și imponderabile ale acestora. Istoria criticii noastre e în măsură a confirma un asemenea punct de vedere. Titu Maiorescu, e adevărat, l-a descoperit pe Eminescu (ceea ce nu era prea greu), dar mai departe a promovat numele unor minori, fiind total neinteresat de valorile lirice reprezentative cu care s-a întîmplat a fi contemporan, de la Macedonski și Coșbuc la Dimitrie Anghel, Șt. O. Iosif, Ștefan Petică, Ion Minulescu, Ion Pillat, Bacovia. Cu E. Lovinescu s-a petrecut altceva. N-a fost poet, însă a fost, cum arătam, un romancier de înaltă ținută, un prozator excepțional în *Memorii*. Meritul său de a fi susținut și introdus în tabloul literaturii române pe moderniști e legat și de prezența în cenaclul Sburătorului a unor poeți ale căror opinii și preferințe le-a înregistrat cu folos: Felix Aderca, Ion Barbu, B. Fundoianu, Camil Petrescu, Vladimir Streinu ș.a. În continuare, cei mai de seamă critici ai poeziei au fost și poeți: G. Călinescu, Vladimir Streinu, I. Negoitescu (să nu-l uităm nici pe Ion Pillat, foarte comprehensiv față de numele noi pe atunci ale poeziei occidentale).

- Care personalități v-au marcat anii de formare?

- Spre deosebire de mulți literați tineri de azi, eu unul am avut o mare prețuire pentru trecut, mai mult, o evlavie a trecutului. Să fi fost în cauză aceeași neîncredere în prezent cu care intram în viață? Copil și adolescent, am crezut o vreme că mă voi consacra istoriei. Citeam pe nerăsuflăte tot ce-mi cădea în mînă din domeniul său. Mirajul literaturii s-a ivit ceva mai tîrziu. Să precizez că liceul și facultatea le-am urmat în perioada cea mai întunecată a ideologizării comuniste, pe care au reprezentat-o anii '50. Căutam cu înfrigurare cărțile interzise de cenzură, încredințat fiind că ele întrupează universul firesc al scrisului, că adevăratele valori se află acolo. Trecutul pe care oficialitatea abuzivă se străduia să-l suprima devenea pentru mine un reazem major, dătător de speranțe. Aveam nevoie de textele sale precum de aer. Astfel i-am citit cu nesaț pe marii poeți interbelici, pe criticii aceleiași perioade fundamentale, resimțindu-i drept mentori. E. Lovinescu, pe care-l cunoșteam suficient de bine încă din clasele liceale, se constituia pentru mine într-un autor de căpătii, apropiat sufletește și din pricina vicisitudinilor biografiei sale, oferind o lecție de consecvență și demnitate. Dar n-aș putea omite fascinația resimțită în fața *Istoriei* lui G. Călinescu, procurată de la un anticar particular din Capitală, Radu A. Sterescu,

Atelierul

Atelierul

personaj curajos care îndrăznește să vîndă cărți puse la index (a și intrat în curînd în temniță), la care am ajuns prin recomandarea lui Labiș. Desigur, Divinul critic urma să mă dezamăgească atunci cînd mi-am dat seama de compromisurile pe care le făcea cu regimul comunist, prefigurate într-un fel în paginile lovinesciene care-l comentau, neomițînd ai semnala slăbiciunile. Cu toată antipatia pe care patronul *Sburătorului* i-o purta lui G. Ibrăileanu (i-a lăudat, totuși, *Adela*), mi-a devenit drag acest moralist "provincial", de-o acuitate pe care o resimt neștirbită pînă în prezent, cînd îl recitesc. Dintre poeți, preferații mei erau Adrian Maniu, Fundoianu, Vinea, Voronca, dar mai presus de toți Blaga. Am avut marele noroc de a-l cunoaște îndeaproape în anii petrecuți la Cluj, de-a fi încurajat de marele om cu o înțelegere și magnanimitate uluitoare. Blaga a rămas o stea polară a existenței mele intelectuale, cu toate că în poezia pe care o scriu, ale cărei începuturi le-a apreciat așa cum n-aș fi nădăjduit nici în visele cele mai frumoase, s-a întîmplat să nu-l urmez. Ce să vă mai spun? Am citit și destui autori străini, pe cei francezi și ruși adesea în original (Baudelaire, Rimbaud, Apollinaire, Thibaudet,

Bachelard, ca și Esenin, Blok, Maiakovski, Bagritski, etc.). Limba rusă o cunoșteam din familie, iar pentru a mă deprinde mai bine cu limba franceză am citit, cu creionul în mînă, vreo 7-8 volume de Anatole France... Cum rămîne așadar cu personalitățile care mi-ar fi "marcat" formarea? Toți la un loc, mai curînd decît unul sau doi sau trei, într-o devălmășie a cărților care, în acea epocă de cumplită secetă culturală, alcătuiau, pentru copilăndrul visător ce eram, o boltă nu mai puțin copleșitoare decît bolta celestă. Jules Renard afirma că a înțelege cum se cuvine un autor înseamnă a-i deveni egal. Poate că așa este: o egalitate respectuoasă, rezultat al empatiei pe care o presupune admirația, dar care nu se cuvine a-și prelungi prea mult farmecul prezumțios, lăsîndu-ne disponibili pentru alte experiențe de același norocos tip.

- Vă rog să încercați un Top 10 al celor mai importanți poeți români.

- Am mai făcut cîndva un asemenea exercițiu, ajungînd la un rezultat care nu m-a mulțumit. Îmi aduc aminte de o comparație a lui Tolstoi, din *Moartea lui Ivan Ilici*, aceea după care a muri ar fi ca și cum omul ar încerca să intre

într-un sac mai mic decît el. Ce se petrece în cazul poezilor români "de top" (acum încerc a mă pronunța asupra celor ce, cu o unică excepție, nu se mai află în viață)? Asupra primilor șase n-aș avea niciun dubiu: Eminescu, Macedonski, Arghezi, Blaga, Bacovia, Ion Barbu. De-aici încolo însă apar dificultăți. Din rîndul interbelicilor renunț cu greu la Fundoianu și la Al. Philippide. Dar ce nume să aleg mai departe? Cum să nu am impresia stînjenitoare că nedreptățesc pe cineva, oprindu-mă doar la patru dintre următorii: Gellu Naum, M. Ivănescu, Leonid Dimov, Emil Brumar, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, Nicolae Labiș, Cezar Ivănescu? Așa încît, cu voia dvs., renunț.

- Viața dumneavoastră n-a fost deloc roză. Dacă era altfel, era mai bine pentru literatul Grigurcu? Fără securiști, fără comuniști, cu bani îndestulători?

- Vedeți dvs. domnule Alexandru Petria, mi-ar fi greu să mă gîndesc în această clipă la o viață contrafactuală. Așa cum s-a desfășurat, integrată în cea mai mare parte în cei 45 de ani de comunism, îmi resimt viața, desfigurată de perioada cu pricina, ca pe un prezent care n-a încetat. Un prezent extins aîdoma unei uriașe pete de ulei pe suprafața mării, care stăruie încă mult timp după accidentul de navigație care l-a produs. Am fost dat afară din orașe, din universități, din slujbe, marginalizat cu îndărătnicie pînă am ajuns la seninătatea unei constatări. Acesta e un Destin. Cum să te împotrivești Destinului, teribilului Destin pe care grecii antici îl venerau cu resignare, dîndu-ne o pildă, poate cea mai teribilă pe care ne-o oferă mitologia lor? Trăsătura de "lup singuratic" pe care mi-ați atribuit-o e oare premisa sau consecința acestui Destin? Îndrăznesc a socoti că e o premisă, un dat al unei ființe care *trebuie* să fie inadaptabilă, în răspăr cu obiceiurile lumii, cu destui semeni, mîhnită de dizarmoniile sale lăuntrice, dar și de cele ale întîlnirilor cu realul, așteptînd. Așteptînd ce? Poate reînvierea unui trecut *real* cîndva, îndepărtat în zona unei vârste aurorale, care în mod fabulos s-ar cuveni să curme odată blestemul prezentului perpetuu, stigmatizat de comunism și de urmările sale. Blaga are un aforism enigmatic: "Cele mai multe aspecte ale prezentului sînt accesibile numai profeției". Ce s-ar putea înțelege de aici? Că prezentul e fie proiecția unor vaticinări confirmate, fie conține vaticinările pentru vremea ce va să vie. Sau ambele. Așadar o perspectivă care, fără a izbăvi prezentul de scăderile sale, îi recunoaște funcția de receptacol al unor misterioase forțe care-l transcend, mistuindu-i condiția inferioară. Am așteptat decenii în șir o schimbare istorică ce a venit fără a aduce totuși decît o jumătate a eliberării, încercîndu-ne cu un nou set de dezamăgiri care nu o dată pornesc din cele ale totalitarismului, insuficient eradicate, precum o operație nereușită, care lasă neatins un rest de țesut bolnav.

- O să abat dialogul în altă direcție. Vă considerați încheiate socotelile cu trecutul? Îi știți pe informatorii Securității din preajma dumneavoastră?

- "Lup singuratic" fiind, n-aveam cum să nu atrag "ochii albaștri", nespuse de vigilenți, ai instituției pe care Luca Pițu o alintă cu numele de Securifica. Mai ales după ce, luînd legătura cu Arghezi și cu Blaga, ajungînd mai tîrziu a fi

comentat la Europa liberă, am dovedit prin acestea că pun în teribilă primejdie statul, întreaga societate angajată pe drumul construcției socialismului. Lucrurile au culminat, după cum am mai relatat în câteva rânduri, cu anchete, percheziții și cu confiscarea manuscriselor. Silit a-i privi pe bravi "lucrători" cum scotolesc minuțios prin rafturi și sertare, în căutarea, se vede, a unor explozivi măcar ideologici, tatăl meu, grav bolnav, a avut o criză în urma căreia, la puține zile, a încetat din viață. Astfel Securitatea mi-a lăsat o amintire de neșters... Asta se petrecea în Amarul Tîrg. Dar în scurta perioadă petrecută la Școala de literatură devenisem "interesant" pentru doi colegi care mi-au pregătit cu sîrg un dosar solid în vederea exmatriculării (unul s-a afirmat ulterior ca traducător, altul, vag istoric literar, a avut o prestație pitorească, după 1989, apărînd chiar în postura de... candidat la președinția țării). Îl dibuisem cel puțin pe unul dintre astfel de "observatori" și în rîndul studenților filologiei clujene, care a ajuns - nu se putea altminteri! - universitar în speța lingvisticii (în facultate, colegul cu pricina era secretar UTC și un soi de responsabil "cultural" de la Căminul studentesc de pe strada Racoviță). La Oradea, importanta "sarcină" a fost preluată de un ofițer Secu care frecventa Cenaclul literar orășenesc, în calitate de... poet. Cînd am fost angajat la revista *Familia*, supravegherea necurmată al cărei obiectiv eram a căpătat un supliment prețios, cel al intoxicației. Mi-am dat seama curînd că doi redactori (cum era de așteptat, cei mai slabi sub raportul condeiului, care petreceau mai mult timp în anticamera activiștilor de partid decît la masa de lucru) răspîndeau felurite năzbîtii calomnioase pe seama mea. Așa, ca să fiu înlăturat mai repede din calea lor, ceea ce s-a și întîmplat.

- Scriitorii români nu prea excelează în hărnicie. Sunteți o excepție.

- Nu știu dacă e chiar așa, Am avut/avem destui autori "harnici", de la Sadoveanu, Arghezi, G. Călinescu la (era să zic Nichita Stănescu, dar mă abțin!) Nicolae Breban, și neîndoios, Paul Goma. Și ne fuge gîndul și către "hărnicia" celebră, impusă de condiționări financiare, a unui Balzac (deși poate că n-a fost numai acest pinten care l-a îndemnat la galopul scrisului) sau către cea, nu mai puțin celebră, a unui Fernando Pessoa, atît de debordantă, încît a simțit nevoia de a-și multiplica brațele auctoriale, aidoma unei zeități asiatice. E bine sau ba să fii "harnic" în breasla literaților? La umila mea persoană ar putea fi vorba inițial de un reflex dobîndit încă din copilărie, de la bunica și mama, atunci cînd am fost îndrumat să-mi fac lecțiile cu conștiinciozitate și să ajung astfel ditamai premiantul întii. Aveam o mentalitate, să zicem, "pozitivă" pe-o parte, păguboasă pe alta, presupunînd că învățînd "bine", porțile în viață îți vor fi deschise în consecință. Chiar ajuns student, habar nu aveam de formidabila forță a "relațiilor", de magia "pilelor", dumerindu-mă abia după o vreme că există colegi "purători de serviete" profesoriale ori avînd conexiuni oculte cu anume autorități, colegi care, bineînțeles, au făcut cariere universitare. Ce s-a ales însă de "hărnicia" mea? Scriu pentru a-mi ocupa timpul (variantă golănească: "a-ți omori timpul"), pentru a umple ecranul alb al acestuia cu rîndurile pe care le aștern din simțămîntul că n-aș avea ceva mai potrivit de făcut. Ceea ce s-ar numi vocație a

devenit o îndeletnicire cotidiană, străduindu-se a nu sfida dictonul strămoșesc: *non multa sed multum*, prin numeroase corecturi, completări, printr-un șir de reveniri asupra paginilor scrise fără ușurința care, la unii confrăți, se pare că se instalează după un anume stagiul de practică. Asta e. Pe cît de "harnic" s-ar putea să apar în exterior, pe atît de critic sînt față de mine însumi, un biet laborios care nu rareori sfîrșește în nemulțumire și o ia de la capăt, pe altă canava. Inclusiv pentru a se degreva de monotonia care pîndește în penumbra, de senzația de saturație. Așa cum s-a statornicit, scrisul meu implică o alternanță, întrucîtva consolatoare, între specii: critica, poezia, însemnările de jurnal, gazetăria se succed în funcție de o dispoziție pe care n-aș putea-o controla, căreia mă subordonez (excepție fac "materialele" care musai să fie înfățișate la termen fix). Și de ce să nu recunosc că scriind "mult" îmi protejez singurătatea? Necesitatea ei irepresibilă își găsește în ocupația scrisului - nu-i așa? - un mediu prielnic.

- Cu mulți ani în urmă, lați "ras" pe Nichita Stănescu. Poezia lui are o posteritate ciudată, după voga enormă de care s-a bucurat...

- Da, cu Nichita Stănescu e o poveste. Am fost cel dintîi critic care, într-un articol apărut în *Luceafărul*, la finele anilor '60, am spus ceea ce am crezut că se cădea spus despre acest poet adorat al momentului: "Împăratul e gol". Autorul *Necuvintelor* a beneficiat, ca niciun altul pe atunci, de un îndoit sprijin: din partea criticilor "liberali" (a se citi oponenți ai "realismului-socialist", care a decimat pînă către mijlocul deceniului șapte literele românești), ca și, de la o vreme, din partea oficialității care găsisse nimerit a agăța un nume pe panoul "mărețelor realizări" ale regimului. Foarte promițător la început (ii citeam poeziile apărute prin reviste, destul de rar, de altminteri, cu încîntare), Nichita s-a lăsat pradă, din păcate, unei înflății care l-a dezavantajat drastic. A acoperit innumerabile pagini cu stihuri torturate, cu incoerențe vîdînd o suspendare a minimumului autocontrol. Aidoma unui Rasputin, care, după chefuri strașnice, emitea în mijlocul cercului său de admiratori și mai ales de admiratoare propoziții mistice, bardul în chestiune își dicta textele într-o incontinență de rău augur. În același timp n-a șovăit a se ploconi, prin poeme și declarații cîtuși de puțin onorabile, în fața cerințelor partidului care l-a răsplătit copios. I-au trecut prin mîna sume imense: s-a spus că numai datoriile către Fondul literar pe care le făcuse echivalau cu prețul a cincizeci de automobile Dacia! O degradingoladă paralelă a scrisului și a vieții l-a marcat fără șansa unui reviriment. Gloria sa a rămas însă, bizar intangibilă, într-o zonă, majoritară la ora actuală, a considerației critice. Explicația? În primul rînd o inerție, o subordonare a comentatorilor față de primele evaluări exaltate, care sugerau în subsidiar, repet, o anume opoziție față de producțiile aservite regimului (Nichita n-a făcut din capul locului figura unui poet de curte). De aici pornind, o modă cu servituțiile ei, ale cărei efecte nu s-au sleit. Îmi spunea I. Negoitescu, îndată ce publicase o analiză favorabilă lui Nichita, *Descrierea unui poet*: "M-am gîndit, scriind-o, la părerile tale. Aveam tot atîtea argumente pentru a-l aproba ca și pentru a-l nega pe poet. Am ales ultima soluție, ca să nu distonez, eu, un întîrziat, cu generația

tînără". Mai recent, referindu-se la Nichita, Cristian Tudor Popescu pomenește de un soi de obligație pe care o au unele condeie de a-l lăuda excesiv, în continuare, pe acesta, pentru a-și asigura "o piine"... universitară ori publicistică. Iată un fragment din textul în cauză, pe care-l socotesc a fi cel mai judicios din ultimii ani asupra subiectului: "Răsfoiesc voluminoasele volume de lux Humanitas, Nichita Stănescu, *Opera poetică*, și găsesc hectare de cuvinte fără noimă, șiruri căznite, versificații mecanice, de dragul rimei, gen Păunescu în degradingoladă, o obscuritate cîtuși de puțin fertilă, menită să înfășoare nimicul, un vid de simțire poetică". Vreți să știți și opinia finală a Monicăi Lovinescu, care l-a cuprins destui ani pe Nichita în acolada elogiilor sale la Europa liberă? Iată-o: "Nichita a fost probabil cea mai neașteptată și mare degradare din literatura ivită prin 1960". Cauzele? "Alcoolul și turcirea". Mi-ați putea replica: acestea sînt cazuri izolate! Nu chiar. Aruncînd o privire în urmă, ne putem da seama că un șir de personalități ale literelor noastre au manifestat, unele cu o anume zăbavă, rezerve categorice față de supralicitatul bard: Șerban Cioculescu, Petre Țuțea, Ovidiu Cotruș, A. E. Baconsky, Ion Caraion, Șerban Foartă, Matei Călinescu etc. Am simțămîntul că Nichita Stănescu nu constituie încă un caz clasat, așa cum s-ar părea, într-un duh al beatificării, că, în consecință, peste capul unei generații sau a două, va fi rediscutat într-un climat cu mai puține preconcepții. Eu unul nu-l "neg", nu-i contest personalitatea lirică reală, înăbușită însă sub maldăre de incontestabile rebuturi. Opera sa e aidoma unui butoi uriaș umplut cu un lichid impur, din care ar fi avantajos să se tragă, prin distilare, conținutul unei singure sticle. Încerc doar a-i pune în discuție reputația, încă atît de străină, în supradimensionarea sa, de o apreciere critică neconstrînsă, care-l urcă pe un soclu inadecvat.

- Cum scrieți? Ambientă, tabieturi, treburile astea.

- Să știți că nu sînt pretențios. Scriu în orele matinale, punînd lumii o singură condiție, aceea de-a fi singur (în schimb sînt bucuros să am în preajmă un cîine sau o pisică). Ceea ce presupune și suspendarea strictă în acel răstimp a convorbirilor telefonice. Accept - n-am încotro - ca acestea să mă terorizeze către seară. Dar vreți să știți probabil mai mult. Vă destăinui că nici eu nu știu prea bine ce se întîmplă la masa de lucru. Uneori vorbele mi se ordonează mai lesne, cu o senzație de armonie (care poate fi și înșelătoare), alteori dificultatea se instalează din capul locului, sub chipul unui text împiedicat, care nu se mai urnește asemenea unui vehicul pe un drum desfundat. Noroc că nu scot la iveală aproape nimic "din prima", revenind, îndeobște în mai multe reprize, asupra variantei inițiale, pe care în unele cazuri o modific pînă la nerecunoaștere. Rezumativ, scriu greu. Am băgat de seamă că în această ocupație urmez două tactici pe care le-aș numi a scrisului liniar și a celui în zig-zag. Cel dintîi se impune atunci cînd trebuie să mă ocup de un anume subiect pe care-l "dezvolt", cel de-al doilea trece de la una la alta, într-o lejeritate a momentelor în care m-aș putea regăsi cu o spontaneitate aidoma senzației pe care o încerci cînd te afli instalat confortabil într-un automobil ce străbate un peisaj parcă neatins de om. "Inspirație"? Ceva venit dintr-o extraneitate, un dar ce te face să te

întrebi cât de vrednic ești a-l primi, sau doar o eliberare ca atunci când lași jos o povară pe care ai purtat-o de-a lungul unui drum greu? Nu-mi dau seama. Dintr-odată ordinea și se pare superfluă, îndemnându-te a o înlocui nu cu dezordinea, ci cu o libertate care conține o secretă disciplină. O ordine specială pe care n-ai putea și nici nu vei simți vreodată nevoia a o desluși, deși o *simți*. Precum o adiere de vânt împropiind obrazul, care e, după cum nota Soljenițin, cel mai tulburător semn al vieții.

- O întrebare probabil încuetoare - pentru ce scrieți?

- Într-adevăr, o întrebare "încuetoare". E ca și cum m-ați întreba de ce mă mișc, de ce privesc, de ce respir. Într-o carte pedantă din secolul XIX, operă, desigur, a unui Marius Chicoș Rostogan, se găsește o definiție a... mersului. Există în viața fiecărui om lucruri care cad sub incidența unei explicații ce ar suna cam așa: pentru a fi el însuși. Fără a-mi fi impus/recomandat de cineva, scrisul cred că face parte din gena mea psihică. E o înzestrare sau o damnație? O altă chestiune "încuetoare" pe care mi-o pot pune. Deoarece, alegând unul din termenii acestei dileme, mi s-ar părea nu doar că simplific nepermis problema, ci și că încerc să-mi pun laurii unui câștigător, cu semnul "binelui" sau al "răului", nu importă, în realitate cu neputință de admis în mediul unor nesfârșite incertitudini, frământări. În acel dans epuizant de lumină și umbră, în care n-aș putea ține partea niciuneia.

- La ce lucrați acum?

- La ce bun să-mi anunț proiectele, câte or fi, aidoma unei reclame la un produs ce "urmează să apară în curînd pe piață"? Mă aflu angajat cu colaborări permanente la o seamă de reviste (vai, vreo zece), câteva din ele găzduindu-mi "cronica literară". E, după cum știți, o rubrică băgată-n corzi, reabilitată, iarăși obiect al disprețului, dar care supraviețuiește vicisitudinilor, se vede ca o necesitate a contactului prim cu creațiile literare. După ce am slujit-o aproape cinci decenii, mă învrednicesc a supune în continuare comentariului meu între 40 și 50 de cărți pe an, dar... am obosit. Ce să fac mai întâi? La ce să renunț, cum să-mi reechilibrez munca? Mă simt atras progresiv, pe lângă poezia ce rămîne noua-vechea mea practică de căpetenie, de o formulă,

Femeie cu câine

să zic, a jurnalului, confesivă, de memorări dar și de meditație asupra unor teme ce mi-au fost/îmi rămîn aproape. Voi avea suficient răgaz pentru ele? Îmi măsoar în oglinda critică nu numai chipul, așa cum a răzbătut prin vreme, dar și trecutul care te-ndeamnă la speculații, judecăți, concluzii, precum într-o etapă ultimă, penultimă - cine știe? - a ceea ce sîntem.

- Am constatat cu mîhnire, sînt excepții, desigur, că la scriitorii contemporani lipsa de caracter este proporțională cu valoarea. Onoare, demnitate, vorbe cam în vînt... Pentru o subvenție sau o sinecură, stau în preajma unor personaje politice infecte, fie ei și președinți ai republicii, legitimîndu-i. Mă contraziceți?

- Cum v-aș putea contrazice? Năravul nu e nou, sistemul comunist l-a confirmat cu asupra de măsură, noi sînt doar oamenii care-l perpetuează în zilele noastre. Înțeleg subtextul decepției dvs. Mă văd nevoit așadar a mă referi la așa numiții "boieri ai minții", care treceau drept discipolii lui Noica, însă care în loc de a se conforma tablei de legi a acestuia, stipulînd un mandarinat al ideii pure, s-au urcat într-o ambarcațiune plutitoare pe valurile tulburi ale politicului. Nu mă contrazic. Sînt departe de a contesta dreptul, ba chiar, în anume conjuncturi, obligația morală a intelighenților de-a se rosti în treburile cetății, care le poate favoriza ori perturba grav misiunea. La "boierii minții", numiți și "elitiști", s-a manifestat însă, pe lângă "despărțirea" de legatul mentorului (las' că, în plan biografic, și acesta s-a apropiat de două extreme politicești), o nu tocmai măgulitoare orientare spre, vorba lui Caragiale, "un ce profit". Spre năzuințe de carieră, iar nu de ordin ideal. Unul din ei a sărit, aidoma unei figurine dintr-o cutie cu resort, îndată după prăbușirea dictatorului, în chip de "ales" al lui Iliescu, în primul guvern al acestuia (cineva îngîna cu acel prilej niște versuri argeziene: "Tînărul cu-adevărat/ Pare un om învățat,/ Zise președintele / Potrivindu-și dintele"). A avut grijă de-a ocupa înalte demnități și în imediata apropiere a următorilor doi președinți ai țării. Cu aceeași mixtură de sumisiune într-o direcție și prezență în alta, și-a dovedit rafinamentul inclusiv în spațiul gingaș al oportunistului. Altul, companion indisociabil al celui dintîi, înzestrat cu un dar magnific din partea acestuia, o importantă editură și un corespunzător salariu directorial, s-a lansat în câteva diatribe de-o remarcabilă ferocitate justițiară împotriva "lichelelor" erei precedente, dar ce să vezi? Cerbicia i-a cedat brusc în fața actualului nostru prezident. Ce mai contează criteriile (civice, culturale, etice), utile doar spre a strivi o... muscă, atunci când te confrunți cu un atare importantisim personaj? Nu e cazul să folosești două măsuri și atunci când ai de a face cu un amic generos? N-ar fi de bonton, odată ce și-a pus în brațe o editură ce înflorește pînă la ceasul prezent, să mai faci vreo aluzie la o bagatelă precum inconsecvența! Să te mai iei de patima șarmantului ins pentru măririle lumesti! N-ar fi mai consult (vorba ardeleanului) să te asociezi plecaciunilor aceluia adresate puternicilor zilei? și să mai încasezi și o pensie de merit din partea Uniunii Scriitorilor, cînd cîștigul tău e de câteva zeci de ori mai mare decît al unora dintre sărăntocii tăi colegi de breaslă? Un alt "boier", mai june, n-a întîrziat a se deprinde și d-sa cu elogiile dirijate către patronul ignar, cu un trecut de tot jenant, dar... patron. Ajuns în jîlțul de conducere al unui Institut cu un bogat buget, ce

l-a costat să-l accepte ca prezident al acestuia, după pilda, se vede că imortală, a Ceaușescului? Dar patronii trec ca apa, pietrele (biografice) rămîn.

- Vă încearcă păreri de rău că n-ați făcut ceva ce ați visat?

- Există o diferență între visuri și vise. Visurile, figuri de stil ale somnului, acordîndu-i o identitate poetică, sînt coincidente cu materia lor, împlinindu-se în contururile acesteia, consumîndu-și tensiunea în hazardul care o caracterizează. Nutrit, pînă la un punct, de experiențele stării de veghe, oniricul nu e îndreptat spre afară. Își mistuie "hrana" astfel dobîndită, o transformă în imagistică proprie. Visele au însă un cu totul alt statut. Ele tind spre un țel, aidoma săgeții înscrise într-un arc încordat. În sine poartă doar virtualitatea mișcării. Promisiunea ce și-o fac în clipa în care iau naștere. Depind de real în așa grad încît se poate întîmpla (și se întîmplă deseori) ceva paradoxal. Își anulează ținta spre a se bucura, într-un univers imperfect, de beția increatului. Nu e oare sortit celor mai frumoase vise să rămînă neîmplinite?

- Ce e poezia?

- Vai, chiar credeți că v-aș putea da un răspuns mulțumitor? Poezia: unul din acele concepte precum viața, iubirea, fericirea etc., ale căror explicații sînt inepuizabile ori, ca să mă rostesc abrupt, nici nu există. S-ar părea că ele conțin un germene de obscuritate care se nutrește din sine, îngăduindu-ne exclusiv aproximații ce lunecă aidoma apei pe o suprafață dură fără a o pătrunde, fără a o clinti. Creația poetică intrigă prin emoția ce pare a nu avea obiect, fiind, așa cum observa Baudelaire, "un entuziasm cu totul independent de pasiune, care e beția inimii, și de adevăr, care e hrana rațiunii". Atunci la ce bun? La ce bun echivocul acestui fenomen care pare lipsit de sens în economia existențială, "gratuit", însă totodată fascinant precum o chemare spre *altceva*? Scandalos lipsită de sistem, de reguli, poezia are natura unor frînturi fugitive, a unor fulgurații dintr-o viziune a întregului, care doar în felul acesta binevoiește a ne contacta. Sau cum spune Sandburg: "Poezia este deschiderea și închiderea unei uși, lăsîndu-i pe cei care privesc prin deschizătură să ghicească ce s-a văzut în crîmpeul acela de clipă". Operînd astfel, ea se opune temporalității, făgăduiește ceva cu totul în afara unei succesiuni, a unei discipline, a unei durate. Ne oferă sugestia unei existențe ce s-ar putea regăsi la rădăcinile sale divine, a unei existențe absolute.

- În încheiere, vă provoc să scrieți un scurt text pentru un ipotetic dicționar al literaturii române despre Gheorghe Grigurcu.

- Nu mă simt în stare să scriu un asemenea text. Las altcuiva eventuala satisfacție de-a mă executa încă o dată în felul acesta, așa cum a procedat un purtător de servietă al d-lui E. Simion, într-un tom al impozantului Dicționar academic consacrat scriitorilor români...

- Vă mulțumesc.

- Și eu.

Interviu realizat de
Alexandru Petria

historia

Arheologia crimelor comunismului Cazul lui Petru Vitan de la Băiești, jud. Hunedoara.

Gheorghe Petrov

În zilele de 6 și 7 mai 2009, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România (IICCR)² a întreprins o cercetare de teren, care a avut drept scop căutarea și deshumarea osemintelor unei victime care a fost ucisă în cursul anului 1952 în timpul unei acțiuni operative a Securității. Acțiunea reprezentanților IICCR³ s-a desfășurat în zona satului Băiești, aparținător comunei Pui din jud. Hunedoara, o localitate situată lângă șoseaua Națională care face legătura între orașele Hațeg și Petroșani. O investigație preliminară, sub forma unei anchete de teren, a fost făcută în zonă pe data de 7 aprilie 2009 când au fost căutați, identificați și audiați anumiți martori contemporani cu evenimentele, după care s-a efectuat o perieghză în teren pentru stabilirea locului unde se află mormântul victimei⁴.

Persoana ucisă de Securitate se numește Petru Vitan, care era cunoscut în zonă și cu porecla de *Gheberici*. Acesta s-a născut în satul Băiești la 7 februarie 1917. În cursul anului 1948, Petru Vitan împreună cu câțiva consăteni și cu alte persoane din satele apropiate, au aderat la o organizație anticomunistă care se numea *Liga Partizanilor Români din Hațeg*, condusă de inginerul constructor Lazăr Caragea⁵, originar din regiunea Timișului. Ca și alte organizații similare din acea perioadă, și aceasta avea drept scop principal opoziția la instaurarea regimului comunist în România. Grupul a acționat în zona satelor aparținătoare comunelor Pui și Sălașu de Sus, precum și în masivele muntoase din apropiere (Munții Retezat și Munții Șureanu), majoritatea persoanelor implicate fiind foști membri ai Partidului Național Țărănesc, Partidului Național Liberal și ai Mișcării Legionare, mulți dintre ei fiind și veterani de război⁶. Despre Petru Vitan, într-un document al Securității se face referire la faptul că acesta ar fi fost membru al Mișcării Legionare și a deținut funcția de șef de cuib⁷. Conform însă mărturiilor urmașilor săi, acest lucru este pus sub semnul îndoielii deoarece trecutul politic al familiei a fost legat întotdeauna de Partidul Național Țărănesc.

În cursul lunii iunie 1949, în urma unei trădări din partea unui anume Petre al Popeștilor din comuna Sălașu de Sus, șeful organizației, Lazăr Caragea, a fost rănit și capturat, fiind apoi anchetat și torturat la Securitatea din Hunedoara⁸. După acest moment, în rândul membrilor și sprijinitorilor organizației au început verificările și arestările, astfel că unii dintre cei vizați, pentru a nu fi prinși, au devenit fugari, refugiindu-se în zonele muntoase din apropierea localităților lor de baștină. Din documentele Securității reiese că după arestarea inginerului Lazăr Caragea și a altor persoane din organizația *Liga Partizanilor Români din Hațeg*, o parte a membrilor grupului s-au reorganizat în jurul lui Petru Vitan, care a devenit conducătorul unei noi „bande” alcătuită din patru „elemente”, ceilalți trei fiind Iosif Nandra din Băiești, poreclit *Iosovel*, Constantin Ciucurescu și Filimon Mărilă, amândoi originari din cătunul Gura Luncii, satul Galați, comuna Pui⁹. Petru

Vitan împreună cu consăteanul său, Iosif Nandra, s-au retras în zona înălțimilor împădurite de la nord-est de satul Băiești, care reprezintă ultimele ramificații ale Munților Șureanu înainte de contactul acestora cu Valea Streiului. Constantin Ciucurescu și cu Filimon Mărilă s-au refugiat în zona muntoasă din apropierea satului lor, cei patru fiind în permanentă legătură și având întâlniri periodice în locuri prestabilite. Vitan și Nandra, deveniți partizani, având fiecare câte o armă militară, model ZB, au stat ascunși în munți vreme de mai bine de trei ani, până în luna noiembrie 1952. În toată această perioadă au locuit numai în bordeie amenajate în pământ, bine camuflate, amplasamentul acestora fiind schimbat la anumite intervale de timp din motive de siguranță. Partizanii au ținut permanent legătura cu familiile lor și cu alte persoane considerate ca fiind de încredere din partea cărora au beneficiat de sprijin, mai ales în ceea ce privește aprovizionarea cu alimente și cu alte mijloace de întreținere, în ciuda presiunilor și șantajului la care aparținătorii erau supuși din partea Securității¹⁰. Ca urmare a acestor ingerințe, soțiile lui Petru Vitan și a lui Iosif Nandra au fost obligate să divorțeze de soții lor după ce aceștia au plecat de acasă, devenind fugari și oponenți pe față ai regimului comunist¹¹. Securitatea a încercat în toți acești ani mai multe acțiuni de prindere a partizanilor, însă toate acestea au fost sortite eșecului¹².

În ziua de 21 noiembrie 1952, Petru Vitan și Iosif Nandra se aflau adăpostiți într-un bordei amenajat în *Fărăul Fădițăului*, pe panta sudică a acestuia, loc situat undeva între dealurile Băieștilor la circa trei km spre nord-est față de sat. Acest bordei fusese construit în urmă cu mai multă vreme, însă a fost ales atunci pentru locuire deoarece începuse sezonul rece și cei doi fugari doreau să fie peste iarnă mai aproape de casele și familiile lor. Securitatea reușise să afle de locația acestui bordei din informațiile obținute de la un localnic din Băiești, Ionuț Nandra¹³, care în schimbul unor promisiuni de foloase materiale i-a trădat pe cei doi consăteni ai săi. În dimineața acelei zile, cadre operative de la Securitatea din Hunedoara și Hațeg, însoțite și de soldați din trupele de Securitate, au înconjurat bordeiul. Când Iosif Nandra a ieșit afară pentru nevoile personale, după o somație scurtă, acesta a fost împușcat din față, glonțul intrându-i pe sub clavicula umărului stâng și a ieșit prin spate, pe sub omoplat. Imediat, un alt securist l-a împușcat cu o armă de vânătoare, încărcătura de alice lovindu-l în spate și în partea posterioară a capului¹⁴. Văzând că victima a reușit să supraviețuiască în urma celor două lovituri de armă, unii securiști au vrut să-l elimine definitiv, însă un altul, care se pare că avea responsabilități de conducere în respectiva operațiune, a intervenit și a dispus ca rănitul să fie lăsat în viață, scopul declarat atunci fiind obținerea ulterioară de informații dacă acesta va supraviețui. Înainte de a-și pierde cunoștința, Iosif Nandra mărturisește că

Petru Vitan în timpul stagiului militar.

ar fi auzit explozia unei grenade ce fusese aruncată în interiorul bordeiului unde se afla Petru Vitan, care cu siguranță a provocat și moartea acestuia¹⁵. Iosif Nandra, grav rănit fiind, după ce a fost evacuat din munți a petrecut mai multe luni internat în spital unde a fost și operat, după care a trecut prin ancheta Securității, fiind apoi condamnat la 20 de ani de muncă silnică pentru *uneltire contra ordinii sociale*. A executat aproape 12 ani de pedeapsă privativă de libertate în penitenciarele și lagărele de muncă de la Aiud, Dej, Gherla, Jilava, Galați și Periprava. A fost eliberat la 24 iunie 1964 și în prezent locuiește, alături de soția sa, în satul Băiești¹⁶.

Versiunea oficială a Securității despre cele întâmplate este rezumată într-un document din 13 ianuarie 1953, unde se spune că „...banditul Nandra Iosif, în timp ce intenționa a se preda organelor care înconjuraseră adăpostul, a fost împușcat printr-un foc de armă de către banditul Vitan Petru. După împușcarea acestuia, Vitan Petru s-a sinucis prin împușcare.” Textul citat este cuprins într-o dare de seamă referitoare la rezultatele obținute în problema bandelor din țară în perioada 1 iulie 1952 - 13 ianuarie 1953¹⁷. Conform mărturiei lui Iosif Nandra, afirmația că ar fi vrut să se predea este neadevărată, el fiind împușcat imediat ce a ieșit în fața bordeiului - după o somație scurtă și fără să realizeze pe moment ce se întâmplă cu adevărat - de către doi dintre securiștii aflați în dispozitiv. Cât despre Petru Vitan, nu crede și nu poate accepta că acesta s-ar fi sinucis, moartea lui survenind de pe urma rănilor provocate de schijele acelei grenade care a fost aruncată în interiorul bordeiului¹⁸.

După încheierea operațiunii Securității, cadavrul lui Petru Vitan a fost lăsat în bordei, pentru scoaterea și îngroparea lui fiind aduși cu forța din Băiești, în aceeași zi, ceilalți doi frați ai victimei, care astăzi nu mai sunt în viață. Aceștia l-au scos afară într-o pătură, au urcat panta păraului și i-au făcut groapa mormântului într-o poieniță înconjurată parțial de vegetație forestieră, în dreptul locului unde se afla amplasat bordeiul și la circa 16 metri spre sud față de marginea

acelui părau. Urmele fostului bordei mai sunt încă și astăzi vizibile pe panta dinspre sud a păraului.

Înainte de începerea operațiilor arheologice de deshumare¹⁹, locul mormântului era marcat la suprafața solului cu o mică cruce din lemn de brad având dimensiunile de 78 x 36,5 cm, brațul orizontal fiind dispus pe direcția nord-sud, iar brațul vertical fiind înfipt în pământ circa 20 de cm. Nu am reușit să aflăm când a fost pusă această cruce, însă la 5 cm spre vest de aceasta, în pământ se mai afla înfipt brațul vertical al unei cruci mai vechi, rupt la partea superioară, ce a fost făcută dintr-un lemn de esență tare. Făcând abstracție de prezența celor două cruci, terenul nu prezenta niciun alt fel de element care să indice sau să amintească de prezența mormântului, terenul fiind complet aplatizat și acoperit cu iarbă. Folosind ca reper principal crucea întregă pe care am găsit-o la fața locului, am considerat că groapa mormântului ar putea fi orientată pe direcția est-vest, conform tradiției creștine, unde defunctul este așezat în groapă de obicei cu picioarele spre răsărit și capul la apus, aici de regulă fiind pusă și crucea sau orice alt însemn funerar.

A fost executată o singură unitate de săpătură sau secțiune arheologică de căutare, aceasta având o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 3,10 x 2,20 metri, laturile mai lungi fiind dispuse pe direcția est-vest. Anticipând posibilitatea ca groapa mormântului să pornească totuși de la o anumită distanță față de cruce, latura vestică a secțiunii a fost stabilită la 0,50 metri față de aceasta, iar între cruce și celelalte laturi ale secțiunii au fost 1,20 metri spre sud, 1,00 metri spre nord și 2,60 metri spre est, crucea fiind astfel înglobată în suprafața secțiunii. Terenul unde a fost practicată secțiunea se afla în pantă dinspre est spre vest. Adâncirea în secțiune s-a făcut la început pe întreaga suprafață, până la o cotă medie de circa - 0,40 metri, măsurată pe mijlocul profilului de nord. La răzuirea fundului de secțiune a fost surprins conturul gropii mormântului, care ieșea din profilul de vest circa 0,40 metri spre est. Ca urmare a acestei situații, concluzia care s-a impus a fost că direcția gropii nu este de la cruce spre răsărit, ci în sens invers, spre apus. Crucea care s-a aflat la suprafața marca într-adevăr un capăt de groapă, însă nu cel dinspre apus cum era firesc, ci acela dinspre răsărit. În situația creată, am fost nevoiți să prelungim cu 1,60 metri spre vest latura nordică a secțiunii inițiale, rezultând în final pentru această latură o dimensiune generală de 4,70 metri. Latura de vest a suprafeței mărite a fost de 1,50 metri, iar latura de sud a fost egală cu prelungirea laturii de nord (1,60 m). Pe lungimea întregii suprafețe deschise, diferența de nivel a terenului, verificată pe traseul laturii de nord (4,70 m), a fost de 1,14 metri, panta fiind în coborâre dinspre est spre vest. Stratigrafia secțiunii, observată și înregistrată pe profilul laturii de nord, a avut următoarele caracteristici generale: între nivelul de călcare și - 0,07 metri avem stratul vegetal, între acesta și până la circa - 0,35 metri exista un strat cu pământ negru-cenușiu și pietricele, iar în continuare, până pe fundul suprafeței excavate, solul era alcătuit dintr-un strat compact de lut galben.

Groapa mormântului a avut o formă ușor trapezoidală cu colțurile rotunjite, lățimea în capătul dinspre răsărit fiind de 0,62 metri iar în capătul dinspre apus de 0,53 metri. Groapa a avut o lungime de 2,02 metri, închiderea vestică fiind surprinsă aproximativ pe linia profilului de secțiune din acea parte.

Scheletul defunctului a fost găsit în poziția

Fostul partizan Iosif Nandra împreună cu soția sa, Maria (foto 2009).

culcat pe spate, fiind orientat cu capul spre răsărit și picioarele la apus, lungimea acestuia fiind de aproximativ 1,77 metri. Craniul se află parțial întors cu privirea spre partea stângă sau spre sud. Brațul drept era paralel cu corpul, antebrațul fiind îndoit din cot și așezat oblic pe partea dreaptă a bazinului. Brațul stâng era ușor oblic depărtat din umăr, antebrațul fiind îndoit din cot și pus pe abdomen. Adâncimea de înhumare, care variază în funcție de înclinarea terenului din acel loc, măsurată deasupra scheletului, este de - 0,85 metri în zona capului, - 0,52 metri la terminațiile membrilor inferioare și - 0,68 metri pe mijlocul gropii, deasupra bazinului. La picioarele defunctului s-au găsit păți din încălțăminte pe care acesta a purtat-o, probabil bocanci, din care se mai păstrau doar fragmente degradate ce proveneau din talpa de piele pe care se aflau aplicate plachiuri la vârfuri și potcoave pe călcâie. Asupra scheletului s-au mai găsit și alte câteva obiecte, dintre care unele fac parte din categoria accesoriilor vestimentare:

- patru bucăți de nasturi pentru cămașă confecționați din material compozit, prevăzuți fiecare cu patru găuri, de culoare albă, trei având diametrul de 10 mm și unul de aproape 9 mm; doi au fost găsiți la părțile inferioare ale antebrațelor și doi în partea superioară a pieptului.

- cinci bucăți de nasturi metalici foarte corodați, doi dintre ei fiind puțin mai mici decât ceilalți, toți fiind găsiți în zona abdomenului și a bazinului.

- cataramă metalică în stare precară de conservare, descoperită în partea superioară a bazinului, care provine de la o curea pentru pantaloni.

- obiect metalic care s-a aflat sub coloana vertebrală, deasupra bazinului, acesta fiind un accesoriu utilizat la bretelele de pantaloni.

- creion chimic, consumat parțial, bucata recuperată având lungimea de 3,7 cm și diametrul de 0,8 cm, vârful minei fiind tocit.

În partea stângă a scheletului, lângă braț, între umăr și cot, au fost descoperite două feluri de obiecte, unul dintre ele având un caracter mai special. Este vorba în primul rând despre două așa-zise încărcătoare de armă militară, de tip

lamelă, aflate unul lângă altul, fiecare având câte cinci cartușe pe ramă, aceasta fiind și capacitatea maximă de muniție pe care o poate cuprinde acest tip de încărcător²⁰. Se știe că defunctul a avut în perioada refugului din munți o pușcă model ZB, iar cartușele descoperite, care sunt de calibrul 7,92 mm, reprezintă muniția caracteristică pentru acest tip de armă. Cât privește celălalt obiect, este vorba de un briceag care a fost descoperit lângă și în poziție paralelă cu brațul stâng, având unul dintre capete surprins sub cele două încărcătoare. Briceagul avea lama pliată în interior, lungimea acestuia în poziție închisă fiind de 10,2 cm. Corpul este din metal și pe ambele fețe este prevăzut cu decorațiuni florale în relief²¹. Având în vedere poziția *in situ* a celor două încărcătoare și a briceagului, dacă considerăm că toate acestea nu au fost puse intenționat lângă cadavru la momentul înmormântării de către cei care l-au îngropat, atunci ele s-au aflat cu siguranță într-unul din buzunarele din partea stângă a hainei, care probabil era desfăcută din nasturi. Acest lucru dovedește și faptul că victima nu a fost perchezitionată de către securiști după ce s-a înfăptuit omorul.

Din observațiile primare făcute asupra scheletului a ieșit în evidență faptul că partea din față a craniului, inclusiv o porțiune semnificativă din calotă, este puternic fragmentată, dentiția fiind ieșită aproape în întregime din cavitățile maxilarelor. Două dintre măselele ce se aflau desprinse din maxilar erau îmbrăcate cu coroane dentare confecționate din metal argintiu, acestea având urme evidente de uzură. O altă constatare privește zona pieptului unde un număr de cinci coaste prezentau fracturi în părțile lor inferioare, una dintre ele având chiar o dublă secționare. Aceste anomalii evidente care au fost sesizate în structura și configurația scheletului, considerăm că au fost cauzate de loviturile și rănilor provocate de schijele acelei grenade care a explodat în interiorul bordeiului.

După încheierea investigațiilor arheologice, în prezența tuturor celor care au fost atunci la fața locului, între care s-au aflat și rude ale victimei, lângă groapa ce adăpostea osemintele lui Petru Vitan a avut loc o slujbă religioasă oficiată de un preot ortodox. După încheierea serviciului religios,

rămășițele pământești au fost extrase și recuperate în prezența unui procuror civil și a reprezentanților Poliției din Hațeg, care le-au preluat în vederea analizării lor în cadrul Laboratorului de Medicină Legală de pe lângă Spitalul Județean din Deva. Reînhumarea lui Petru Vitan a avut loc în data de 9 mai 2009 la Băiești, în mormântul care adăpostește și osemintele soției sale, care a decedat în 25 mai 1980.

Note:

¹ Arheologia crimelor comunismului se încadrează în arheologia epocii contemporane, reprezentând o nouă direcție de cercetare în arheologia românească, o specializare distinctă în cadrul acestei științe auxiliare a istoriei, care s-a impus treptat începând din anul 2006 când am efectuat investigații arheologice în *Cimitirul Săracilor* din Sighetu Marmației. Scopul principal al cercetărilor întreprinse în cadrul acestui domeniu îl reprezintă căutarea, identificarea și deshumarea prin mijloace specifice arheologiei funerare a persoanelor ucise de către organele de represiune ale fostului regim comunist.

² IICCR a fost înființat din inițiativa Primului-Ministru Călin Popescu Tăriceanu prin Hotărârea de Guvern nr. 1724 din 21 decembrie 2005, care ulterior a fost completată cu HG nr. 394 din 29 martie 2006 și HG nr. 388 din 25 aprilie 2007. Președinte al Institutului a fost numit istoricul Marius Oprea. În cursul anului 2009, în urma unei alte Hotărâri guvernamentale (nr. 1372 din 18 noiembrie), IICCR a fost comasat cu *Institutul pentru Memoria Exilului Românesc*, noua instituție rezultată numindu-se *Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc* (IICCMER). În 26 februarie 2010, prin decizia cu nr. 109 a Primului-Ministru Emil Boc, președintele IICCMER, Marius Oprea, a fost demis, această măsură administrativă fiind bazată pe considerente de natură politică. Organizarea și funcționarea IICCMER, în fruntea căreia a fost numită o nouă conducere, a fost reglementată prin Hotărârea Guvernului nr. 134

din 23 februarie 2010. Schimbările intervenite atunci în cadrul acestui institut, au făcut ca programul de arheologie contemporană privind victimele comunismului precum și toate celelalte investigații speciale care erau în legătură cu acesta să fie stopate, iar personalul de specialitate să fie îndepărtat. În urma schimbării guvernului în 2012, conducerea institutului a fost din nou înlocuită, iar printr-o nouă Hotărâre guvernamentală (nr. 768 din 25 iulie 2012) investigațiile speciale au revenit pe agenda de preocupări a institutului. Personal, am coordonat la acest institut activitățile de cercetare arheologică dar și alte investigații speciale privitoare la crimele Securității, în acest scop fiind detașat de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj în perioada 1 mai 2007 - 25 martie 2010. După îndepărtarea mea de la institut, acest tip de investigații au continuat sub egida *Centrului de Investigare a Crimelor Comunismului din România*, un organism neguvernamental pe care l-am înființat împreună cu istoricul Marius Oprea în primăvara anului 2010. Începând din vara anului 2012, cercetările care privesc arheologia crimelor comunismului sunt susținute din nou de către IICCMER.

³ Colectivul de arheologi a fost alcătuit din subsemnatul, Paul Scrobotă și Horațiu Groza, ultimii doi fiind arheologi la Muzele de Istorie din Aiud, respectiv Turda. În acțiune a fost implicat Marius Oprea, președintele de atunci a IICCMER, precum și cercetătorii Cosmin Budeancă, Alexandru Matei și Mihai Bumbes.

⁴ În deplasarea făcută pentru identificarea mormântului am fost însoțit de către domnul Dorel Mircea Costea din Băiești, urmaș de fost deținut politic, care ne-a fost principală călăuză pentru traseul de urmat și pentru indicarea cu precizie a locului unde se afla înhumat cel care a fost Petru Vitan.

⁵ Lazăr Caragea s-a născut la 4 noiembrie 1913 în comuna Cralovăț (Ț) din județul Timiș. De profesie era inginer constructor și avea atunci

domiciliul în comuna Pui, jud. Hunedoara. Era căsătorit și avea un băiat. Nu era încadrat politic. Informațiile au fost preluate din Fișa matricolă penală a fostului deținut politic, document aflat în *Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor* (AANP), care este disponibil și pe site-ul IICCMER, la adresa:

<http://86.125.17.36/Fise%20matricole%20penale%20%20detinuti%20politici/C/C%2001.%20Caba%20-20Cararus/Caragea%20Lazar%20A/index.php>. Despre Lazăr Caragea, vezi și Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar C*, vol. II, București, 2002, p. 28; Octavian Roske (coordonator), *Mecanisme represive în România (1945-1989). Dicționar biografic, A-C*, București, 2001, p. 425.

⁶ Din ancheta noastră de teren precum și din unele documente ale Securității și ale sistemului penitenciar care sunt publicate, am stabilit care au fost principalele persoane care au activat în organizația anticomunistă *Liga Partizanilor Români din Hațeg*. Pe lângă Lazăr Caragea și Petru Vitan, i-am identificat pe următorii: Constantin Ciucurescu (n. 20 mai 1911 în cătunul Gura Luncii, sat Galați, com. Pui), Adam Costa (n. 16 noiembrie 1919 în satul Băiești, com. Pui), Iosif Nandra (n. 22 noiembrie 1922 în satul Băiești, com. Pui), Filimon Mărilă (n. 20 mai 1905 în cătunul Gura Luncii, sat Galați, com. Pui) și David Socaciu (n. 14 decembrie 1907 în satul Mândra, jud. Sibiu). În afară de Petru Vitan, care a fost ucis, toți ceilalți au fost arestați de Securitate fiind ulterior condamnați de către instanțele militare de judecată la pedepse privative de libertate cu termene între 10 și 25 de ani. Pe lângă cei nominalizați au fost și mulți sprijinitori ai grupării anticomuniste, unii dintre ei fiind membrii ai familiilor celor menționați, mulți fiind arestați, anchetați și trimiși apoi în închisori și lagăre de muncă. Dintre aceștia îi amintim pe Iosif Bal, Ion Mureșan, Aurel Rădulescu, Iosif Romanescu, Olga Ostapovici, Maria Nandra și Maria Vitan, ultimele două fiind soțiile a doi dintre partizani.

⁷ *Bande Bandiți și Eroi. Grupurile de rezistență și Securitatea (1948-1968). Documente*, București, 2003, doc. nr. 28, p. 178 (lucrare editată de *Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității*).

⁸ A fost arestat la 29 iunie 1949, fiind condamnat de către Tribunalul Militar Sibiu la o pedeapsă de 25 de ani de închisoare. A fost acuzat de *uneltire contra ordinii sociale*, fiindcă „a fost șeful unei organizații subversive”. Pedeapsa a executat-o în închisorile din Sibiu, Aiud și Gherla, fiind eliberat la 30 iulie 1964. Informații din Fișa matricolă penală aflată în AANP (vezi *supra*, nota nr. 4).

⁹ Vezi *supra*, nota nr. 5. Într-o „*Situație cu privire la bandele existente pe întreaga țară în perioada anilor 1950-1951*”, întocmită de Securitate la 20 august 1951, se face referire la faptul că banda lui Petru Vitan, compusă din patru elemente, se afla în urmărire informativă alături de alte 14 organizații anticomuniste (*Bande, Bandiți și Eroi...*, doc. nr. 22, p. 124).

¹⁰ Dintr-o „*Sinteză informativă întocmită în problema bandelor, pe perioada anului 1951*”, document elaborat de Securitate, datat în 15 februarie 1952, aflăm că cei patru partizani, „...foști membri ai bandei depistată Caragea Lazăr, după depistarea acestora sus-numiții reușesc să scape de arestare și formează o bandă pe raza comunei

Rămășițele pământești ale lui Petru Vitan. Vedere dinspre sud-vest.

Pui, raionul Hațeg. Asupra acestei bande, în luna iulie 1951, sunt informații că întreține legături cu unele

elemente din comuna Băiești, raionul Hațeg, dintre care au fost identificate patru elemente. Din informațiile obținute, banda Vitan Petru este susținută de familiile fugarilor cu care sunt în permanentă legătură” (*Bande, Bandiți și Eroii...*, doc. nr. 23, p. 138).

¹¹ Soția lui Petru Vitan, Maria, născută Balica, în prezent decedată, a fost nevoită să divorțeze printr-un proces desfășurat la fosta Judecătorie din comuna Pui, care în această cauză a dat Sentința nr. 174 din 1950, dosarul de instanță având nr. 44/1950. Cât privește soția lui Iosif Nandra, Maria, născută Vitan, care este în viață, din discuțiile pe care le-am avut cu aceasta rezultă că divorțul său ar fi avut loc în cursul anului 1952.

¹² O astfel de acțiune apare consemnată într-un document al Securității din 16 septembrie 1952, intitulat “Sinteză întocmită în problema bande pe perioada 10 august - 10 septembrie 1952”, din care aflăm că “Această bandă care este compusă din patru elemente, în cursul lunii august a.c., a fost semnalată că și-a făcut apariția în Munții Hațegului la locul numit Valea Râu Bărbat - Fața Galerului. Pe baza acestei informații a fost întreprinsă o acțiune de către trupele de Securitate, fără a se ajunge la un rezultat pozitiv”. (*Bande, Bandiți și Eroii...*, doc. nr. 26, p. 160).

¹³ Între această persoană și Iosif Nandra nu erau legături de rudenie ci doar o coincidență de nume.

¹⁴ Urmele rănilor provocate de glonț și de o parte din alice sunt vizibile foarte bine și astăzi pe trupul lui Iosif Nandra. Alicele au fost scoase la spital, bucată cu bucată, însă medicul care s-a ocupat de caz nu a reușit să le extragă pe toate, astfel că în corpul fostului partizan au mai rămas câteva alice pe care organismul acestuia le-a acceptat cu dificultate în cele din urmă. Iosif Nandra mai poartă urmele unei răni la gamba dreaptă, provocată de schija unui obuz în timp ce se afla pe front. A fost rănit în toamna anului 1944 în timpul luptelor cu trupele germano-ungare din zona orașului Turda, jud. Cluj. Nandra a fost încorporat în Armata română în anul 1944, iar după o perioadă de instrucție a fost repartizat ca și combatant pe frontul din Transilvania într-o unitate de infanterie.

¹⁵ Informații obținute din interviurile realizate cu Iosif Nandra și soția sa în 7 aprilie și 7 mai 2009 la domiciliul acestora din satul Băiești, com. Pui, jud. Hunedoara. Convorbirile au fost înregistrate pe suport audio și se află în arhiva personală a autorului acestor rânduri.

¹⁶ Alte date despre fostul deținut politic Iosif Nandra, vezi în Fișa matricolă penală a acestuia, disponibilă pe internet la adresa: <http://86.125.17.36/Fise%20matricole%20penale%20-%20detinuti%20politici/N/N%2001.%20Nac%20-%20Neatu/Nandra%20Iosif/index.php>; Octavian Roske (coordonator), *Mecanisme represive în România (1945-1989). Dicționar biografic, N-O*, București, 2006, p. 88.

¹⁷ *Bande, Bandiți și Eroii...*, doc. nr. 28, p. 178.

¹⁸ În multe rapoarte pe care Securitatea le întocmea în urma unor acțiuni operative, documente care consemnau date despre diverse confruntări armate cu partizanii din care rezultau și victime, ca o regulă generală, adevărul despre

Aspect de la slujba religioasă de după deshumare

desfășurarea evenimentelor din teren era de cele mai multe ori deformat ori răstălmăcit. De aceea, pentru reconstituirea pe criterii obiective a unor astfel de fapte și întâmplări tragice din trecutul nostru recent, folosirea doar a documentelor oficiale ale vremii, elaborate numai de Securitate, înseamnă o metodă greșită de scriere a istoriei, care nu face decât să ne îndepărteze de adevăr. Este însă un mare păcat că cei care au fost contemporani cu astfel de evenimente - implicați direct sau indirect, ori simpli martori sau observatori - aparțin unei generații care în prezent este pe cale să se stingă fizic în totalitate. Mărturiile consemnate ale acestora sunt surse vitale de adevăr în scrierea obiectivă a istoriei rezistenței anticomuniste din România, însă, mai ales în ultimele două decenii, cercetarea noastră nu a fructificat pe deplin recuperarea de la această generație a unor informații istorice, care astfel s-au pierdut sau sunt pe cale să se piardă pentru totdeauna.

¹⁹ Acțiunea de căutare și deshumare a lui Petru Vitan s-a produs și ca urmare a unei solicitări scrise venite către IICCR din partea urmașilor victimei, Mânja Ecaterina și Bratu Alina, fiica, respectiv nepoata acestuia, ambele domiciliat în satul Subcetate, com. Sântămăria Orlea, jud. Hunedoara.

²⁰ Este vorba de o lamelă cu două canturi care prindea coroanele cartușelor la nivelul capselor. Aceasta se introducea prin împingere în magazia de muniție a armei. Una dintre lamelele cu cartușe s-a păstrat într-o stare bună de conservare, însă cealaltă a fost puternic corodată, corpul cartușelor păstrându-se doar parțial.

²¹ Obiectele care au fost descoperite și recuperate în urma intervenției arheologice de deshumare, cele care au fost într-o stare care a permis restaurarea și conservarea lor, au fost introduse în inventarul expoziției itinerante *Numitorul Comun - Moartea*. Această expoziție conține material ilustrativ privitor la mai multe operațiuni de căutare și deshumare a unor victime ucise de Securitate, precum și obiecte descoperite asupra acestora. Obiectele și materialele arheologice descoperite au fost și sunt restaurate și conservate la Laboratorul de Restaurare din cadrul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj.

Marginalii Cercului. Wolf von Aichelburg

Mircea Muthu

Visul

În constelația Cercului Literar de la Sibiu Wolf von Aichelburg (1922 - 1994) își regăsește, destul de tardiv totuși, locul său printr-o concludentă restituție editorialăⁱ. Amintit, mai mult enumerativ, de către membrii marcanți ai Cerculuiⁱⁱ dar și de istoria și critica literară a timpului cel care semna cu pseudonimul Toma Ralet impresionează - după lectura sumativă a textelor - printr-o multiplă și, în același timp, centripetă activitate publicistică și cu un aport asimptotic la ideologia euphorionismului. Poet în limbile germană și română a tradus, căutând recunoscute transferuri de substanță, din Bacovia, Blaga, Radu Stanca sau Ștefan Aug. Doinaș; compozitor și muzicolog dar mai cu seamă eseist redutabil în materie de lirică germană Wolf von Aichelburg leagă toate aceste contribuții într-un arc de cerc sui generis de estetică a poeziei. Studiul *Criza sufletului modern în poezie* (imprimat în *Revista Cercului Literar*, 1945) vertebreează o meditație reiterată, cu diferite accente, în eseistica răspândită în timp și în spațiul revuistic preponderent transilvan. Ideea, apărută în creuzetul nu numai poetic al epocii interbelice, anume că există „o criză a destinului poeziei”, „o criză metafizică” provocată de ascendentul tehnicii, al meșteșugului coagulează o optică și până la urmă o credință neted exprimată în mai multe rânduri. Astfel, „cultul frumosului este fermentul de descompunere a impulsului creator” și asta deoarece „cuvintele au pierdut în mare parte valoarea lor htonică și au devenit monedă de schimb transparentă și ușor de mânăuit” (*Despre prețiozitate în poezie*)ⁱⁱⁱ. Doar contactul permanent cu starea genuină este condiția regăsirii, de fapt, a stării orifice a poeziei ce, numai în această ipostază, poate transmite „un sens profund al organicului, al lucrului care

crește și care se coace”. Cam în aceeași perioadă ideologul euphorionismului, Ion Negoitescu elabora eseu *Goethe și experiența orfică*, imprimat însă mult mai târziu în *Afirmarea* că „fructul rupt din creangă nu mai crește” rezumă la modul plastic această criză metafizică. Aproximativ în aceeași perioadă fenomenologul Mikel Dufrenne, în *Fenomenologia experienței estetice* (1953) și apoi în *Poeticul* (1963) încercuia o categorie suverană (s e n s i b i l u l) în cadrul căreia poeticul (id est: „a resimți consubstanțialitatea cu natura ca efect al unei armonii prestabilite”) era convocat să elimine falia dintre natura naturans și natura naturata. Exemplul său - expresivitatea unui poem trimite la poemul însuși, așa cum expresivitatea unei flori trimite la floarea însăși - elimină, în consecință, distincția operată de către neokantianul Saussure, aceea dintre semnificat și semnificat, revenindu-se astfel la înțelesul conceptului elin de logos. Or, nu altfel procedează Aichelburg în pledoaria sa la revenirea spre natura naturans ca sursă unică a expresivității artistice. Iată, „materia cea mai oarbă, cea mai densă, pământul poate fi și el mântuit, transformându-se în interiorul sufletului omenesc în suflet, substanța cea mai transparentă” (*Criza sufletului...*). În comparație cu poezia ermetizantă a lui Mallarmé, T.S. Eliot sau Montale un model de fertilită anamneză spre orizonturile matriciale i-l oferă *Poetul existenței pure*, Rainer Maria Rilke în *Elegia a noua de la Duino*. De asemenea, la Friedrich Gundolf apreciază aplicarea „criteriului de unitate” în monografia acestuia dedicată lui Stefan George, în opera căruia „unitatea forțelor omenești, echilibrul trup - suflet - spirit, echilibrul dintre conștiință și subconștient și armonia perfectă a tuturor acestor cardinale

constituie treapta superioară a spiritului uman” (*Un maestru al criticii estetice*). Un alt exemplu este acela al lui Goethe care „a găsit în lumea mediteraneană identitatea cu sine însuși; lucru implicit, de o plasticitate perfectă, fără trecere, fără umbre, fără neprecizii, fără vis” și asta până acolo încât, în *Faust II*, chiar „substratul material al limbii, alegerea vocalelor și consonantele oglindesc marea sudică și lumea ei” (*Mitul Mediteranei în cultura germană*). Iar Nietzsche, „o figură cheie a mediteraneismului german” descoperă substratul dionisiac-demonic al clasicismului elin argumentându-și în acest chip opoziția față de istorismul în interpretarea hegeliană. Există apoi grupajul de fine analize consacrate operei lui Holderlin, căruia îi citează o notă manuscrisă („Natura, de unde poezia a răsărit, o va absorbe iar...” - Friedrich Hölderlin), propensiunea spre orfismul circumscris de simbolurie creștine în Simboluri creștine la Georg Trakl, la care se pot adăuga considerațiile succinte ale muzicianului („Muzica este expresia jocului forțelor cosmice” - Muzica, structură cosmică) dar și observațiile despre Paul Ernst și renașterea tragediei în Germania (de pildă, „esența omului nu este de natură psihologică, ci metafizică” etc.). Toate acestea îl conduc, în mod firesc, la recuzarea experiențelor avangardiste contempoane (*Aero - futurismul lui Marinetti*) dar și la neîncrederea, formulată în 1994, în postmodernismul la modă: „e o noțiune vagă, ce implică o negație”, va scrie într-un scurt articol (*Despre postmodernism*)^{iv}. La fel, în interviurile consemnate în presa literară repudiază „primatul esteticului” și, pe de altă parte, clarifică opțiunea traducătorului de poezie în limba germană, pliată - ca în cazul lui Bacovia - pe căutarea adâncimilor abisale (la fel procedase, în epocă, profesorul Cianciolo tot cu Bacovia)) și nu pe transliterarea mai mult sau mai puțin literală a poemelor din *Plumb*. Afirmăția, repetată, că „primatul esteticului de azi e tot o obstinație” dar și atitudinea, constantă și aceasta, față de reflexele avangardismului european probabil că l-au împiedicat să ofere un studiu sintetic despre nu atât dorința cât posibilitatea de facto a revenirii liricii la starea orfică, desigur, în gramatica de astăzi. Wolf von Aichelburg rămâne, dincolo de intermitentele derapaje național-socialiste (și e cazul comentariilor la dramaturgia lui Paul Ernst), un reprezentant fidel al Cercului Literar de la Sibiu dar și un pionier al studiilor culturale ce reclamă perspectiva interdisciplinară.

Note:

ⁱ Wolf von Aichelburg, *Criza sufletului modern în poezie*, ediție îngrijită de Dan Damaschin și Ioan Milea, prefață de Dan Damaschin, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

ⁱⁱ Cu excepția lui Ștefan Aug. Doinaș în „Viața Românească”, 1973, nr. 4 (despre traducătorul W. Von Aichelburg) și lui Nicolae Balotă în *Caietul albastru*, vol. II, Universal Dalsi, București, 2000, p. 217-222.

ⁱⁱⁱ Cf. Ion Negoitescu, *Alte însemnări critice*, Cartea Românească, București, 1980.

^{iv} O optică diferită formulează Dan Damaschin în *Cercul Literar de la Sibiu/Cluj*, Editura Zenit, Cluj, pg. 217 ș.a. (în continuarea considerațiilor, mai vechi, ale lui Ion Vartic).

Reflecții geopolitice. Revenirea Germaniei

Andrei Marga

A tunci când a examinat politica externă a Rusiei, George Friedman (în *The Next Decade. Empire and Republic in a Changing World*, Anchor Books, New York, 2012) scria: „Rusia nu amenință poziția globală a Americii, dar simpla posibilitate că ar putea colabora cu Europa și, mai ales, cu Germania, deschide cea mai semnificativă amenințare a deceniului, o amenințare pe termen lung care trebuie curmată de la rădăcină. Statele Unite nu se pot aștepta ca Germania să îndeplinească rolul pe care l-a jucat în timpul războiului rece, ca frontieră stabilită împotriva imperiului sovietic. În deceniul următor, Statele Unite trebuie să lucreze pentru a face din Polonia ceea ce a fost Germania în anii cincizeci, cu toate că amenințarea rusă nu va fi atât de semnificativă, de puternică și de monocromatică precum a fost atunci. Chiar în timpul în care confruntarea geopolitică va continua, Statele Unite și Rusia vor fi angajate în colaborare economică și politică în alte locuri. Acesta nu este războiul rece al părinților noștri. Cele două țări ar putea colabora foarte bine în Asia Centrală, și chiar în Caucaz, în timp ce se confruntă în Polonia și regiunea Carpaților” (p. 141). Descrierea și anticiparea pot să șocheze, chiar dincoace de evidenta îngroșare a trăsăturilor de către autor. Germania a fost nu numai avanpostul confruntării Occidentului cu imperiul sovietic, ci și o țară profund atașată democrațiilor liberale occidentale, care, la rândul ei, și-a propus să reprezinte valorile lumii vestice. În mod evident, s-a parcurs un drum de la această poziționare la asumarea de către Germania a unui rol autonom, a unei politici proprii chiar în cadrul alianței nord-atlantice.

Care este politica externă previzibilă a Germaniei în anii ce vin? Inevitabil, trebuie să ne amintim istoria, fie și în puține fraze. După catastrofa din 1945, divizarea sa și ocuparea diferitelor zone de către cele patru puteri învingătoare, Germania, în forma Republicii Federale Germane, a înregistrat o rapidă reconstrucție și a devenit în puține decenii un colos economic. Cealaltă parte, Republica Democrată Germană, a înregistrat, la rândul ei, o reconstrucție și o dezvoltare, dar nivelul acesteia din urmă a fost substanțial diferit. RDG a intrat în zona de influență sovietică, a aplicat socialismul răsăritean și a împărțit ideologizarea politică proprie acestuia, cu toate consecințele. RFG a beneficiat nu numai de „planul Marshall” și o izbutită reformă monetară, ci și, mai ales, de relativ înalta calificare a forței de muncă și de înțelepte decizii ale politicianilor ei. Cultural vorbind, s-a optat pentru integrarea în alianța militară occidentală și îmbrățișarea valorilor democrației liberale întrucupată de SUA, drept precondiții ale reconstrucției și propriei dezvoltări. Germania nu a mai trebuit să cheltuiască cu apărarea, aceasta fiind asigurată de „umbrela americană”. Ea s-a concentrat asupra propriei modernizări, în ambele dimensiuni – tehnologico – economică și instituțională. Formula „statului social”, cu vestita „soziale Marktwirtschaft”, a avantajat-o. În fapt, RFG a putut să se consolideze asigurând legitimitatea statală, integrarea în lumea liberă, distanțarea de trecutul nazist și atașamentul la SUA. „Toți acești factori au jucat în favoarea răsturnării situației dintr-o țară multă vreme reticentă la liberalism.

Ordoliberalismul a putut să se impună deoarece a combinat, după nazism, un refuz al etatismului autarhic și un refuz al liberalismului pur al economiei politice clasice și neoclasice, care nu fusese pentru nimic în dezordinile celor două războaie mondiale. El promitea un liberalism organizat care se acomoda cu un <<stat puternic>>, dar imparțial, capabil să se impună în fața intereselor private coalizate și să facă să se respecte, de către toți, regulile jocului concurenței” (Pierre Dardot, Christian Laval, *La nouvelle raison du monde. Essai sur la société néolibérale*, La Decouverte, Paris, 2010, p. 339). Compromisul social (prin celebrul Mitbestimmungsrecht) prevăzut de Constituție a permis o liniște socială care a favorizat, la rândul ei, dezvoltarea. În orice caz, la sfârșitul anilor șaptezeci, Germania se prezenta drept un colos economic cu un rol politic disproporționat de mic. „Problema germană” urca pe scena dezbaterilor amintind că divizarea și ocuparea Germaniei după al Doilea Război Mondial au fost concepute, de la început, drept tranzitorii.

Germania a fost de la început un motor al unificării europene și a mers braț la braț cu Franța, rivala ei de altădată. Alianța strânsă germano-franceză nu s-a dezmințit niciodată până în ziua de astăzi. Conceptul inițial al unificării europene, având ca nucleu înțelegerea germano-franceză, s-a confirmat continuu (vezi Andrei Marga, *Filosofia unificării europene*, EFES, Cluj, 2005). Chiar și după reunificarea de la începutul anilor nouăzeci, Germania a mers mereu împreună cu Franța. Și atunci când, în preajma războiului din Irak, s-a detașat de poziția SUA și, împreună cu Franța și Rusia, a prezentat o opinie diferită.

Germania nu a fost, însă, un actor pasiv, mulțumit să fie „îmbrățișat” într-o comunitate mai mare. Ea și-a promovat vederile chiar înăuntrul comunității. Sinteza pe care autoritățile Germaniei au reușit-o, între creștinism și liberalism – făcând din creștinism o concepție implicată în construcția juridică a statului și în măsuri sociale și temperând liberalismul – adică complementând „economia de piață” cu cooperarea decizională a patronatului și sindicatelor, această sinteză, așadar, a marcat continuu construcția europeană. Unii merg până la a vedea în *Tratatul de la Roma* (1957) compromisul dintre federalism și ordoliberalism atins înăuntrul guvernului RFG (vezi Pierre Dardot, Christian Laval, op. cit., p. 345). Adevărul este că pe tot parcursul istoric de până acum al Uniunii Europene vocea Germaniei a fost hotărâtoare. Chiar disputa recentă dintre adepții „austerității” și adepții „coeziunii”, oricât de stilizată pare, este condusă de opinia germană.

Este de observat, de asemenea, că Germania s-a reconstruit ca țară divizată și ocupată și s-a consacrat ca actor politic de magnitudine considerabilă mizând nu pe vreo forță militară proprie, pe care nu a avut-o în perioada postbelică, ci pe dezvoltarea economică și instituțională. Ea reprezintă o abordare a problemelor lumii ce are ca nucleu această dezvoltare și trebuie înțeleasă, în ceea ce privește comportamentul ei în lume, luând-o în seamă. De aceea, Germania caută piețe de desfacere, surse de materii prime și energie, iar mai recent forță de muncă de înaltă calificare. În vreme

ce supraputerile au fost ocupate cu competiția pentru controlarea evenimentelor lumii, Germania s-a concentrat asupra dezvoltării amintite. Este foarte probabil să o facă și în anii ce vin. Doar că, odată cu războiul din Irak, Germania a început să-și pună în valoare în mod explicit optica proprie și, până la urmă, autonomia sa în raport cu orice politică de supraputere. Germania de azi se comportă conform intereselor proprii.

Desigur că Germania, ca orice altă țară, are aliați, participă la alianțe și caută cooperări. Strânsă alianță dintre Germania și Franța a avut și are importanță crucială pentru toate țările europene. Acestea depind literalmente de antanta franco-germană. Rămân – cum remarcă unii analiști – o seamă de asimetrii în relația celor două puteri europene: Germania este mai competitivă decât Franța, iar Franța este mai bine pusă la punct sub aspectul armamentelor sofisticate decât Germania. Între cele două apar, desigur, optici politice diferite și uneori divergente: Germania vrea stimulente pentru o economie de export puternică, Franța vrea o coeziune socială ca preambul al oricărei politici. Ambele au considerat în ultimii ani Rusia ca un partener economic ce ar trebui cultivat și s-au distanțat de politica de reticentă față de Rusia. Ambele au nevoie de întinsa piață americană și o folosesc conform potențialului de export propriu. În ceea ce privește Germania, se confirmă până astăzi ceea ce George Friedman scria: „Cu cât este mai mare îngrijorarea SUA relativă la Rusia, cu atât va fi mai mare distanța dintre Germania și Rusia. La cei șaiszeci și cinci de ani, relația care a început la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial nu va supraviețui neschimbată în decada ce urmează” (George Friedman, *The Next Decade. Empire and Republic in a Changing World*, Anchor Books, Random House, New York, 2012, p. 157). Germania va evolua spre o politică autonomă.

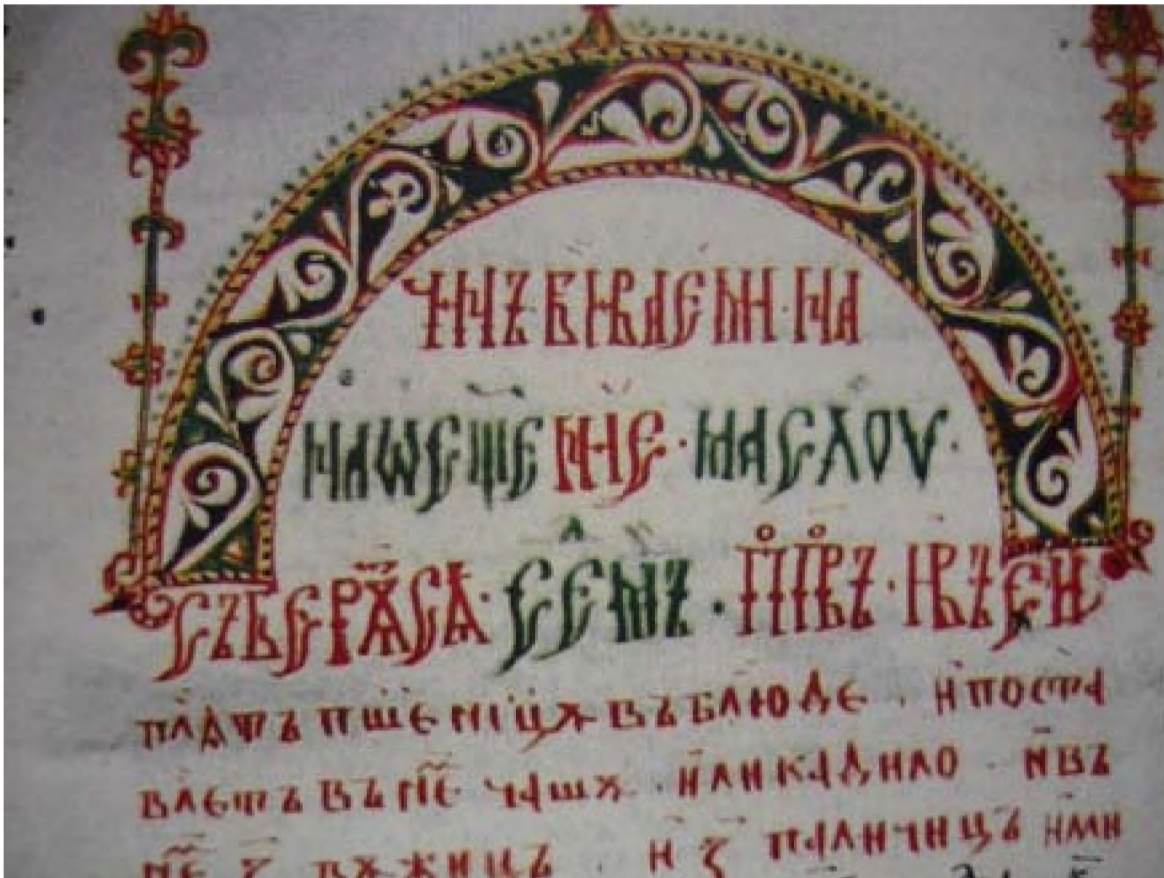
Acest comportament gata de distanțare al Germaniei față de SUA nu repetă vechea și fatală încercare a acestei țări de a se plasa între URSS și SUA, din anii treizeci. Sub aspect ideologic, este vorba de o Germanie ce a făcut cu succes „revizua culturală” care a dus-o la o democrație liberală exemplară. Sub aspectul valorilor de bază împărtășite, Germania este, cum am spus, profund atașată Occidentului, pe care-l reprezintă convingător. Sub aspect geopolitic, este vorba de o țară ce nu mai are o Franță ostilizată în spatele ei, ci ca aliat care nu s-a dezmințit până în acest moment. Sub aspect economic, Germania nu este numai unul dintre primii exportatori ai lumii (după China), dar tehnologiile ei sunt dintre cele mai căutate pe glob.

Germania a fost de la început actor de prim plan al unificării europene. Europa cetățenii ei au conceput-o de multă vreme patria lor mai mare. La un moment dat Germania a fost interesată să integreze în Uniunea Europeană nu numai nucleul vest-european (compus, alături de ea, din Franța, Italia, Olanda, Belgia și altele), ci și sudul mediteranean și Europa Centrală și de Răsărit. *Criza începută în 2008 a schimbat politica germană*. Grecia și restul Sudului european au fost percepute ca vulnerabile, ca urmare a gestiunii lipsită de rigoare, și aducătoare de vulnerabilitate în Uniunea Europeană. A devenit clar că: interesele economice germane sunt mai bine servite de o politică globală decât de o concentrare asupra unui fragment el însuși unic dintr-un continent unic. Se spune că „germanii își reconsideră interesul în periferia Uniunii Europene” și că „țările periferice ridică semne de întrebare asupra beneficiilor

(continuare în pagina 31)

Mitropolia din Feleac

Marius Porumb

În *Archivu pentru filologia și istoria*¹, neobositul Timotei Cipariu, scria în 1870, că a văzut mai multe documente, pe care le-a "avut în mână încă la a(nul) 1857", care erau în posesia familiei preoțești din Feleac, documente de o importanță deosebită pentru istoria bisericii românești transilvănene. În biserica din Feleac se păstra de asemenea un Tetraevangheliar manuscris slavon, având o interesantă inscripție din anul 1488. Scrisă în aceeași slavonă, limbă liturgică în epoca respectivă, inscripția are o anumită însemnătate, datând prețiosul manuscris azi pierdut, vorbind despre arhiepiscopul Daniil, care în zilele regelui Matia Corvinul a comandat copierea acestui codex pentru a fi dăruit bisericii din Feleac. Traducerea inscripției slavone în română este următoarea:

"Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu lucrarea Sfântului Duh s-a săvârșit acest Tetraevangheliar din porunca Prea Sfințitului Arhiepiscop chir Daniil, în zilele marelui Crai Matiaș. S-a scris pe numele Feleacului aproape de orașul Cluj. Unde și biserică au zidit pe numele preasfintei noastre maici Paraschiva. În anul 6997 (=1488) luna octombrie 25 zile". Din acest text rezultă faptul că biserica din Feleac, cu hramul Sfânta Paraschiva a fost construită înainte sau chiar în anul 1488. De atunci au trecut 525 de ani! Acesta prețios manuscris era copiat la cererea Arhiepiscopului Daniil pentru a fi donat bisericii din Feleac, marele sat românesc de lângă Cluj.

Peste zece ani, în 1498, un ilustru personaj din Moldova, Isac Vistiernicul, unul din marii boieri ai lui Ștefan cel Mare, a dăruit bisericii arhiepiscopale din Feleac, prețioasa ferecătură de argint ce a împodobit Tetraevangheliarul, imaginea înfățișând în trei arcade pe Isus tronând, flancat de Maria și Ioan Botezătorul, ca sfinți intercesori, iar în medalioane cei patru evangheliști. Imaginea ferecăturii de argint a fost

publicată de Nicolae Iorga în 1934². Textul slavon inscripționat pe coperta de argint de donator, credinciosul curtean al marelui voievod, menționează dania pe care o face Mitropoliei Feleacului: „Robul lui Dumnezeu Isac Vistiernicul a ferecat acest Tetraevanghel pentru Mitropolia Feleacului în anul 7006 (=1798) dec(embrie)”. Inscriptia este de o excepțională însemnătate, fiind cea mai veche atestare documentară a instituției mitropoliei în Transilvania. Existența acesteia în Dealul Feleacului, pe unul din marile drumuri comerciale nu era întâmplătoare, așezarea românească de oameni liberi cu privilegiile regale, era amplasată în zona centrală a voievodatului, în vecinătatea Clujului „*Transilvaniae Civitas primaria*”.

Mitropolia din Feleac este din nou amintită în 1516, când preotul Filip din Hațeg, fiind prezent cu treburi în așezarea din vecinătatea Clujului, își menționează prezența printr-o inscripție incizată în piatra soclului bisericii felecane: „Văleat 7024 (=1516). A scris mult greșitul popa Filip din Hațeg. În acest an s-a pristăvit Laslău Craiul, în zilele Înalt Preasfințitului Mitropolit Chir ...”.

Biserica arhiepiscopală din Feleac, construită pe o colină în mijlocul așezării, a fost înălțată de arhiepiscopul Daniil, cu sprijinul material și mai ales moral al marelui voievod moldovean Ștefan cel Mare. Construită în stil gotic, biserica ortodoxă din Feleac se înfățișează ca unul din monumentele istorice românești de excepție din Transilvania, prin echilibrata și eleganta proporționare arhitecturală, prin amplul repertoriu de sculptură în piatră, pornind de la soclul cu profilatură gotică, apoi cele două portaluri, unul în arc frânt și altul rectangular cu baghete încrucișate la colțurile superioare, ferestrele în arc frânt cu traforuri, fiecare fereastră fiind un unicat, sau fereastra circulară a absidei altarului decorată cu un S flamboiant,

iar bolțile cu nervuri și chei de boltă cioplite cu măiestrie încununează întregul spațiu, toate acestea trădează o grijă deosebită pentru calitate, având în vedere importanța edificiului. Virgil Vătășianu³ și Vasile Drăguț⁴ au remarcat grija deosebită manifestată de ctitori pentru biserica mitropoliei de la Feleac, sculptura în piatră având numeroase analogii în ambianța marilor monumente gotice clujene.

În preajma mitropoliei și sub oblăduirea acesteia, s-a întemeiat, probabil în prima jumătate a secolului al XVI-lea, Mănăstirea Sfânta Troiță, așezământ monahal din partea de sud-est a localității, care este amintită documentar mai întâi în 1581 și care a funcționat până la sfârșitul secolului XVIII. Biserica de lemn a mănăstirii avea un plan treflat, prototip de o largă utilizare în arhitectura mănăstirească din Moldova, relevat de cercetările arheologice efectuate aici de A.A. Rusu în anii 1988-1989.

Centrul religios de la Feleac a fost activ ca reședință mitropolitană până spre mijlocul veacului al XVI-lea. Activitatea culturală și religioasă a continuat și după mutarea reședinței metropolitane la Alba Iulia, în Mănăstirea Sfintei Troițe din Feleac funcționând un scriptoriu în care s-au copiat cărți liturgice, iar în sat în veacul al XVIII-lea au activat câțiva valoroși iconari, între care se remarcă Nistor Zugravul, care împodobește cu icoane și pictură murală numeroase biserici românești din părțile Clujului, Turzii și Huedinului.

Note:

¹ Timotei Cipariu, *Archivu pentru filologia și istoria*, XXXIX, 1870, p.775-780.

² Nicolae Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, I, București, 1934.

³ Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959, p. 757-758.

⁴ Vasile Drăguț, *Arta gotică în România*, București, 1979, p.177.

plastica

"UNArte Grafice" 2013

Livius George Ilea

Chiar dacă „metropola someșeană” – candidată, *să nu uităm nicicând*, la mirabilul statut de capitală culturală europeană – își restrânge treptat numărul și așa puținelor sale spații destinate prin excelență artelor vizuale, iată că expoziția profesorilor și studenților din cadrul Departamentului Grafică al Universității Naționale de Arte, București – „UNArte Grafice” își găsește totuși o găzduire de rutină, în perioada 15 aprilie - 12 mai a.c. (în virtutea unui *gentlemen's agreement* stabilit în urmă cu aproape un an), în spațiile Muzeului de Artă clujean, marcate de procesul unei „anunțate” evanescente.

Mai restrânsă ca amploare decât precedenta expoziție a colegilor de la pictură (UNARTE '012), însă arborând o aceeași structură „democratică” și un același repertoriu stilistic eclectic, inerent, am spune, detalierei evantaliului covârșitoarei pluralități ce animă și dă culoare mediilor artistice „postdecembriste”, prezenta selecție de lucrări aduce un tonic sentiment de *eppur si muove*, încredințându-ne de emergența unei noi generații de plasticieni ce problematizează în spectrul vizibilului, cu pasiune ori doar cu grație, cu pseudo-detașare ori teribilism juvenil, însă gata de a prelua ștabela, „responsabilizați” și „integrați” de mai vârstnicii lor companioni.

Par astfel a se concretiza multiple nuclee de efervescentă: atât căutări individuale (generaționale) programatice, cât și micro-tendințe, consonante „crizelor identitare complexe”, proprii românității/umanității contemporane, reflectând o stare de fapt deja imploziv-explozivă, concis exprimată de plasticianul Nicolae Aurel Alexi, într-un interviu acordat, cu ceva timp în urmă *Curierului Național*: „Europa trebuie impulsionată de specificul est-european și de cel național, care înseamnă enorm și care nu trebuie cedat pe un model de împrumut, ci trebuie impus acestui conglomerat, ce începe să nu mai aibă identitate, un model românesc, bulgăresc, sârbesc etc. ...”.

Despărțirea, deloc facilă, de un statut marginal ori aservit unor tipare culturale „colonizatoare” se făptuiește în straturile de adâncime, acolo unde retina sufletului înregistrează o realitate specifică a devenirii noastre istorice diferită de actualele noastre exigențe, acolo unde magma unui imaginar balcanic iese la suprafață, aducând cu ea humorul, sensibilitatea și mai ales o anume tendință recesivă de a găsi „tâlcuri” & „rostiri”, de a reconverti fragmentul în monadă ori de a-l proiecta dincolo de limitele sale fizice/optice, ca parte semnificativă a unui *puzzle* cosmic.

Revirimentul figurației în registre expresive din cele mai diverse, de la neo-realism, neo-expresionism la neo-hiperrealism, neo-surrealism, ș.a. nu exclude contrapuncte conceptualiste, minimaliste, *informel*, etc., meditații plastice în cheie abstractă care, în fapt, nuanțează/accentuează apetența pentru epos ca *stoy*, *scenario* ori (mai rar) ca saga arhetipală, deschiderea con-fabulatorie, incluzivă și relațională a postmodernismului autohton instituționalizat.

Marea diversitate a tehnicilor prezente în expoziție, desen, gravură, monotipie, montaj/colaj foto ori print digital ș.a. converge, însă, spre

afirmarea condiției „grafice” a *imajinalului*, spre reliefarea „desenului” său epidermic ori infrastructural, spre interogarea limitelor expresivității/viabilității acestuia ca modalitate de comunicare, ca „semn” al unei realități/virtualități conținute. Accentul nu este deplasat nici de regimul cromatic variat, de la monocromie la *full color*, nici chiar de transferul/împrumutul de valori expresive proprii altor discipline ale artelor vizuale, cu toate că adeseori transpore obișnuința de a utiliza desenul după fotografie ori chiar după imagini generate/modificate de computer – trepte intermediare de (i)realitate –, „priza directă”/„desenul după model” constituind excepția.

Pentru a contura, în linii mari și fără pretenții de exhaustare ori intenții de ierarhizare valorică, tipurile de discurs plastic abordate de către expozații (maestrii și discipoli, deopotrivă) vom numi aici câteva „figuri” ori „familii” exponențiale. Astfel am putea aduce în discuție: neo-expresionismul cu inflexiuni conceptualiste și gestuale, bine susținut cromatic, de real impact vizual prezent în *Exercițiile de coabitare* – variațiuni pe tema recontextualizată a Sfântului Gheorghe omorând balaurul – aparținând regretatului conf. univ. Nistor Coita; postmodernismul eclectic, incorporând elemente germanice medievale ori *Neue Wilden* propus de conf. univ. Florin Stoiciu; sugestii neo-pop contaminate de „noua figurație”, utilizând parodic motive din „industria reclamei” la Daniela Vasiliu (asist. univ.) prezente, de altfel, și în lucrările Oanei Achiței ori Alexandrei Nistor; un figurativ bine ancorat în investigații plastice neo-realiste, cât și surrealiste, insolit-parodic, împănate cu citate iconice „clasice” și humor (balcanic-dâmbovițean) practicat de carismaticul conf. univ. Nicolae Aurel Alexi, cu ecouri în lucrările intimist-veriste ale Andreei Vlad ori pseudo-nostalgic neo-realiste ale Alinei Marinescu; neo-realismul sublimat și calofil, cu vădite înclinații de a „transcendentaliza” structurile/texturile materiale evocate de conf. univ. Eugen Alexandru Gustea în lucrările sale foto/print digital, cu reverberații în căutările conceptuale la Cristina Călinescu ori Bogdan Vădescu; abstracția lirică impregnată de valențe „zen”, păstrând însă și un subtext (de)constructivist minimalist marca Andrei Ciubotariu, cu rezonanță în lucrări precum cele prezentate de Carmen Nistor ori Dragoș Serafim și, într-o variantă *more geometrico*, în lucrarea Cristinei Iordan; formule facile, contrase (colaj neo-Dada și graffiti) – tentate de studenți precum

Autoportret într-o ureche Nicolae Aurel Alexi

Flavia Popescu ori demersuri izolate, plonjând în filigranul unei reprezentări neo-hiperrealiste (de ex. Sorin Nistor) ori practici *Informel*, la limita picturii, pigmentate cu simboluri de un figurativ extrem rarefiat (asist. univ. Felicia Maria Ionescu); mai puțin pregnantă, dimensiunea experimentală este totuși detectabilă în cele câteva tentative instalaționiste dintre care menționăm *Portretele Liei Bîra*, cu o miză conceptuală ce dobândește consistență în contextul adâncirii „profilului” *multi-layered* al individului/comunității umane contemporane.

Este de ordinul evidenței că expozații proiectului curatorial „UNArte Grafice” formează o strânsă familie – artistică, nu stilistică –, din care nu lipsesc nici „conformiștii”, nici „rebelii”, în care afinitățile/conexiunile în planul expresiei plastice se formează liber, dialogal ori chiar polemic, în funcție de personalitățile angrenate, și care, tocmai prin aceasta promite a fi în continuare vie, viabilă.

*Expun profesorii: Prof. univ. dr. Mihai Mănescu, Conf. univ. dr. Nicolae Aurel Alexi, Conf. univ. dr. Nistor Coita, Conf. univ. dr. Eugen Alexandru Gustea, Conf. univ. dr. Florin Stoiciu, Conf. univ. dr. Stela Lie, Conf. univ. dr. Ion Atanasiu, Lector univ. dr. Gheorghe Colcitu, Lector univ. dr. Anca Boeriu, Lector univ. dr. Carmen Apetrei, Lector univ. dr. Ovidiu Croitoru, Asist. univ. dr. Cristian Țârdel, Asist. univ. dr. Anca Laura Anghel, Asist. univ. dr. Oana Bordeanu, Asist. univ. dr. Felicia Maria Ionescu, Asist. univ. dr. Carla Ștefania Duschka, Asist. univ. dr. Andrei Ciubotaru, Asist. univ. dr. Ioana Ciocan, Asist. univ. asociat drd. Adrian Constantin Medeleanu, Asist. univ. asociat drd. Cătălina Vasilescu, Asist. univ. asociat drd. Răzvan-Constantin Caratăsnase, Asist. univ. asociat drd. Dana Vasiliu și studenții: Octavia Bălău, Andreea Dobrin, Diana Epure, Adriana Falub, Luciana Gheghu, Răzvan Hoge, Filip Ilu, Sorin Nistor, Maria Onete, Florina Oprescu, Flavia Popescu, Roxana Tănase, Bogdan Topîrceanu, Ana Tudor, Paula Tudor-Cămîrzan, Bogdan Bădescu, Delia Băluță, Lia Bîra, Diana Blaga, Cristina Călinescu, Daniela Crosman, Georgeta Gherghinoiu, Irina Iliescu, Cristina Iordan, Alina Marinescu, Robert Marinescu, Gabriela Mateescu, Andreea Mitică, Adina Mocanu, Mircea Modreanu, Carmen Nistor, Alexandra Sandu, Dragoș Serafim, Bianca Udrea, Bogdan Vigu, Andreea Vlad.

Bang

Daniela Vasiliu

Amurgul zeilor

Mugurel Scutăreanu

De îndată ce-am început să fac ochi, tata mi-a și băgat sub nas o carte pe care scria, cu litere ciudate, *Legende și Miturile Greciei Antice*. Nu mi-a plăcut de loc la început, mai mult, o uram! Necazul era că, destul de des, tata mă-ntreba ce-am mai citit „de-acolo” și nu scăpam cu răspunsuri alunecoase – trebuia să-i povestesc, cu nume, amănunte și tâlcuri. Ca norocul, teroarea n-a ținut mult, căci impetuosul meu părinte s-a înduplecat, până la urmă, să-mi eșaloneze tortura, făcând ceea ce ar fi trebuit să facă de la bun început, adică să mă împingă cu blândețe în noua lume. L-am auzit zicând *citește de aici și de aici* sau chiar *capitolul ăsta-i prea greu pentru tine* ș.a.m.d. N-a trecut mult până ce paginile decorate cu statui ciunte și vase zvelte, în roșu și negru, cu zei, zeițe și eroi, m-au prins iar când a văzut schimbarea, tata a făcut lumină: *toate cele dumnezeiești și omenești sunt aici; toate marile sentimente și fapte - de la iubire și sacrificiu la ură și trădare - sunt aici; toate intrigile marilor opere de artă ale omenirii sunt aici*. N-am înțeles atunci cuvântul *intrigă* dar dacă *era acolo*, mi-am închipuit eu că numai ceva de seamă putea fi. Tata e-acum în lumea legendelor și miturilor așa că degeaba-mi dau seama că niciodată nu i-am mulțumit pentru cartea aceea...

Am crescut încet, citind neîndestulător (tot după tata) dar citind totuși (că nu mă-ncurca nici televizorul, nici *Internetul*), mi-am urmat calea hărăzită – muzica – și am avut noroc de un alt aprig cârmuitor de destine, în persoana eternei mele profesoare diriginte (timp de 8 ani lungi), Elena Roșca, de la Liceul de Muzică din Cluj. Pe lângă faptul că era o perfectă cunoscătoare a limbii și culturii franceze, doamna Roșca – nu pot să-i spun altfel și nici să scriu apelativul prescurtat – trăia în aceeași lume a lucrurilor esențiale, ca și tata, așa că atunci când ne vorbea, de pildă, despre *Le Cid* (*oh, beau comme Le Cid!*) își dădea sufletul, nu alta! Noi, haimanalele din fundul clasei, chicoteam, făceam mișto de onoarea lui Don Rodrigue și, adesea, ne petreceam restul orei... pe-afară dar tot s-a prins ceva de creierele noastre (căci circumvoluțiunile aveam, cu buna-purtare stăteam rău), prin dăruirea fără seamă a dascălului. Și-acum, ia gândiți-vă dumneavoastră, rogu-vă, oameni cu scaun la cap: dacă prin anii '70 noi nu mai rezonăm la idealurile eroilor lui Corneille sau Racine, ce pretenții

putem avea de la puii de astăzi? De la pușorii abia uscați, care se trezesc la ...*Olandezul Zburător*, de exemplu. Fiindcă aici am vrut s-ajung, la premiera de la Opera Română din Cluj, cu *Vasul fantomă*. Mitologia nordică este la fel de aspră ca arienii înșiși, Lohengrini, Tannhäuserii, Walkiriile, Siegfriezii etc., etc., nu le mai pot trezi nicio emoție tinereilor *I-phone* în buzunar. Nu că n-ar avea substanță filozofică eroii de la miazănoapte, ci pentru că personajele acestea greoaie, rigide, țin de trăiri proprii altor veacuri, altor culturi, altor moduri de instrucție. Dacă ați întreba pe stradă 100 de tineri ce știu despre *Inelul Nibelungilor*, 99 v-ar răspunde *nimic*; în schimb dacă ați întreba componenții aceluiași eșantion de public ce știu despre *Stăpânul Inelelor*, 99 v-ar povesti, cu amănunte, toată istoria. Istorie infantilă, zic eu, pe care n-am putut-o nici citi, nici privi de la cap la coadă, în ciuda rafinelor efecte cinematografice. O văd și-acum ca pe o lume fantastică de compilație, în care nicio idee, purecată bine, nu se dovedește originală.

Și-atunci, vă mai întreb o dată: cum să-nteleagă tânăra de azi (care face amor din clasa a VII-a, cel târziu, și nu oricum ci cu figuri) iubirea pură care merge până la sacrificiu? Iubirea aceea totală, în stare a te determina să-ți aștepți, neprihănită, câte șapte ani, iubitul rățacitor? Fetele zilei se dau de ceasul morții pe la concerte cu „megastaruri” de doi lei și s-ar tăvăli, fără a sta pe gânduri, cu orice chitarist dezgolit, asudat și care se scâlâmbăie-n fel și chip, agitându-și, ca posedat de Diavol, lațele nespălate. Ce iubire castă, ce olandezi cu sufletul vândut, ce învingere a blestemului prin devoțiune, ce aruncare de pe stânci?

Ruptura s-a creat, dramele wagneriene sunt de nemestecat pentru tânăra generație și au fost chiar și pentru noi, cei născuți prin anii '50 ai secolului trecut. Trebuie să recunoaștem acest hiatus, ca să putem vedea ce-i de făcut. Apoi, dacă vrem să mergem cu sinceritatea până la capăt, trebuie să ne întrebăm dacă opera, ca gen, mai face față epocii prezente (numele festivalului *Quo vadis, Opera?* este perfect motivat). Credeți că abordările psihedelice, apropiate de nebunie, ale majorității operelor clasice n-au nicio justificare? Caută ele ceva, vor o aducere a trecutului în zona de interes a contemporanilor. Că se exagerează, mergându-se până la grotesc și chiar mai

departe, asta este altă poveste. Vă mărturisesc că dialogul cântat (sau, mai cu seamă, recitativul) m-au scos din răbdări încă de la primul contact, de-acu' vreo 50 de ani! *Opera de artă totală* nu mai stă în picioare, în forma pe care o visa megalomanul Wagner. N-am fost la Festivalul de Bayreuth, la acele spectacole-mamut cu tetralogia wagneriană dar nici nu-mi doresc. M-aș sufoca. O să spuneți că sunt un incult, o brută. Poate că e-adevărat, dacă mă raportați la lumea bună de acum 100 de ani. Dar față de junii de astăzi sunt un monument de cultură și sensibilitate.

Religiile pierd adepți într-un ritm alert și legic, zeii mor căci trebuie să moară (le-a cam venit vremea), legende se cer ajustate, acordate cu idealurile noi, eroii nu mai pot intra în scenă pe lebede albe. O tânără tocmai ieșită de la *olandez*, a roșit în fața microfonului: *vin pentru prima oară la operă și n-am mai auzit de legenda asta cu vasul-fantomă; mi-au plăcut proiecțiile cu valuri de la-nceput*. Cam atâtea a-nțeles domnișoara cu pricina din povestea marinarului damnat! Deschid o paranteză: a propoz de proiecții - nu numai că s-au înscris în scenografia cea mai ieftină, la propriu dar au fost și rău mixate uneori, căci la un moment dat, scena cu bărcuța amenințată de valuri-tsunami, s-a repetat în scurt, obsesiv, până la exasperare. De spectacol, în amănunt, nu vorbesc; mi-am făcut destui „prieteni” cu cronica la *Ana Lugojana*. Oricum, o lucrare scrisă în special pentru alămurii, cere instrumentiști, nu glumă, or noi nici nu ne acordăm ca lumea. Paranteză închisă.

Așadar, eu cred că a venit vremea unei noi reforme a operei - Gluck a pus temelii, Wagner a urzit lumi fantastice, se simte nevoia unui nou verism, fiindcă omul de astăzi este un pragmatic. Și noua lume nu se va realiza prin răstălmăcirea patologică a creațiilor vechi ci printr-un curent nou, cu eroi noi, cu subiecte noi. Dar nu creații ca *Telefonul* lui Gian Carlo Menotti sau alte asemenea căutări într-un univers de expresie prea îndepărtat ci opere accesibile și verosimile, adevărate opere de artă ale viitorului. Este un obiectiv titanice și, probabil, trebuie să se nască o nouă *Camerata de' Bardi*. Lumea apusă sub fulgerele lui Odin poate răsări din nou dar numai într-un univers pământean, nu pe alte tărâmurii. Și mai rămâne de văzut dacă eroii secolului al XXI-lea vor fi veridici continuând să-și cânte poveștile...

Reflecții geopolitice

(urmare din pagina 28)

continua să meargă braț la braț cu Franța și va dezvolta cooperări extinse cu Rusia.

Criza începută în 2008 (vezi Andrei Marga, *Criza și după criză*, Eikon, Cluj-Napoca, 2012) a pus în relief cu putere exigența germană de serioasă abordare a economiei. „Pactul fiscal” și politica „austerității” au devenit repere ale acțiunii europene a Germaniei, cu riscul de a avea două sau mai multe Europe, în funcție de plierea țărilor la astfel de politici. A devenit evident că Berlinul actual dorește o reorganizare a Uniunii Europene, o avansare a integrării politice a acesteia și o conducere mai energică, cu un telos clar. Marii teoreticieni germani (vezi Andrei Marga, *Filosofia lui Habermas*, Polirom, Iași, 2005) și au pus-o pe seama absenței unui telos explicit al unificării actuale, a „deficitului democratic” (reducerea consultărilor la nivelul interguvernamental) și pe seama nevoii de a lămurii guvernarea și guvernanta unei Uniuni compuse din

douăzeci și opt de state. Berlinul actual pune, însă, accentul deocamdată pe conducerea și disciplina dinăuntrul Uniunii, drept condiții ale ieșirii din criză. Germania ajunge astfel să stârnească impresia unui colos economic care își strunește politic asociații. Analiștii ei caută acum răspuns la întrebarea: „de ce îi vine atât de greu Uniunii Europene să găsească măsura potrivită a puterii ei?” (Jochen Bittner, *So nicht, Europa! Die drei grossen Fehler der EU*, Deutschen Taschenbuch Verlag, München, 2010). *Răspunsul este găsit în spațiul conducerii unei uniuni de state care a depășit cu mult proiectul european inițial*. Aici sunt indicate „mari greșeli” ale Uniunii Europene. „UE reglementează ceea ce este mărunț prea pompos (das Grösse), iar ceea ce este măreț, prea mărunț”. Politicienii, odată ajunși la Bruxelles, încetează să fie politicieni și devin manageri care se ocupă de detalii, în vreme ce le scapă întregul.

Germania rămâne scena de pe care iau startul direcții majore în politica europeană. Guvernul actual de la Berlin a pretins europenilor asumarea unei politici de disciplinare financiară, însoțită de o conducere lămurită și fermă a procesului european. O viziune oarecum tehnocratică este cultivată pe față

în condițiile unei crize ce nu a trecut. Intelectuali de prim plan acuză Bruxelles-ul că practică o politică de decuplare a cetățenilor de deciziile politice, de *Entmündigung*, care este în divorț cu proiectul european inițial. Unii remarcă împrejurarea că „puține lucruri atestă până acum că europenii înclină să se apere contra dezproprietății politice. Nu lipsesc, într-adevăr, exprimări ale lipsei de curaj, sabotaje tacite sau pe față, dar în general celebrul deficit democratic conduce nu la protest, ci mai curând la lipsă de participare și cinism, la suspectarea clasei „politice sau la depresie colectivă” (Hans Magnus Enzensberger, *Sanftes Monster Brüssel oder die Entmündigung Europas*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2011, p. 60). *În Germania schimbul de argumente între direcțiile majore este mecanism de dezvoltare*. În alte țări se îmbrățișează necritic una dintre direcții și se ajunge la reducerea dinamicii. Mai acut decât în alte țări, în Germania actuală se sesizează împrejurarea că Europa unită se află astăzi într-un moment de cotitură.

Muzica/Ars Nova și Ars Digitalis în Festivalul Cluj-Modern 2013

Mirela Mercean-Țârc

Cele două ipostaze ale muzicii contemporane, arta digitală și arta realizată cu mijloace acustice, reprezintă două dimensiuni esențiale ale sonorului, pe care organizatorii Festivalului Cluj Modern, compozitorii Adrian Pop și Cornel Țăranu, și Vasile Jucan, rectorul Academiei de Muzică "Gh. Dima", le-au propus publicului în cea de-a cincea seară de evenimente. Două moduri de exprimare a spiritului avangardei prin arta sunetelor, două generații de compozitori, care s-au întâlnit pentru a exprima „spiritul timpului” într-un concert de prime audiții: „generația de aur” a componisticii românești reprezentată de compozitorii Ulpiu Vlad, Viorel Munteanu, Octavian Nemescu, Costin Miereanu și Cornel Țăranu într-un recital mare clasă realizat de ansamblul Ars Nova condus de C. Țăranu, și generația „digitalilor”, „computeriștilor”, experimențialștilor ultimelor frontiere ale expresiei sonore în muzica „asistată de calculator”: Călin Ioachimescu, Adrian Borza, Ciprian Pop, Miguel Azguime, Tudor Feraru.

Gazda primei părți a serii a fost Adrian Borza, compozitor, programator, interpret, regizor-arhitect de sunet, atribute pe care le cumulează de altfel toți ceilalți creatori de muzică electronică sau electroacustică. Căci această muzică presupune, pe lângă procesul compozițional de programare, de prelucrare a materiei sonore prin mijloace electronice (sinteză aditivă, substractivă, granulară sau sinteză în timp real) și un al doilea filtru, cel al strategiilor de redare a acestei muzici, întrucât ea ajunge la ascultător prin intermediul difuzoarelor. Sunetul prelucrat electronic câștigă astfel un nou parametru, o nouă dimensiune prin spațializarea sa. Evenimentele sonore sunt gândite de compozitorul - regizor și arhitect în așa fel încât să creeze cadre, imagini sonore cu o cinetică proprie, care se mișcă în adâncime și înălțime în planuri apropiate, mediane, depărtate, calculate în coeficienții de receptare. Auditorul percepe astfel structura sau arhitectura proprie unui spațiu sonor ideal propus de compozitor, care rezonază în structurile profunde ale mentalului ascultătorului, cu spații imaginare declanșate de asocieri preluate din realitatea obiectuală sau nu. Cele șase difuzoare plasate în fundal, în lateral și în spatele sălii Studio a Academiei de Muzică, au asigurat arhitectura sonoră a spațiului muzical realizat printr-un mini acusmonium (orchestra de difuzoare, instrumentul de redare a muzicii electronice - acumatice). Invitația la audiția creativă, iluminarea estompată, atmosfera de atelier cosmic au facilitat descătușarea fanteziei și imaginației ascultătorilor.

Prima lucrare a serii a fost *Digital Birds* pentru mediu electronic, creată de Călin Ioachimescu în 2002. Auditorul a putut sesiza un peisaj sonor efervescent, luxuriant, exotic,

realizat din sunete prelucrate electronic prin sinteză, asociate cu triluri de păsări, zgomote ale unei păduri imaginare, sunete de „cristal”, foșnete, fâlfâiri de aripi, zbateri, susur de apă și picături de poaie, grund sonor grav, amenințător, glissando-uri cu sugestii de lamento, liniște și, în repriză, reapariția timidă a trilurilor, un triumf al vieții asupra răului, morții, dispariției.

Ciprian Pop își intitulează lumea sonoră creată *Peisagii*, un arhaism care ne poate conduce la ideea meditației asupra timpului sau/și a ieșirii din el. Bătăile regulate ale unei imense pendule deschid, marchează și închid un discurs muzical generos în evenimente și obiecte sonore spațializate: pante sonore ascendente, descendente, zgomote, grunduri, planuri rarefiate și aglomerate, într-o pendulare continuă între teluric și aerian, în care zborul pare a fi starea primordială a visării.

Cu lucrarea *Le Diable Enfin Fini*, ce aparține ciclului *Soul Itinerary*, Miguel Azguime pătrunde în intimitatea sunetului - cuvânt/sunet muzical - sunet vorbit. Pornind de la o frază scurtă extrasă dintr-un poem, compozitorul deconstruiește prin decupare, descompunere, metamorfoză, sinteză, fonemele în forma lor rostită, reconstruind un discurs alcătuit din noi structuri sonore care trec granița dinspre rostire către muzică și invers, reprezentări ostinate ale unor șoapte, oftări, horcăieli, gâfâieli, cu o valoare incantatorie și o culoare demoniacă, înspăimântătoare, care prin accelerare și sinteză se metamorfozează în zgomote sau sunete mecanice nedetectabile în realitatea sonoră cunoscută - oscilare între uman și inuman, metaforă a pierderii sensului.

Tudor Feraru, în piesa *Crepuscul* pentru mediu electronic, integrează sonorităților electronice timbrele acustice ale orchestrei de coarde și a clarinetului. Cele două lumi sonore, cea virtuală simbolizând poate contemporaneitatea și cea „naturală” - un superb citat wagnerian ce poartă toate nostalgiile romantice, se întretaie, apar și dispar, clarinetul solo fiind protagonistul finalului încheiat brusc, neconcluziv, ca o rețezare a aspirației către...

Drones, pentru vioară solo și computer interactiv iPFH este în același timp o creație muzicală dar și de programare, semnată Adrian Borza, interpretată de violonistul Ladislau Csendes și compozitor (la computer). Discursul muzical se coagulează în jurul ideii acumulării lente de sunete în structuri acordice numite drone (isoane, trântori). Computerul preia sunetele viorii din mediul sonor în timp real, precum și modalitățile de atac, intensitatea sonoră, eșantioane ale culorii spectrale, construind „drone” și asistând procesul compozițional „pe loc”, prin raportare continuă la reperul acustic instrumental. Se naște astfel o lume de sonorități continuu înnoită cu fiecare

reprezentare, care îndeamnă la meditație, conducând ascultătorul într-un spațiu sonor modelat din propriile elemente, din care se degajă o atemporalitate, un sentiment al continuumului spațio-temporal.

Programul Ars Nova a fost prezentat de amfitrionul părții a doua a recitalului, directorul fondator al festivalului, academicianul Cornel Țăranu. În lucrarea *Pentru voi* de Ulpiu Vlad, pentru ansamblu și soprană, interpreții au construit un discurs punctualist cu elemente aleatorii, în care improvizația pe silabe *ad libitum* realizată de soprana Daniela Păcurar a adus sugestii de melopee cvasifolclorică cu înflorituri și elemente de cânt gregorian. Pianista Codruța Ghenceanu și clarinetistul Mihai Toader au dat viață *Ipostaze-lor* compozitorului ieșean Viorel Munteanu lucrare compusă în 1971, în primă audiție la noi. Un discurs îmbinând texturalitatea abstractă cu un lirism „ascuns” sau declarat în citatele cu parfum folcloric, de colindă, în „ipostaze” bitonale, imitative, de improvizație doinită, în ostinato-urile cu caracter dansant îngroșate în final către parodie și efecte virtuoiziste ale clarinetului solo (slap tongue).

Compozitorul Octavian Nemescu a scris lucrarea *Cristiascensioocello* pentru ansamblu în 2007, în amintirea fiului său, regizorul Cristian Nemescu. Lucrarea degajă o atmosferă atemporală, statică, ce se datorează unor constelații de sunete ce gravitează în jurul aceluiași centru sonor, cu o atracție aproape gravitațională către acest sunet, intervale cu un conținut posibil simbolic cum sunt cvartele, secundele lungi, glissando-urile cu efect de lamento, conturează o atmosferă ireală, de continuum, întreruptă brusc, rețezată... cu un gest implacabil.

Costin Miereanu își concepe lucrarea *Distance zéro* pentru clarinet bas și percuție pe principiul concertant al întrecerii sau al distanței zero dintre specificul celor două instrumente: al percuției care se melodizează și al clarinetului care treptat se percutizează. Glissando-ul, trilul, tremollo-ul, slap-tongue, impulsuri sonore preluate din spectrul armonicelor, sunt gesturi sonore efigie supuse dialogului concertant. Toate au conturat prin intermediul celor doi interpreți de excepție, Mihai Toader și Emil Simion, un discurs de mare subtilitate coloristic-timbrală.

Ultima lucrare a recitalului a fost *Triade* pentru ansamblu, compusă de C. Țăranu în 2011, în memoria unei „persoane dragi”, profesoara și pianista Gerda Türk. Pornind de la efigia sonoră ce cuprinde anagrama muzicală a numelui pianistei, compozitorul concepe o lucrare amplă, dramatică, în care domină alternanța discursivă ansamblu-soliști, creând un tip de retorică muzicală bazată pe variația continuă a structurilor muzicale. O lucrare cu forță de reprezentare și vigoare a expresiei, calități ce se impun în toată creația compozitorului și care-l mențin la cotă ridicată în preferințele ascultătorilor de muzică contemporană.

teatru

Tramvaiul se retrage la depou

Ana-Maria Nistor

Un tramvai numit dorință

foto Octavian Tîbă

Fiecare duce cu sine, vrând-nevrând, câte o trusă de clișee, prejudecăți, preconcepții adunate cu grijă și frumos șlefuite în timp. Și, cu cât credem că e mai mică și neapăsătoare, cu atât, de fapt, ea atârna mai greu. Piesa mea de rezistență, am dedus eu din diferite circumstanțe, e textul dramatic, iar fraza-cheie pe care mă sprijineam deseori cu dulceață era: "dacă scenariul e bun nu se poate să rezulte un spectacol prea prost sau condiția primă pentru reușită este o scriitură valoroasă". Totodată, iată paradoxul!, încercăm o bucurie tainică ori de câte ori ni se dărâmă sau se zdruncină un zid de apărare de acest soi, pentru a clădi altul în loc sau a-l întări pe cel vechi, ca o regulă cu tot cu excepții. Eu încă mă uit minunată la pietrele mele prăbușite, căci nu mă gândeam că un regizor, și încă unul din generația de demult, îmi va bombarda cu atâta ușurință eșafodajul pe care-l credeam de granit.

Dinu Cernescu reușește să trimită "Tramvaiul..." lui Tennessee Williams la depou, dar nu oricum, ci cu fanfară și sclipici, cu siguranța că vagoanele sale vor defila prin centru.

"Ah, dar o să mi se frângă inima!"

Nu am crezut nicio secundă că acest *cri de coeur*, "strigătul specific Blanche", o să-l rostesc și eu în sinea-mi, cu amărăciune. Știam că merg la o montare clasică, nu mă așteptam la cine știe ce artificii regizorale ori la vreo viziune postAlmodovar. Dar nici nu am intrat în sală cu reperul ecranizării lui Elia Kazan ori cu imaginea anumitor actori. Aveam doar textul în buzunarul memoriei, unul dintre cele mai frumoase ale secolului XX. Atmosfera înabușitoare a sudului despre care vorbește autorul de Mississippi, aceea care exacerbează ascunsul din noi; instincte reprimite și educație conservatoare, tradiționalism și minciuni ascunse de pudră și mirosind a parfum; pietre false pe care o femeie disperată le afișează pentru a nu rămâne prea singură, pentru a-și găsi, în sfârșit, liniștea. Brutalitatea crudă și satisfacția imediată versus dorința învăluită în mister prelucrat atent, în piruete, în citate din Poe și câteva vorbe franțuzești, înadins rostite ca să ia ochii și mințile unui om simplu din cartierele marginase ale New Orleans-ului.

Și-apoi, umorul... N-ai cum să nu prinzi ceva din umorul lui Williams, delicat și tăios ca lama unui stilet de poșetă, cu mânerul sculptat atent. E sufi-

cient să analizezi bine piesa, gândeam eu, să lași subtextul și indicațiile de cod să iasă la iveală, să urmărești conflictele care se dezvoltă limpede în curba dramatică și definesc relațiile dintre personaje, transformările, și astfel ai făcut ca "Tramvaiul..." plin de miraj să meargă pe șine, până în Câmpiile Elizee.

Nu am cerut mai mult. Am pornit la drum, spectator cu inima deschisă, nu critic, cel mult cronicar, gata să se bucure în poveste. Știam și distribuția, cu Rodica Mandache în rolul titular, și tot n-am avut vreo prejudecată, cu toate că textul te obligă întrucâtva să ai o Blanche du Bois în jur de 40 de ani, care tocmai a sedus un băiat de 17 ani, care îl face pe însuși cumnatul său "polac" să o dorească, care încă poate suci capul bărbaților. M-am dus pregătită să merg pe mâna regizorului și să cred. Și n-am putut.

Scenă după scenă mi se arăta că am greșit stația, "Tramvaiul", spectacolul. Eram în altă parte. Într-un loc în care mizeria marginășului cartier plin de emigranți și oameni care-și trăiesc zilele între joburi mărunte și distracția frivolă a unui joc de poker sau de popice este nejustificată ilar prin scenografie. De la cămăruțele sărăcăcioase în care stau cu chirie Stella și Stanley înspre etajul unde locuiesc proprietarii urcă o scară cu trepte de lemn șlefuite frumos, cu o balustradă metalică, de inspirație art deco care pare decupată dintr-un eventual Belle Rêve. Inițial, n-am înțeles; apoi, n-am putut să cred. Mă gândesc, însă, că o fi fost vreo scăpare, de dragul esteticului gratuit, precum costumele protagonistei, alese fără gând unitar, necuceritoare și chiar nepotrivite pentru actriță, departe de a o pune în valoare. Măcar dacă s-ar fi respectat până la capăt, cromatic, albul din scena întâi când începusem să cred. Apoi, n-am mai putut...

Din nefericire, același lucru s-a întâmplat și cu jocul actorilor. Nici nu mă mai deranja că stăteau la masă enorm de mult și rostogoleau replici ori că mișcările scenice erau sărace și redundante; așa fi vrut ca, cel puțin, să marcheze marile transformări din text. Or, Rodica Mandache trecea superficial peste monologurile cheie pe care le rostea în viteză pentru a poposi într-o cochetărie falsă și plângăcioasă în pasaje care se lungeau până dincolo de răbdări. Crina Mureșan, în Stella, care, fără vreo răutate fie spus, pare fiica și nu sora lui Blanche, a prins o notă de eunuziasm tineresc la care n-a vrut să renunțe

până la sfârșit, nici în momentele de criză ale personajului. Poate, pe undeva, gândul actriței a fost ca junețea să astupe găurile de plictiseală de pe scenă.

Nu știu, în schimb, care a fost intenția lui Mihai Smarandache sau, mai exact, traseul său până la capăt. Eu am văzut doar o jumătate de Stanley Kowalski: pe jumătate brută, pe jumătate insensibil, pe jumătate îndrăgostit, pe jumătate urând-o și poftind-o pe Blanche. Actor talentat, aici Smarandache n-a avut eleganța de a juca un mitocan, preferând comoditatea unor clișee la-ndemână.

Clișee care, de altfel, rezonau cu cele ale lui Marian Ghenea, care mult prea ușor și enervant de pleonastic a creionat un Mitch ușor bălbâit, cu stângăcii "arătate" și prostească timiditate jucată ca la începutul carierei.

Și dacă tot am pomenit de pleonasm scenic, parcă cel mai trist-amuzantă mi s-a înfățișat muzica, habar n-am de ce semnată de George Marcu: câteva frânturi de refrene de nicăieri, nici din ritmurile negrilor din New Orleans, nici din "Varșoviana" amintită-n text; în schimb, mi-a fost dat să tot aud accente instrumentale ridicole în momentele de suspans, ca nu cumva spectatorul, pesemne ațipit în atâtea ore de spectacol, să nu sesizeze că tocmai are de-a face cu o confruntare.

Tare aș fi vrut să cred și în coregrafia lui Răzvan Mazilu, și în așa-zis dansatele vise ale lui Blanche, dar n-am putut. Momentele erau sublime, dar le lipsea cu desăvârșire coregrafia.

În fine, chiar am vrut să cred în miza lui Dinu Cernescu de a readuce în atenția publicului un text demult nemontat, atât de valabil azi. Dar am spus "pas".

"Întotdeauna am depins de amabilitatea unor oameni străini". Replică celebră, istorică. Ultimele cuvinte ale lui Blanche atunci când dezabuzată și cochetă se agață de brațul doctorului ce urmează să o ducă în albe Câmpii Elizee închise cu garduri înalte.

E ceva comic și amar în vorbele acestea, nu știu dacă ea "joacă" în continuare sau spune adevărul, dacă e o poză melodramatică sau șoapta unei sfâșietoare rupturi a sufletului. Certă e doar implorarea "amabilității"; nu a iubirii, măcar a bunăvoinței. E cheia de boltă a spectacolului, a oricărui spectacol de teatru, în definitiv, care cheamă, așteaptă, dorește, depinde, suferă după atenția străinilor din sală. Sau așa cred că ar fi trebuit să fie...

Dar în locul unei minime mizanscene, am un final plat, nătâng, încropit parcă de niște studențași, în care actorii stau aliniați la rampă și o privesc pe Blanche care rostește plângăcios replica, apoi pleacă nicicum. Nu e vorba aici despre simplitate, ci despre ceva fără idee, neterminat. Degeaba ne îndeamnă regizorul, în caietul program, să iubim "tramvaiul lor" pe care, prin final, l-a condus spre ultima stație, spre fundătura depoului, departe de orice Câmpie Elizee. Tramvaiul numit Dorință s-a schimbat cu unul numit Cimitire. Așa că nu-mi rămâne decât să mă întorc în stația de îmbarcare, cea a textului lui Tennessee Williams, și să aștept următoarea cursă care să merite să-mi cumpăr bilet. Drum bun!

"Un tramvai numit dorință" de Tennessee Williams; regia Dinu Cernescu; cu: Rodica Mandache, Crina Mureșan, Mihai Smarandache, Marian Ghenea; scenografia Constantin Ciubotariu; muzica George Marcu; coregrafia Răzvan Mazilu; Teatrul Odeon, București

film

„Faptul divers”, de la Locarno la Berlin

Călin Căliman

Cinematograful tânărului regizor Călin Peter Netzer a pornit, mereu, de la cazuri de viață reale. Astfel s-a întâmplat cu primul său lung metraj, *Maria*, prezentat pe ecranele românești în noiembrie 2003 (după ce cucerise importanți lauri internaționali la Locarno, Cottbus și Tübingen), astfel s-a întâmplat cu următorul lung metraj, *Medalia de onoare* (2010), la fel stau lucrurile cu recentul său film, *Poziția copilului*, recompensat cu un Urs de aur la Berlin. Două vorbe, înainte de toate, despre regizor, al cărui nume a devenit marcant în „tânărul cinema românesc”. Născut în 1975 la Petroșani, avea numai opt ani când a emigrat, împreună cu familia, în Germania, pentru a reveni, după revoluție, în țară, unde a urmat Facultatea de regie film a actualei Universități Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică, în promoția 1999 (clasa Laurențiu Damian), realizând, încă din anul trei scurt metrajul *Maria* (distins cu Premiul special al juriului la Premiile Europene din 1997), film care a stat la baza lung metrajului cu același nume. Filmul *Poziția copilului* este, pentru regizor, înainte de orice altceva, o confirmare: confirmarea unui talent generos și viguros, al cărui destin artistic se identifică cu însăși traiectoria spectaculoasă a „noului cinema” din România. Practic, filmul acesta – în care se

vorbește cu tact, cu dramatism și emoție, dar și cu umor, despre relațiile dintre o mamă dominatoare și fiul său, trecut de prima tinerețe – pornește tot de la un „fapt divers”: un accident de mașină produs de fiul unei cunoscute politiciene, după care mama recurge la felurite stratageme, unele nu tocmai „ortodoxe”, pentru a-și feri băiatul de consecințe neplăcute. Firește, cazul real rămâne, pentru cei doi scenariști, Răzvan Rădulescu și Călin Netzer, doar un „pretext”, pe baza căruia autorii – asumându-și, după propriile mărturisiri, și o „fărămă” de autobiografie – au creat o „hartă psihologică” de-a dreptul captivantă a relațiilor dintre o mamă ultra-posesivă, mult prea autoritară și fiul său care încearcă să evadeze din spațiul sufocant al grijii materne. Regizorul Călin Peter Netzer a tratat subiectul cu o grijă pe care aș numi-o „neorealistică” pentru respectarea geografiei sufletești a personajelor (vorbeam de o „hartă”, nu-i așa?), iar clipele de destindere ale dramei m-au dus cu gândul către tinerețea unui Milos Forman, de care sunt legate primele „clipiri” ale noului val ceh, cu mulți ani în urmă. Într-un rol pe care l-aș numi „istoric” pentru cariera sa interpretativă, Luminița Gheorghiu este magistrală în rolul mamei, iar autorii scenariului și regizorul s-au priceput de minune

Bogdan Dumitrache în *Poziția copilului*

să aducă interpreta la rol, și personajul la interpretă, pe tot parcursul intrigii, și îndeosebi în secvențele „cheie” ale conflictului, dialogul cu nora (Ilinca Goia, cu un monolog, și ea, antologic) și „punctul culminant” al filmului, întâlnirea cu familia victimei (în care apar Adrian Titieni și Tania Popa, deasemenea în roluri memorabile). În această ultimă secvență, filmul atinge un desăvârșit „apogeu emoțional”, marcat și de gestul final al băiatului (Bogdan Dumitrache). Dintre interpreții care lasă urme durabile în film aș mai aminti pe Vlad Ivanov, Florin Zamfirescu, Mimi Brănescu, Natașa Raab, Cerasela Iosifescu, iar din echipa de filmare m-aș opri la directorul de imagine Andrei Butică (cu filmări de reală expresivitate), la scenografa Mălina Ionescu și la „sunetistul” Cristian Tarnovețchi, cu inspirate contrapuncte sonore.

Domestic

Lucian Maier

Domestic e unul dintre acele filme (foarte puține la noi) care iau câteva concepte postmoderne drept bază de lucru – intertextul, autoreferențialitatea – și reușesc să construiască o poveste încheată, bine îmbrăcată din punct de vedere estetic, încât această întemeiere culturală să stea în picioare. *Domestic* e cu atât mai plăcut cu cât știe să fie și popular și inteligent, deschizându-se atât ca poveste curentă, care enumeră o serie de evenimente ușor de asimilat, cât și ca istorie în care Sitaru vorbește despre Sitaru, oferind, astfel, un univers secund, în care autorul își desenează cu tact și cu (auto)ironie propria călătorie cinematografică.

Modul de lucru din *Pescuit sportiv*, filmarea la persoana întâi, e prezent aici doar ca mijloc de operare în vis, ochii lui Toni – personajul central în scurtmetrajul *Lord*, care își păstrează și aici ocupația de antreprenor ilicit de animale de companie – fiind mijlocul prin care spectatorii participă la obsesia lui; una ce își are izvorul într-un vis misterios în care iubita lui se regăsea într-o postură biblică. Întregul scurtmetraj *Colivia* e re-așezat în filmul de față: povestea e interpretată de alți actori (tatăl, Nelu Mihăeș, este jucat acum de Gheorghe Ifrim, Ioana Flora e mama, Ileana, copilul e jucat de Marc Titieni) și e ușor nuanțată, încât să se potrivească noului context. Interpreții din scurtmetrajul realizat în 2010 întruchipează acum o altă familie, una de intelectuali; Clara Vodă și Adrian Titieni dau viață familiei Lazăr, Nicole și Mihai – el fiind profesor și administrator de bloc.

Domestic cucerește printr-o relatare cât se poate de umană, de înțelegătoare a unor situații de familie care merg de la banal (familia Mihăeș) la excepțional (familia Lazăr). O masă de Crăciun alături de familia Mihăeș, problema porumbelului rănit, micile șmenuri făcute de Toni și pierderea fiicei de către soții Lazăr. Istoriile conțin acele mici amănunte care dau autenticitate caracterelor surprinse pe ecran (autenticitatea e întărită și de familiaritatea existentă între spectator și personaje, fiindcă personajele au o istorie documentată în alte ficțiuni deja existente): mișcări largi, delir verbal, în acord cu alcoolul care curge gîrlă sau cu apucăturile specifice unei meserii practice de personaj – obișnuința de a vorbi cu clienții toate nezoziile cotidiene, la modă – cazul lui Nelu, taximetrist; o anumită rețineră, de etichetă, plus dorința de a fi împăciutor, rațional, într-un mediu – blocul – în care se întîlnesc multe specii umane – în cazul lui Mihai. Intuițiile în relație cu aproapele din film (prin anumite vorbe, Nicole îi arată lui Mihai că îl cunoaște de o viață), acele gesturi care exprimă durerea sau speranța, modul în care autorul se întoarce către spectatori și construiește o critică a iresponsabilității părintești, aceste frînturi de realitate sau aceste gânduri de poveste rostite de către autor cu căldură și cu respect amplifică normalitatea redată de film.

Respectul e vizibil în modul în care – întotdeauna cînd e o situație critică – autorul știe să nu-și agreneze personajele. Cînd Mihai o provoacă pe noua sa iubită la o joacă amoroasă,

sau cînd Mihai o vizitează, la final, pe fosta sa soție, care, copleșită de emoție, începe să plîngă, autorul știe să se suspende, să se pună între paranteze. Între el și întîmplarea de pe ecran lasă la vedere o ramă (cadrul ușii, de exemplu), încît să fie explicit subliniată *privirea* cinematografului spre personaje: rama care încadrează evenimentul din fața camerei e o atenționare adresată spectatorului, să știe că privește o înregistrare intermediată de un obiect tehnic; rama este o barieră, un exercițiu autoreferențial prin care e așezată o distanță suficient de mare între privitor și întîmplare încît moralizarea sau indiscreția să fie eliminate.

Din punct de vedere conceptual, *Domestic* e un film care stă bine. Însă nu toate aspectele acestui proiect sînt izbutite. Corespondențele între proiectele semnate de Adrian Sitaru, etica privirii auctoriale, ochiul critic în relație cu propriul parcurs cinematografic, faptul că povestea propriu-zisă este cât se poate de fericit adusă pe ecran – planurile secvență fiind preferate de autor –, tonul degajat și simplitatea relatării, toate aceste reușite se lovesc neconținut de imagine. Problema dificil de neglijat a acestui film – dincolo de mici disonanțe interpretative, ușor de trecut cu vederea într-un film atât de relaxat – e imaginea (digitală). Contrastul e atât de puternic, culorile sînt atât de vii, imaginea e atât de curat-luminoasă, încît ai impresia că urmărești un film de televiziune pe un ecran LED uriaș, într-o sufragerie uriașă. Adică urmărești ceva artificial față de ceea ce reprezintă (sau ar trebui să reprezinte) experiența cinematografică.

„Singura noastră politică este cea a cinematografului...” (I)

Ioan-Pavel Azap

...este sloganul sub care s-a desfășurat (și) cea de a doua ediție a Festivalului Internațional de Film Cinematografic, singurul festival de film politic din România și unul dintre puținele de profil din lume (București, 2-7 aprilie 2013¹). Proiecțiile au avut loc la cinematograful Studio și la sala-cinema „Elvira Popescu” a Institutului Francez București. Ca și la ediția precedentă, pe lângă secțiunea competitivă, publicului i s-au oferit o serie de programe speciale, precum și două „coperti”: un film de deschidere și unul de închidere, înafara competiției.

„Concertul de deschidere” a revenit unui maestru al cinematografului italian, Marco Bellocchio, cu cel mai recent film al său, *Frumoasa adormită* (*Bella addormentata*, Italia / Franța, 2012; cu: Toni Servillo, Isabelle Huppert), prezentat în premieră în România. Afirmat la mijlocul anilor '60, Bellocchio este un regizor „virulent, caustic, contestatar, [care] atacă de pe poziții anarhiste structurile de bază ale societății – familia, biserica, armata – realizând filme pe gustul cinemafililor și al publicului sălilor de artă și experiment.” (v. Cristina Corciovescu, Bujor T. Ripeanu, *Dicționar de cinema*, București, Ed. Univers enciclopedic, 1997, p. 40). Inspirat de un caz real – cel al unei tinere italiene aflată în comă care a fost decuplată de la aparate în 2009, după 17 ani de stare vegetativă –, filmul este o dezbateră politico-morală despre responsabilitate, individuală și de grup, a comunității, mai puțin virulentă ca în alte filme ale regizorului, dar nu mai puțin percutantă. Construit prin împletirea a mai multor fire narative, *Frumoasa adormită* radiografiază deopotrivă mediul politic, pe cel familial, al fanaticilor religioși sau al „opozanților” acestora din urmă.

Tot o premieră a fost și filmul de închidere, și tot al unui maestru, Robert Redford, de astă dată în dublă ipostază, de regizor și de interpret în *Spune-mi cu cine te însorășești* (SUA, 2012; cu: Robert Redford, Shia LaBeouf, Julie Christie, Susan Sarandon, Nick Nolte, Stanley Tucci, Chris Cooper). În ciuda distribuției „beton” pelicula nu se ridică la înălțimea altor filme ale regizorului Redford: *Oameni obișnuiți* (*Ordinary People*, 1980, debutul în regie), *Cândva, pe aici trecea un râu* (*A River Runs Through It*, 1992) sau *Cine știe câștigă!* (*Quiz Show*, 1994), de pildă. Totuși, este un bun film de acțiune cu, evident, conform profilului festivalului, implicații politice. În anii '70, Jim Grant (Robert Redford), era membru (prea) activ al unei grupări care se opunea războiului din Vietnam cu mijloacele războiului: jafuri armate îndreptate împotriva sistemului (american), pentru a-i face pe reprezentanții acestuia să înțeleagă (sfântă naivitate!) violența războiului la ei acasă, pe propria piele. Peste mai bine de trei decenii Grant, sub o altă identitate, își crește singur fetița, dar trecutul este reînviat de curiozitatea unui ziarist. Urmează o cursă contra cronometru, la sfârșitul căreia personajul trebuie să se reabiliteze, mai ales în ochii propriului copil. La peste 75 de ani, actorul Robert Redford nu mai are carisma de altă dată. Asta poate și din cauza faptului că, în loc să-și

accepte vârsta, se autopastează – e drept: discret și cu eleganță, dar și cu un aer de ușoară tristețe pentru spectatori.

Programul special al ediției 2013 a Festivalului Cinematografic a cuprins cinci secțiuni, respectiv:

Drumul libertății. Două filme despre emigranți și emigrare, unul pornind de la evenimente reale – povestea Taniei, o tânără rusoaică stabilită ilegal în Belgia, despărțită de fiul ei de 13 ani după ce este arestată și închisă (*Illegal / Illegal*, Belgia / Luxemburg / Franța, 2010; r. Olivier Masset-Depasse), altul, de la o probabilă și posibilă realitate – tentativa unui bărbat și a nepotei sale de 16 ani de a evada din Albania spre Vest (*Noaptea fără lună / Nata pa hene*, Albania / Franța, 2004; r. Artan Minarolli);

Papalitatea azi. Documentarul *Martor al speranței: Viața lui Karol Wojtyła, Papa Ioan Paul al II-lea* (*Witness to Hope: The Life of Karol Wojtyła, Pope John Paul II*, SUA, 2002; r. Judith Dwan Hallet) – un portret complex al unuia dintre cei mai longevivi suverani pontifi, reliefând influența asupra acțiunilor sale a faptului că acesta și-a petrecut anii de formare în Polonia comunistă;

Insuportabila memorie. Secțiunea a inclus două filme: *Examenu* (*A vizsga*, Ungaria, 2011; r. Peter Bergendy) – un lungmetraj de ficțiune despre situația aberantă de după eșuata revoluție maghiară din 1956, când toți ofițerii din Securitate au trebuit să fie verificați, spionându-se și turnându-se unii pe alții; *Evrei de vânzare* (România, 2013; r. Radu Gabrea) – un documentar despre, după cum o prezintă realizatorii, „cea mai mare operațiune prin care un stat și-a vândut propriii cetățeni, petrecută până azi în Europa”: între 1947-1989, 90 la sută dintre evreii români au părăsit țara, marea lor majoritate fiind vânduți de către puterea comunistă Israelului;

Pe scurt despre politică. Au fost prezentate șase dintre cele mai importante scurtmetraje cu tematică politică din ultimii ani realizate în: Thailanda, Franța, Italia, Chile, Marea Britanie, Suedia; selecția i-a aparținut lui Massimiliano Nardulli, director artistic al Brest European Short Film Festival, membru al juriului Cinematografic;

Propagandă și manipulare. Secțiunea, dedicată exclusiv cinematografului românesc, a inclus două „episoade”: conferința *Propagandă și manipulare la începuturile cinematografului românesc*, susținută de filmologul și jurnalistul Cristian Tudor Popescu, urmată de proiecția filmului *Răsună valea* (România, 1950, r. Paul Călinescu), piatra de temelie a cinematografului românesc socialist. Considerând, nu fără argumente, că cinematografia română începe practic odată cu instaurarea regimului comunist – tot ce s-a realizat până atunci, sporadic, fiind doar un fel de tatonare a unui teren necunoscut în România (deși și putem ignora, de pildă, *O noapte furtunoasă*, filmul lui Jean Georgescu din 1943 care ne sincronizează cu cinematografia europeană, e drept că după ce Jean Georgescu a lucrat mai bine de un deceniu în Franța ca scenarist, actor și regizor), Cristian

Tudor Popescu subliniază și faptul că propaganda și manipularea politică au reprezentat decenii la rând constante ale filmului românesc: „Filmul românesc de ficțiune s-a născut cu propaganda politică în el, ca un copil infectat cu HIV încă din pânțele mamei. Istoria lui a fost dublată de istoricul bolii. Pe lângă semnele specifice creșterii, în fiecare etapă de viață, tumorile, erupțiile, plăgile s-au dezvoltat și ele. Coșurile pubertății filmului românesc au apărut lângă bulele sindromului imunodeficienței politice. Din cele 550 de pelicule ale perioadei comuniste, aproximativ 222 (adică 40%) pot fi considerate ca având caracter politic, propagandistic, restul fiind divertisment, comedie muzicală, filme pentru copii – proporția lui Lenin (60% propagandă, 40% divertisment) fiind totuși inversată. Cu prea puține excepții, propaganda din cinema a urmat cu fidelitate liniile politice de evoluție ale PCR. A fost mai întâi prosovietică, internaționalistă, antiromânească, apoi național-comunistă, anticitadină, antiintelectuală, antioccidentală, vehicul al cultului lui Ceaușescu.” (v. Cristian Tudor Popescu, *Filmul surd în România mută*, Iași, Ed. Polirom, 2011, text coperta a IV-a). Din această perspectivă, *Răsună valea* nu mai este un moment atât de fericit, cum a fost „proclamat” încă de la premieră, al cinematografului românesc. Și totuși, după opinia unui alt critic și istoric de film: „Entuziasmul «începutului de drum al filmului artistic românesc» sparge cadrul schemei politice și dă farmec acestui vehicul propagandistic scris de Mircea Ștefănescu care prilejuiește o cascadă de debuturi. Sunt reușite mai ales secvențele de comedie: inadaptarea pentru muncă a lui «Niki-brigadierul» și transpunerea revuistică a acestuia în scheciul fraților Grigoriu (comp. Ion Vasilescu), dar rezistă, prin candoarea lor involuntară, și secvențele «eroice», ca exorcizarea ezitărilor prin scandarea lozincii «Bum-bești-Li-ve-zeeni!».” (v. Tudor Caranfi, *Dicționar de filme românești*, ediția a II-a, București, Editura Litera Internațional, 2003, p. 182). Oricare ar fi perspectiva critică, concluzia este una singură: *Răsună valea* este un film care merită să fie văzut.

Despre filmele din competiția Cinematografică, lungmetraje de ficțiune și documentare, puteți citi în numărul viitor al revistei „Tribuna”.

¹ Festivalul Cinematografic este organizat de Asociația Cultură și Imagine și este patronat de Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” (UNATC) și de Universitatea Națională de Arte (UNArte). Evenimentul este sprijinit de Centrul Național al Cinematografiei (CNC). Prima ediție a avut loc între 11-21 iunie 2012. Sufletul festivalului îl constituie binomul Copel Moscu (inițiator și director al Festivalului) – Mihai Fulger (selecționier). Regizorul Copel Moscu este un documentarist de excepție, afirmat în anii '80, profesor universitar (regie film și artă video) la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” București (UNATC) și la Universitatea de Arte București (UNArte). Mihai Fulger este jurnalist și critic de film, membru al Asociației Criticilor de Film din cadrul Uniunii Cineaștilor din România (UCIN) și al Federației Internaționale a Criticilor de Film (FIPRESCI).

sumar

din lirica universală	
traduceri de Cristina Tătaru	2
inedit	
Anton Dumitriu - Jurnal de idei (II)	3
atitudini	
Nicolae Breban Dictatura și aparenta elită. Corifeii din GDS	4
commemorare	
Vistian Goia Elocința lui Octavian Goga și ideea națională	6
corespondență din Washington	
Victor Gaetan Popularitatea Papei Francisc	7
comentarii	
Isabela Vasiliu-Scraba Wikipedia.ro citită printre rânduri	8
meridiane lirice	
Yvon Le Men	10
poezia	
Camil Tănăsescu	12
proza	
Paul Goma Bătrânul și fata (IV)	13
Nicolae Iliescu Roman - fluviu din semeseuri și e-mail-uri	15
Gerrit Brand Waffles	17
interviu	
discuție cu Gheorghe Grigurcu "Criticii cei mai buni de poezie sînt, după spusa faimoasă a lui Baudelaire, poeții"	18
historia	
Gheorghe Petrov Arheologia crimelor comunismului	23
estetica	
Mircea Muthu Marginalii Cercului. Wolf von Aichelburg	27
diagnoze	
Andrei Marga Trei rezolvări	28
patrimoniu	
Marius Porumb - Mitropolia din Feleac	29
plastica	
Livius George Ilea "UNArte Grafice" 2013	30
muzica	
Mugurel Scutăreanu Amurgul zeilor	31
Mirela Mercean-Țârc Muzica/Ars Nova și Ars Digitalis în Festivalul Cluj-Modern 2013	32
teatru	
Ana-Maria Nistor Tramvaiul se retrage la depou	33
film	
Călin Căliman "Faptul divers", de la Locarno la Berlin	34
Lucian Maier Domestic	34
Ioan-Pavel Azap "Singura noastră politică este cea a cinematografului..." (I)	35
traduceri	
Georg Christoff Lichtenber în traducerea lui Andrei Zanca	33

traduceri

GEORG CRISTOPH LICHTENBERG

Aforisme

Cu toții suntem în eroare. Însă fiecare într-un alt domeniu.

Doar frauda dezonoarează, eroarea niciodată.

Experiența este singura școală în care toți netoții pot învăța ceva.

Cei firavi au deseori îndemânări de care cei bine făcuți, nu că n-ar fi capabili, însă nu-s decisi să le deprindă.

O îndelungată fericire se diminuează prin însăși durata ei.

Celebritatea oamenilor de renume conține mereu ceva din tâmpenia admiratorilor.

Cine caută un înger și nu se uită decât la aripi, ar putea aduce o găscă acasă.

O expresie adecvată e tot atât de valoroasă ca un gând bun, fiindcă e aproape imposibil să te exprimi bine fără de-a înfățișa cele exprimate din-spre partea lor bună.

Ce binecuvântare ar fi dacă am putea închide ori deschide tot pe atât de ușor urechile ca și ochii.

Marile evenimente ale lumii nu sunt făcute ci se întâmplă.

Nimic nu duce la o mai mare liniște sufletească

decât lipsa oricărei opinii.

Pacea și prietenia presupun respectul.

Fanaticii sunt capabili de orice, altminteri de nimic.

Spre a face ce-i drept trebuie să știi foarte puține despre drept. Spre a face ce-i nedrept trebuie doar să fii studiat dreptul.

Există oameni buni platnici, rău platnici, oameni ce plătesc cu țârâita, cei care plătesc în bani peșini, care plătesc în rate, care plătesc mai mult decât trebuie, oameni care ți-o plătesc - doar oameni care să plătească bucuroși, nu.

N-am idei artificiale despre om, ci îl judec natural, nu-l țin nici de prea bun, nici de prea rău ...

Cele mai periculoase neadevăruri sunt adevărurile deformate cu măsură.

Nimic nu îmbătrânește mai rapid decât gândul mereu prezent că devii mai bătrân.

Un nerușinat poate arată modest, când vrea, însă nici un modest, nerușinat.

Omul este înzestrat cu capacități care se exteriorizează doar în împrejurări aleatorii.

O carte este o oglindă; când se uită în ea o maimuță, firește că nu va oglindi un apostol.

traducere de
Andrei Zanca

Cocoșii

ABONAMENTE: PRIN TOATE OFICILE POȘTALE DIN ȚARĂ, REVISTA AVÂND CODUL 19232 ÎN CATALOGUL POȘTEI ROMÂNE SAU CU RIDICARE DE LA REDACȚIE: 24 LEI - TRIMESTRU, 48 LEI - SEMESTRU, 96 LEI - UN AN CU EXPEDIERE LA DOMICILIU: 33 LEI - TRIMESTRU, 66 LEI - SEMESTRU, 132 LEI - UN AN. PERSOANELE INTERESATE SUNT RUGATE SĂ ACHITE SUMA CORESPUNZĂTOARE LA SEDIUL REDACȚIEI (CLUJ-NAPOCA, STR. UNIVERSITĂȚII NR. 1) SAU SĂ O EXPEDIEZE PRIN MANDAT POȘTAL LA ADRESA: REVISTA DE CULTURĂ TRIBUNA, CONT NR. R035TREZ2165010XXX007079 B.N. TREZORERIA CLUJ-NAPOCA.

